KARANLIKTA BİR BASKIN

Karakum çölünün eteklerine kadar uzanan orman derin bir sessizliğe gömülmüştü. Bazen bir baykuş sesi, bazen bir çakal çığlığı sükûneti bozuyor, bazen de bir kurt uluması duyuluyordu.

Kış erken bastırmıştı. Zemin ince bir kar tabakasıyla kaplı idi. Üstüne ay ışığı vurdukça yer yer parlıyor, gümüşî kıvrımlar meydana geliyordu.

Süvari yorgun görünüyordu. Atının yularını bırakmış, buz tutan ellerini gocuğunun içine sokmuştu. Ne yapsa yine de ısınamıyordu.

Steplerden esen soğuk rüzgâr yanaklarını kamçılıyor, sırtım ürpertiyordu.

— Amma da soğuk, diye mırıldandı. Dişleri birbirine vurdu.

— Bir sığınak bulmam gerek, yoksa bu hava sabaha kadar iliklerimi dondurur. Celaleddin'in sözünü dinlememekle hiç iyi etmedim. Karda kıyamette avlanmak vakti değil diye nice ısrar etmişti. Bu iş ciğerime işlemiş bir kere. Vazgeçmek elimde değil. Bunca savaşlarda bulundum, vücudumda mızrak değmemiş, kılıç kesmemiş bir parmak yer kalmadı. Ama yine de avcılık...

Gökyüzüne baktı. Ayın bir yanı bulutla örtülnuiştü. Etrafında yıldızlar, sanki raksediyordu.

— Herşeye rağmen güzel bir gece, şu dondurucu soğuk da olmasa! Bilmem ki ısınmak için ne yapmalıyım?

Atının yanıbaşında yürüyen av köpeğine baktı.

— Sen de üşüyor musun yoksa Baydar? Hakkın var, hava çok soğuk; bereket, tüylerin var. Dua et ki, Allah seni tüylü yaratmış. Ya bizim gibi bir sürü paçavra sarınarak ısınmak zorunda kalsan, halin ne olurdu?...

Bu tazıyı iki yıl kadar evvel Kitayh bir çetenin hücumundan kurtardığı ihtiyar Türkmen hediye etmişti.

Her avda yanında bulundururdu. Doğrusu çok işine yarıyordu. Av sürmesine diyecek yoktu. En kıt zamanlarda bile bulur buluşturur; ya bir tavşan veya bir geyik, yahut da başka bir av hayvanını sahibinin önüne sürerdi.

İyi şeyler alıştırmıştı ona. Bir insan kadar anlayışlı ve zeki idi. Git dediği yere gider, yap dediği şeyi yapardı. Öyle terbiye etmişti.

— Yoruldun mu Baydar?...

Tazı memnun olmadığını belirtmek için acı acı uludu :

— Yorulmuşsundur. Haklısın ama, o kadar uzun zaman oldu ki bu dağlara çıkalı. Üstelik arkadaşlarımızı da kaybettik.

Kabahat onlarda; buluşma yerine gelmediler. Amma da sis çıkmıştı değil mi? İnsan bir adım ilerisini seçemiyordu. Belki buluşma yerimizi şaşırmışlardır, kimbilir?

Köpek yine uludu. Bu uluma öncekine nazaran daha bir tuhaftı.

Atlı, hayvanının huyunu çok iyi bilirdi. Bir tehlike sezmiş olacaktı. Ama bu soğuk gecede, bu orman içinde kim olabilirdi kendisinden başka? Kim cesaret edebilirdi?

Atlı biraz hayale kapılıyordu. Bilmesi lâzımdı ki, koca Harzem Ülkesinde kendisi gibi cesaret sahibi binlerce kişi var--dı. Bunların bazıları cesaretlerini milletleri, devletleri yoluna harcarken, bazıları da kendi menfaatleri için kullanırdı.

Cesaretlerini kendi menfaatleri için kullananlardan üçü, atlıyı ne zamandır gözlüyordu. Ormanlık bölgeden çıplak saha-ya çıkmasını bekliyorlardı. Saldıracaklardı.

Atına ve çizmelerine ihtiyaçları vardı. İkisi atsızdı çünkü. Bir at üç kişiye az geliyordu. Nöbetleşerek biniyorlardı. En az

iki ata daha ihtiyaçları vardı. Böylece daha rahat menfaat temin edebileceklerdi.

— Hey!... dur bakalım delikanlı.

Atlı irkildi. Kendisine böyle hitap eden adamın, önce ke-fenini hazırlaması gerekirdi. Hem nasıl olurdu da bu soğukta, bu ıssız orman içinde insan bulunabilirdi?...

Sol eliyle atmm yularını kavrarken, sağ elini de eğri kılıcına attı:

— Kimsiniz?... Diye bağırdı.

Karşılık çabuk geldi:

— Bu ormanların sahibi...

Atlı, soğukkanlılığını hiç kaybetmeden tekrar sordu ;

— Adını söyle?...

— Sarı Lagod...

— Ha!... şu eşkiya, ne istiyorsun?...

— Önce atını ve çizmelerini, direnirsen canını!...

Süvari bir kahkaha attı:

— Canımı sen mi verdin ki sen alasın orman çakalı? Yıkıl!

— Ölüm emrini kendin verdin.

Biri atlı ikisi yaya üç eşkiya ağaçların arasından fırladılar. Avcı yana sıçradı. Gözlerini kıstı, burnunu çekti. Nihayet bir parça ısınabilecekti. Eşkiyalardan ikisinin yaya olduğunu gö-rünce hayli rahatlamıştı.

— Uğrular, yaklaşın bakalım, diye gürledi. Kılıcını uzattı:

önce atlı eşkiya önüne dikildi.

— İsmimi duymamış olacaksın delikanlı, yoksa korkudan •ölüp gitmen gerekirdi.

— Yok, ismini çok duydum ama, davulun sesi uzaktan kaba gelir. Nice yiğit olduğunu, şuracıkta anlayacağız.

— Kolla öyleyse!...

— Gel!...
İki çelik şiddetle çarpıştı. Kıvılcımlar uçtu. Aynı anda iki hasım da birbirlerinin küçümsenecek silâhşor olmadıklarını anladılar. San Lagod :

— Fenaya benzemiyorsun, dedi.
— Sen de iyisin, böylesi daha işime geliyor. Söyle adamlarına açık dursunlar, kalleşlikten nefret ederim.

— Yanılıyorsun. Bizde bir anane vardır. Biri dövüşürken öbürü seyreder. Teke tek...
— Bir eşkiya için hayli namuslu bir yol.
— Ne sandın? Haydi yallah!...
— Boşuna ümitleniyorsun, benim de kendime göre usullerim vardır, her zaman rakibimin hamlesini beklerim.
— Kolla!...

Kılıçlar yine tokuştu, ama bu sefer ayrılmadılar. Usta hareketlerle vuruşmaya başladılar. İki eşkiya kenardan seyrediyorlardı. Biri:

— Bu sefer bizimki ağzına lâyık bir lokma buldu, ne zamandır ağız tadıyla dövüşmediğinden yakınırdı.
— O kadar asil bir görünüşü var ki, adeta bir bey. Çin'de olsa başkumandan filan yaparlardı garanti. Ama Harzem ülkesinde insanın kıymetini bilmiyorlar...
— Bak, bak!...
Ay ışığı kılıçların sivri uçlarında oynaşıyor, parlatıyordu. Sarı Lagod'un hasmı hayli zor bir duruma düşmüştü. İki seyirci eşkiya da oldukça meraklanmışlardı.

— Bizimki kazanacak galiba...
— Hiç belli olmaz bu işler, ama kazanamazsa hayret ederim. Temür Melik bile bizimki kadar usta kılıç kullanamaz.
— Ya...
— Bak hele, hele bak sen!...
— Dürtmesene, görüyorum işte.
Kavga giderek şiddetlenmişti. Bü sefer de Sarı Lagod sıkışık durumda idi. Öbürü alay etti:
— Tükendin mi eşkiya bozması?,..
Alından yıkılırken de böyle söyleyebilirsen bravo...

— Söylerim hiç kaygılanma, çünkü attan yuvarlanacak olan ben değilim.
— Sen öyle zannet.
— Katiyen biliyorum. Yoruldunsa arkadaşlarından biri değişsin, ha, ne dersin?..'.

— Seni yıkmadan yorulmam...
Oysa solumağa başlamıştı. Baydar yeri eşiyor, sahibinin emrini bekliyordu. Ama sahibi atılması için «Tut» emrini bir türlü vermiyordu. Baydar akıl erdirememişti buna. Yalnız dişlerini göstererek iki seyirci eşkiyaya bakıyor, arada bir kulaklarım dikiyordu.
— Görüyor musun şu zağarı, bizi nasıl da gözlüyor?
— Zağar mı, hiç de benzemiyor doğrusu?
— Zağar değilse ne?
— Bilmem; daha çok bir kurda benziyor da...
— Kurtköpeği herhalde...
— Olabilir.
—Dikkat Lagod!
Fakat ikaz gecikmişti. Lagod'un kılıcı elinden uçmuş, beş adım öteye düşmüştü.

— Vay! Diye bağırmaya ancak fırsat bulabildi. Atılmak için hazırlanan adamlarına döndü :
— Durun! dedi. Bu oyunu bilen tek bir silahşor işittim, Temür Melik...

Başını şimşek gibi rakibine çevirdi:
— Sen Temür Melik misin?...
— Ta kendisi...
— Niçin daha evvel söylemedin?...
— Fırsat mı kaldı? Hem değişen ne olacaktı?
Sarı Lagod boynunu büktü :

— İstersen beni öldürebilirsin.
— Yenildiğin için üzgün görünmüyorsun.

Omuzlarını silkti •
— Niçin üzüleyim? Beni yenen alelade bir silâhşor olsa kahrımdan mutlaka ölürdüm. Ama Temür Melik ise...
— Evet...
— İftihar ederim.
Temür Melik kılıcını kınına soktu :
— Dilersen birlikte yol alalım, nasılsa ısındık. Arkadaşların da isterlerse kendi kendilerine oynaşarak ısınsınlar, isterlerse koşsunlar.
— Nereye gideceğiz?
— Bir sığınak aramaya...

— Gelin benim mağaraya gidelim, emin bir yerdir, sabaha kadar rahat bir uyku çekebilirsin.
Temür Melik hiç tereddüt etmedi. Başını indirerek, kabul ettiğini bildirdi. Geri döndüler. Sarı Lagod'un mağarasına ka-

dar ancak birkaç kelime konuştular. İçerisi sıcaktı. Ateşi canlandırınca daha da ısındı. Etrafına çöktüler.

— Oysa iyi bir delikanlıya benziyorsun, neden bu sarp yolu seçtin?...

Sarı Lagod başmı salladı, derin bir nefes aldı.

— Uzun hikâye, dedi; anlatmaya değmez, çünkü çok eski...

— Yine de dinlemek isterim.

— Peki öyleyse, anlatacağım.

— Dinliyorum.

— Ben henüz on yaşında idim. Annem ve babamla birlikte steplerin eteğinde küçük bir kulübecikte yaşıyorduk. Rahattık. Hayvanlarımız vardı. Boş zamanlarında babam ava çıkardı.

Bir gün baktık stepler sürü ile atlılarla dolmuş. Bağıra çağıra üstümüze geldiler. Çadırımızı söktüler. Babamı öldürdüler. Benden beş yaş küçük kardeşim Barak ile annemi kaçırdılar. Yapayalnız kaldım.

— Kimin askerleriydi?..

- 14

— Bir türlü öğrenemedim. Şimdi bile öğrenebilsem hayatımın yarısını seve seve feda edebilirim, öğrenemedim. Yalnız küçük atlara binmişlerdi. Çoğunun çenesinde birkaç kıldan ibaret sakallar vardı. Korkunç görünüşlü idiler. Onları bir daha hiç görmedim. Nereden gelmişlerdi, kimlerdi? Öğrenemedim...

Gözlerini çatırdayarak yanan kütüklere dikti.

— Uzun yıllar hizmetkârlık yaptım, Karahitaylı tüccarların, Kıpçak Hanlarının şamar oğlanı oldum. Sonunda dayanamadım, kaçtım. Çabucak yakaladılar. Ormanda bir ağaca bağlayıp ölümün kucağına attılar. Üç gün aç, susuz bağlı kaldıktan sonra, Harzem askerleri tesadüfen ormana girip beni kurtardılar. Aralarına aldılar. Kılıç kullanmasını, mızrak savurmasını öğrettiler.

Bir gün annemin intikamını almaya yemin etmiştim. Bu dert içimi kemiriyor gece uykularımı kaçırıyordu. Tahammülüm bitince bir gece Urgan'dan yola düştüm. Dağlara, ormanlara açıldım.

Öksürdü :

— Çekilir hayat değil benimki, ama mecburum. Kendime bir dünya kurdum kendimce. Yaşayıp gidiyorum. Doğru yol değildir belki ama, çaresizim. Bu dağlarda, bu ormanlarda başka türlü yaşayamam. Allah şahidimdir ki, mazlumun ahım bilerek almış değilim. Benim işim zenginlerle. Ticarete çıkan kervanları basarım, yağma ederim. Sonra da ganimetin çoğunu fakir halka dağıtırım. Halk beni sever, ben halkı severim. İçli dışlıyız onlarla. Hiç biri ele vermeyi düşünmez...

— Peki bana niçin saldırdın? ..

— Kalabalıktık. Yirmi kişi kadar. Ama biri ihanet etti, adamlarımı kandırdı, atları da alıp kaçtılar. Elimi/de şu gördüğün attan başka bir şey kalmadı. Tam yarım saat peşinden geldik. Atının koşumları ve üstündeki elbiseler fakir olmadığını gösteriyordu. Bundan iyice emin olduktan sonra da saldırdık.

Başını kaldırdı:

— Şehzade Celaleddin nasıl?

Temür Melik :

— İyidir, dedi. Babasıyla arası bir parça açık yalnız. Babasının hareketlerini tasvib etmiyor.

— Ne gibi? Haddimi aşarak soruyorum kusura bakma, istersen cevap vermezsin.

Temür Melik duymamış gibi konuştu :

— Celaleddin'in babası, Harzem Şahı Alaüddin Muhammed, etrafına hep Kıpçakları topladı. Celaleddin ise bir Türkmen kadınından doğmuş. Kıpçaklar Türkmenleri çekemiyor. Hırlaşmalarına az kaldı.

— Sen hangi yanı tutuyorsun?

— Celaleddin'i severim, babasına da hürmetim sonsuzdur. Ne de olsa bunca yıl bizi zaferden zafere koşturdu. Ancak son yıllarda tutumu iyiden iyiye değişti. Çabuk sinirlenir oldu. Saltanatı kendisinden sonra Celaleddin'e bırakacağı yerde annesi Türkân Hatun'un da tesiriyle küçük oğlu Ozlak Şah'a bırakmaya kalkıyor. Bu yoldaki fermanı daha yazdırmadı ama, yazdıracağından korkulur.

— O takdirde...

Hiç düşünmeden cevap verdi:

— Elbette yerim Şehzade Celaleddin'in yanı olacaktır. Ozlak Şah'ta Harzem Ülkesini idare edecek kabiliyet yok, bundan eminim, böyle olunca da peşinden gidemem.

— Haklısın.

— Sen ne diyorsun?

— Ben bir eşkiyayım. Harzem Sultanının eline de geçsem, başka bir hakanın eline de geçsem, cezam değişecek değildir. Boynum vurulacak. Oysa annemin intikamını almadan ölmek istemiyorum.

— Mesele yalnız bu mu?

— Daha ne olsun?

— Yıllar önce geçen bir hadiseyi niçin kendine dert edinirsin?

Sarı Lagod şaşırdı, bunu hiç düşünmemişti. O, yalnız annesinin intikamını almayı kurardı.

— Bilmem, dedi.

— Evet, yıllar önce geçmiş bir hadise. Olan olmuş, intikam kurup asi olmaya ne hacet. Gel, orduya yazıl. Kader yardım ederse anneni kaçıranları da bulursun belki. Gayen hiçbir zaman intikam olmamalıdır. Kötü bir duygudur inan ki... İnsanın akıllı hareket etmesini engeller, belâya düşürür, gözünü karartır.
— Hep dediğin gibi...
— Yatalım istersen.
— Evet yatalım.
Yattılar. Başlarının altına birer kütük koydular. Temür Melik atının terkisinden battaniyesini almadı. Öbürleri gibi açık yattı. Yorgundu. Derin bir uykuya daldı.
Sarı Lagod ise hemen hiç uyumadı. Dönüp durdu. Zaman zaman kalkarak ateşin üstüne kütükler yığdı. Annesini düşündü. Gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. Ama bu hayal o kadar •silikti ki, bir türlü gerçek yüzünü hatırlaya'mıyordu.

TÜRKÂN HATUN

Ulu çınarların, sık yapraklı palmiyelerin arasından geçen mermer döşeli yolda Valide Sultan belirince muhafızların her biri ayrı yerlere saklandı. Türkân Hatun sarayın muazzam bahçesinde dolaşırken, asker yüzü görmekten nefret ederdi.
İlerlemiş yaşma rağmen hayli dinç kalmıştı. Yüzü bir genç kızınki kadar düzgün, ellerinin derisi gergindi. Her haliyle rahat geçmiş bir ömrün sefasını sürdüğü belli idi.

Başını, gümüş simlerle işlenmiş kar gibi beyaz bir eşarp çevreliyordu. Bir ucuqii zarafetini simgelemek istercesine sağ omuzundan beline doğru sarkıtmıştı. Başının tepesinde ise, küçük fakat çok kıymetli taşlarla bezeli altın bir taç bulunuyordu.
Sırtındaki kırmızı pelerinin uzun kuyruğu üç adım gerisinden yürüyen iki nedime tarafından taşınmakta idi. Bir adım ardından oda hizmetçisi Gülnihal geliyordu. Göğsünün üstünden ayırmadığı altın tasın içinde Türkân Hatun'un sık sık kullandığı gülsuyu vardı.

Türkân Hatun iki elini birden uzatınca Gülnihal seğirtti. Altın tası ellerine yaklaştırdı. Tatlı bir koku ağaçların arasına yayıldı.

Bahar güneşi palmiye yapraklarının arasından süzülerek havuzdaki kuğuların altunî tüylerini parlatıyordu. Türkân Ha-

tun avucuna döktüğü gülsuyu ile alnını uğdu. Başım gökyüzüne doğru alabildiğine dikti. Muhteris titreşimler taşıyan bir sesle :

— Benden kudretli bir kadın daha yeryüzünde mevcut mu acaba Gülnihal? diye sordu.
Oda hizmetçisi her zamanki gibi boynunu bükerek sokuldu. Hürmetle eğildi:
— Yok Sultanım, sizden daha kudretli hanım sultan dünyada mevcut değil!
— Elbette yok, olamaz da... Ben Harzem Sultanının annesiyim.
Birden mahmuz şakırtıları duyuldu.
Türkân Hatun başını indirdi.
— Oğlumuz olsa gerek, diye mırıldandı.
Gerçekten az sonra Harzem Şahı Alaüddin Muhammed maiyetiyle birlikte bahçeye girdi. İki yanıbaşında iki atlı vardı. Biri Kıpçak beylerinden Tonguç Han; öbürü Temür Melik...
Türkân Hatun, Melik'i görünce yüzünü ekşitti.
— Yine o şeytan, diye söylendi.
Sultan Alaüddin Muhammed kır bir ata binmişti. Atının göğsünde kıymetli taşlar bulunuyordu. Koşumları da altın ve gümüş sırmalarla işlenmişti. Başında bir sorguç bulunuyordu. Bunun en ucunda koca bir inci parlamakta idi.
Sultanın sırtındaki ipekli kaftan her hareketinde dalgalanıyordu. Altın saplı kılıcı güneş ışığında pırıl pırıldı.
Arkasından uzun mızraklı muhafızları sökün etti. Türkân Hatun, herşeye rağmen korkuyla ürperdi. Yapmak istediklerini oğlu bir anlamış olsa, hemen oracıkta mızraklatır, leşini köpeklere attırırdı. Ama şimdi korkmasına bir sebep yoktu. Dalaverelerle de uğraşsa yine Sultanın annesiydi ve Alaüddin Muhammed annesini çok severdi.

— Selâm sana muhterem annem, selâm sana fazıl kadın, selâm sana dünya kadınlarının sultanı.
Türkân Hatun bu samimiyet ve sevgi gösterisinden gerçekten duygulanmıştı. Sağ dizini hafiften bükerek oğlunun selâmına selâmla mukabele etti.

— Selâm cihan padişahı; bana ne mutlu ki sen gibi bir cihangirin annesi olma şerefini tattım. Cenab-ı Hakk'a bin şü-.kür.
Ağaçların arasmdaki mermer yolda yanyana yürüyerek birlikte saraya girdiler.

Muhafızlar hemen kapının iki yanında vaziyet aldı. Temür Melik bir ağacın altına oturdu. Kıpçak Hanı Tonguç ise muhafızların arasında kaldı.

Sultan Alaüddin Muhammed, annesiyle birlikte mükellef döşeli bir salona girdi. Önce annesi. Oğlunu yanına çekti.
— Gel şöyle şahlar şahı, şerefinle şereflenelim, bilginle ay-

dınlanalım.

Sultan annesinin yanına ilişti:

— Muhterem annemi dinliyorum.

— Dinle dünyalarımın güneşi, zavallı dul anneni iyi dinle. Biz çok kötü günler görmüşüz babanla. O ne muhterem insandı ki at sırtında doğdu, at sırtında öldü. Ama size koca bir devlet bıraktı. Allah razı olsun, sen bu devleti daha da yücelttin. Düşmanlarına diz çöktürdün. Bükülmez sanılan bilekleri büktün, eğilmez sanılan başlan eğdin.

Alaüddin Muhammed annesinin sözü nereye getirmek istediğini kestirmeye çalışıyor, ama bir türlü bulamıyordu.

— Şimdi koca Harzem Ülkesinin biricik sultanısın. Yeryüzünde senden daha büyük bir Sultan mevcut değildir. Ama gün gelir, bu devleti elinden almak isteyenler çıkabilir. Onlara karşı şimdiden direnmen gerek.

Şah Muhammed gazapla yerinden fırladı:

— Benim tahtıma göz dikmeye kim cüret edebilir? Bil şey biliyorsan hemen söyle...

Valide Sultan da kalktı. Oğlunun karşısında durdu :

— Henüz böyle bir şey yok tasa etme, diye konuştu. Ben ilerde olabileceklerden bahsederim.

— Kim olabilir?...

— Sen herşeyi herkesten daha iyi görür ve sezersin. Sana ayandır. Devletin ululları, âlimleri emrindedir. Onlar sana çok şey haber veriyor. Ben ise zavallı bir dul kadınım. Etrafım cahillerle dolu, arada bir hatırlayıp gelmesen sıkıntıdan patlayabilirim.

Harzem Şahı Muhammed annesinin bu sözlerini duymadı bile. Sualini tekrarladı:

— Yoksa tahtıma göz dikenler mi var anne?...

— Şimdilik yok Sultan oğlum, ama olabilir. Çevrene dikkat et.

— Kim?...

— Sana en yakın olanlar.

— Bana en yakın olan oğlum Celaleddin'dir.

Türkân Hatun müphem bir tarzda gülümsedi. Boynunu büktü:

— Bilemem, dedi.

Şah Muhammed, kendi sağlığında oğlunun böyle bir şeye teşebbüs etmeyecek kadar asîl ve ihtirassız olduğuna gerçi inanıyordu ama, içine bir kurt düşmüştü.

Türkân Hatun bunu hemen sezdi. Konuşmasını sürdürdü :

— Şevketlü Sultanım. Harzemşahlar sülâlesini devanı ettirmek zorundasın, bunun yükü dün babanın sırtında idi. İmtihanını başarıyla vererek dünyadan göçtü. Şimdi Şahlar devrini kapamak gibi kötü bir leke ile tarih önünde lekelenmek istemezsin herhalde. O halde dinle beni, senin iyiliğinden başka

bir şey istemeyen ihtiyar anneni dinle. Annen Kıpçak soyundandır. Sen de Kıpçaklar dansın. Kıpçaklar dün csirimizdi belki,

<

ama bugün tamamiyle dostumuz. Onları korumak zorundayız, tabiî onlar da senin tahtını, tacını canları pahasına koruyacaklar.

Sultan Muhammed annesinin düşüncelerini bir türlü öğrenemiyordu. Zannediyordu ki her söylediği sözün altında başka mânalar vardır. Bunları çözemiyor, kelimelerin derinliğine ulaşamıyordu.

— Ne demek istiyorsun anne?... Açık konuşmanı rica ederim.

— Gayet açık konuşuyorum devletlü oğlum. Kıpçaklan Türkmenlere karşı koru ki onlar da seni korusun. Harzem Şahlar sülâlesi ilelebed bu topraklar, hatta bu topraklardan daha geniş topraklar üstünde payidar olsun istiyorlar. Onlar sana sadıktır, sen de onları lâyık oldukları mevkilere getir. Böylece kendini korumuş olursun. Duyarım ki yeni bir sefere çıkmak üzeresin. Arslanım yeniden şahlanmak ister, bunun önüne kim geçebilir? Elbet gaza hakkındır, askerini büyük zaferlere ulaştıracaksın, sen zamanın Büyük İskenderisin, hattâ ondan daha da büyük.

Şah Muhammed başını sallayarak tasdik etti:

— Hakikatin ta kendisini söylersin anne...

— Elbette hakikatin ta kendisi. Ama muharebenin kime ne getireceği önceden tahmin edilemez. Kadir Mevlâm nasıl uygun görür? Ola ki Allah geçinden versin, ömrün harp meydanında hitam bulur...

Sustu. Muhammed Şah annesine kırıldı. Ölümden bahsedecek ne vardı durup dururken? Şimdi ölümün soğukluğu elle tutulur hale gelmişti birden. Sanki odanın ortasında ölüm meleği dolaşmaya başlamıştı.

Boğuk bir sesle:

— Evet! Dedi.

— Allah geçinden versin senin acını bana göstermesin, zaten babanın ölümünden sonra yan ölü hale girdim, senin de acını görürsem büsbütün ölürüm.

Alaüddin Muhammed annesinin ağzından lâf almakta acele ediyordu. Bir an evvel yanından ayrılmaya can atıyordu. Ölüm sözü duya duya bir hoş oluvermişti.

Kadın devam etti:

— O zaman tahtın Celaleddin'e kalır. O Celaleddin ki Türkmenlerle birleşerek fesat ocağı kaynatır. Söylemeyeyim diye çok gayret ettim lâkin söylemeden olmayacak. Gerçeği

bilmende fayda vardır. Bilesin ki ona göre tedbir edesin. Oğlumuzu uyarmak bizim en mukaddes vazifemiz... Şimdi kendi kendime yüzlerce, hattâ binlerce defa sorduğum bir suali sana soracağım. Acaba senden sonra ülkemizi Celaleddin'den daha iyi idare edebilecek biri yok mudur?

— Kimdir?

— İşte mesele burada?... Kimdir, kim olabilir?... Bunun cevabını memleketimizin bilginleri verdiler.

Elini koynuna soktu, muşambaya sarılı bir muska çıkardı. Titreyen parmaklarıyla açtıktan sonra üstü birtakım yazılarla dolu mektubu oğluna uzattı.

— Bilginlerimizin cevabı burada. Oku...

Sultan kaparcasma aldı. Bir göz gezdirdi.

— Demek böyle, diye mırıldandı. Bilginlerimiz böyle düşünür ha! Tahtımı Celaleddin'e değil de küçük oğlum Kutbüddin Ozlak Şah'a lâyık görürler. Peki Celaleddin'i ne yapayım? Vaktiyle onu veliaht nasbetmiştim.

Yaşlı kadının dudaklarında bir tebessüm gölgelendi. Oğlunun mukavemetinin eridiğini görüyordu.

— Kolay, dedi. Uzak illerden birine vali tayin edersin olur biter. Böylece iş sona erer. Büyük bir tehlike olmaya başlayan Celaleddin'den kurtulur, rahata erersin. Geceleri artık uykun kaçmaz.

Şah Muhammed annesini hayretle süzdü :

— Anne, nereden biliyorsun geceleri uykumun kaçtığını?

Türkân Hatun en müşfik sesiyle konuştu :

— Ben anneyim Şevketlü Sultanım, hem de bir Sultan annesiyim. Sultan annesi olmanın bazı mesuliyetleri vardır. Oğlumun her şeyiyle, hattâ uykusuyla bile ilgilenmek görevimdir, uykunu kaçıran meseleyi çözmek de görevimdir.

Sonra önceki teklifini pekiştirmek için bir tehdit savurdu:

— Eğer Celaleddin'i veliahtlıktan azledip yerine küçük oğlun Kutbüddin Ozlak Şah'ı getirmezsen bütün Kıpçaklar birleşip yurdunu terkedecekler. Beni de düşün, biliyorsun onlardanım, bir Kıpçak'ım ben, vallahi peşlerine takılır sefil ve perişan giderim.

Şah Muhammed tereddütler girdabına düşmüştü. Celâleddin'in ne kadar iyi bir asker olduğunu herkes biliyordu. Onu veliahtlıktan azlettiği taktirde, binlerce Türkmen'in yardımından mahrum kalabilirdi. Hattâ Celâleddin isterse onları peşine takarak kendisine savaş ilân edebilirdi. Türkmenler çok cesur oluyordu. Bizzat kendisi muharebe meydanlarında buna şahit olmuştu. Kıpçaklar ise azıcık sıkışınca tabana kuvvet kaçarlardı. Ama bir yanda da annesi vardı. Bu kadının geniş bir

nüfuzu olduğunu büiyordu. Kıpçak Hanları gözlerini kapayarak Valide Sultan'm emirlerini yerine getirmeye koşarlardı.

Türkân Hatun oğlunun tereddüdünü yüzünden okudu. Tahtının yanında duran masanın üstündeki altın çıngırağı alarak birkaç kere salladı. İçeri bir adam girdi. Yedi yaşında kadar görünen çok şık giyimli bir çocuğu da kolundan tutarak getirmişti. Türkân Hatun çocuğu kucakladı. Muhammed'in yanına gitti.

— işte Sultanım! Veliahtın Kutbüddin Ozlak Şah, onu sevmiyecek misin?

Harzem Şahı rüyadan uyanır gibi silkindi. Karşısında küçük oğlunu görünce şaşırır gibi oldu. Sonra toparlandı. Çocuğun altın rengindeki saçlarını okşadı.

— Maşaallah, dedi, hayli büyümüş görmeyeli.

Valide- Sultan güldü:

— Elbette, ninesinin koruyucu kollan arasında çabuk büyüdü benim yavrucuğum. Veliahtın olduktan sonra daha da çabuk büyüyecek. Kısa zamanda ordularının başına geçecek, liyakatle onları idare ederek zaferden zafere koşturacak. Sen de tahtında ahir ömrünü rahatça geçireceksin.

Harzem Şahı Muhammed sanki büyülenmişti, sözünün mânâsını düşünmeden konuştu :

— Doğru söylersin.

Türkân Hatun sevinçle adama döndü :

— Çabuk dışarı git ve bağır ki Harzem Ülkesinin haşmetli Sultanı Alaüddin Muhammed, küçük oğlu Kutbüddin Ozlak Şah'ı veliaht tayin etmiştir. Koş, çabuk...

Adam yerlere kadar eğilerek süratle çıktı. Şah Muhammed annesine bakakaldı. Türkân Hatun kulak kabarttı. Gönderdiği adamın sesini duyana kadar endişeyle bekledi. Sonra rahatladı.

— Ey ahaliii, ey beyler, askerleeer!... Duyduk duymadık demeyin. Şevketlü Sultanımız Alaüddin Muhammed, küçük oğlu Kutbüddin Ozlak Şah'ı bu saatten itibaren veliaht tayin etmiştir.

Bir çıngırak sesi duyuldu. Sonra tekrar tellâlın sesi...

— Duyduk dumadık demeyin ey beyler, ey askerler ve ey ahaliii...

Muhammed Harzem Şah bu sesle ancak toparlanabildi. Bir müddet sese kulak kabarttı. Şaşkınlıkla bakındı. Ellerini iki yana açtı:

— Kader!... diye mırıldandı.

Pencereye yürüdü. Perdeyi aralayarak dışarıya baktı. Temür Melik pencerenin altında durmuş şaşkın şaşkın bakmıyordu. Etrafa göz gezdirdi. Ağaçların arasında bir sürü Kıpçak süvarisi dolaşıp duruyordu. Hepsi de atlı ve silahlı idi. Yüzünde

T)ir endişe gölgelendi.

Acaba kendisine karşı bir komplo mu kurulmuştu? Annesine baktı. Ozlak Şah hâlâ kucağında idi. Elinden alıp götürmelerinden korkuyormuş gibi iştiyakla bağrına basmıştı. Tekrar bahçeye doğru başını çevirdi.

Temür Melik sanki taş kesilmişti. Bacaklarını germiş, bakışlarını Kıpçak süvarilerine mıhlamıştı. İçi bir parça ferahladı. Nedense bu tek adamın sürü ile Kıpçak süvarisini haklayacağına inanmıştı. Bu eski bir alışkanlıktı onun için. Temür Melik'-in yanında kendisini bütün tehlikelerden uzak görüyordu. Onun için de yanından ayırmak istemiyordu.

Acaba yeni kararını nasıl karşılayacaktı? Yüzünden düşen bin parça olduğuna göre memnun olmadığı anlaşılıyordu. Zaten memnun olmasını da bekleyemezdi. Celaleddin'in çok yakın arkadaşı idi. Celaleddin kendisine isyan ederse Temür Melik acaba kimin tarafını tutardı? Şüphesiz Celaleddin'in!

Allah canını alsın şu kararın! Ozlak Şah'ı veliaht seçmek nereden aklına gelmişti, bilmiyordu. Hoş kendisi de seçmiş değildi ya, hattâ böyle bir karar vermeyi bile düşünmemişti. Ancak zaman zaman yakınlarına açmış, Celaleddin'in bazı çıkışlarını gemlemek için bunu yem olarak kullanmıştı. Ama annesinin bir emr-i vakisine karşı duramamıştı işte. Ve herşey bir anda olup bitmişti.

Artık geri dönemezdi. Sultan olanın ağzından söz bir kere çıkardı. İlerde lüzum hasıl olursa, yeniden kararını gözden geçirme hakkına sahipti. Belki o zaman tekrar Celâleddin'i seçerdi.

Kararlı bir tavırla annesine döndü :

— Türkân Hatun, gayri dileğin yerine gelmiştir, şimdi sıra benim dileğimdedir. Çağır Kıpçak Hanlarını, söyleşelim.

Yaşlı kadın oğlunu mağlûp etmekten gelen bir gururla tekrar altm çanı eline alarak salladı. İçeri giren adama :

— Hanlarımı salona al, diye emretti.

Birazdan Kıpçak Hanları salma salına girdiler. Selâm verdiler ve gösterilen yerlere oturdular. Türkân Hatun yüzüne peçesini indirdi, oğlu ile birlikte ayakta kaldı.

Sultan Muhammed, adamları tek tek süzdü. Gözlerini en ihtiyar beyin üstüne mıhladı.

— Kıpçak Hanları, diye söze girdi. Arzularınızı yerine getirdim. Buna karşılık bir isteğim var; biliyorsunuz Bağdat'ta oturan Halife Nasır, teb'amı durmadan isyana teşvik eder. Hudut-

larımda kargaşalıklar çıkarır. Kendi milletimle uğraşmaktan düşmanla uğraşmaya aman bulamam. Üstüne bir sefer yapmak mukarrerdir. Onu yıkıp bize sadık bir halife bulmalıyız. Yoksa ülkemizin bekası mümkün değildir.

Yaşlı Kıpçak Hanı yerinden kalktı. Bir iki öksürdükten sonra çatlak bir sesle söze girdi:

— Doğrusun Sultanım! Ancak Kıpçak Hanları düşünürler ki, önce kendi yurtları kurtulsun. Karahitay ordusu ülkemizi harabeye çevirmiş duyarız. Kadınlarımızı köle etmiş işitiriz. Meralarımızı yakmış, evlerimizi yıkmış derler. Ordularınızı önce bizim ellere gönderiniz. Yurdumuzdan bu belâyı def etsinler, sonra da dilediğiniz yere gidelim.

Hepsi bu isteğe uydu :

— Önce bizim elleri temizleyelim, sonra Bağdat seferine çıkalım, dediler.

Sultan dişlerini sıktı. Yeniden pencereye yürüdü. Kıpçak süvarileri daha da kalabalıklaşmıştı. Artık Temür Melik de görünmüyordu. Ürperdi. Kendisini yapayalnız düşmanlarla çevrilmiş buldu. İlk defa böyle bir hisse kapılıyordu. Gerçek de zaten bu idi. Dışarda bekleyen askerler Türkân Hatun'un bir emrine bakıyorlardı. Bir işaretle saraya dalacak ve gerekirse Sultanın kollarını bağlayarak sürükleyeceklerdi.

Anladı bunu, Hanlara baktı. Yüzlerinde kararlı ifadeler vardı.Çaresiz tasdik etti:

— Pekâlâ, nasıl isterseniz öyle olsun.

Hanlar hep bir ağızdan bağrıştılar :

— Yaşasın Cihan Sultanı, yaşasın Şah Muhammedi...

Valide Sultan kâtibine bir baş işareti yaptı. Kâtip kalktı. Sultana yaklaştı. Kalemi eline tutuşturup bir takım yazılarla dolu kâğıdı önünde tuttu.

— Nedir bu?...

— Kutbüddin Ozlak Şah'ın sizden sonra saltanat makamına geçmesini emretmiştiniz. Emrinizi yazdık. İmzanıza muntazırdır.

Sarardı. Elleri titremeye başladı. Dönüşü olmayan bu yola bir kere girmişti. Göz ucuyla yazılanları okudu.

Kendisinden sonra küçük oğlu, Harzem Şahı olacaktı. Büyüyene kadar da Türkân Hatun ona vasilik edecekti.

Kamış kalem neredeyse elinden kayıyordu. İmzaladı. Sonra yüzüğünü hohlayarak üstüne bastı, mühürledi. Kâğıdı kâtibe geri verdi.

Sonra Türkân Hatun da imzaladı. Altına şöyle yazdı:

«Dünya yüzünde yaşayan bütün kadınların Sultanı Türkân Hatun.»

Meclis dağıldı Sultan uyur-gezer gibi, kendinden yan

geçmiş bir halde saray kapısından dışarı çıktı. Annesiyle vedalaşmayı bile akıl edememişti. Kapıda görünmesiyle birlikte bütün Kıpçak süvarileri bağrışmağa, tezahürat yapmağa başladılar.

— Sultanımız çok yaşaaa!...

— Allah devletini daim etsin!...

— Kılıcını keskin etsin!...

— Ordularını muzaffer etsin!...

Dudak ucuyla yapılan bu dualara Şah Muhammed aldırmadı. İki seyisin tuttuğu süslü atına bir sıçrayışta atladı. Temür Melik hâlâ görünürlerde yoktu. Yanındaki Kıpçak Hanı Tonguç'a sordu :

— Temür Melik nerede?...

Tek kelimeyle cevap verdi:

— Gitti...

CELALEDDİN

Temür Melik Türkân Hatunun sarayındaki hali görüp Celaleddin'in azlettiğini duyunca bir an bocalamış, şaşırmış ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilememişti. Sonra acı acı gülmüştü. Kuruyan dudaklarını diliyle ıslatmış, etrafına bir göz daha atmış :

— Entrikacılar!...

Diye mırıldandığı gibi atına atlayarak yola düşmüştü. Niyeti şehir girişindeki konağında bulunan Celaleddin'i görmek ve onu haberdar etmekti.

Kalabalığa aldırmadan süratle at sürüyordu. Birden adının çağrıldığını duydu.

— Temür Melik...

Bir gölge evlerin w asından çıkıp yanına doğru yürüdü.

— Kimsin?

— Benim, Sarı Lagod...

Temür Melik hiç şaşırmadı. Bir gün bu iyi yürekli eşkiyanın gelip kendisini bulacağına inanıyordu.

— Yanımsıra yürü... dedi.

Dar sokaklardan geçtiler. Tacirler sergilerinin başında bağdaş kurmuş, gelen müşterilere bin dil dökerek mallarını methediyorlardı. Arada sırada bir horoz bağırması geliyor, bazen de bir köpek havlaması buna karışıyordu. Şehir, veliahtın değişmesinden henüz haberdar değildi. Yoksa karışıklık çıkacağı muhakkaktı. Hiç değilse yer yer kümelenir, gruplaşırlar ve askerlere işittirmemeye çalışarak yeni durumu görüşürlerdi.

^— Yarısını istiyorum, diye bağıran otoriter bir ses duydu. Döndü. Sesin geldiği yana baktı. Üç asker bir tüccarı ortaları-

na almış, bağırıyorlardı.

— Yarısından bir eksiğine razı değiliz.

Temiir Melik başını iki yana salladı. Bunlar Şah Alaüddin Muhammed'in vergi memurlarıydı. Ama malın yarısını istemelerine akıl erdirememişti. Atını üzerlerine sürdü. Yanlarına gelince durdu. Bir müddet dinledi.

— Mutlaka yarısını vereceksin. Sultanın emri bu...

— İnanın bunun yarısını verirsem çoluk çocuğum aç kalacak. Yıllardır ticaret yapar, ekmeğimi çıkarırım. Sultan böyle bir emri nasıl verir?...

— Vay! Sultana karşı gelmeye cüret ettin ha!

— Hâşâ, kim buna cüret edebilir? Sadece Sultanımız efendimizin adalete sığmayan böyle bir karar vermeyeceğini söylemek istedim.

— Vay! Sen Sultanımıza zalim dedin ha!

— Estağfurullah, zalim demedim. Ama gerçekten Sultan böyle bir emir vermişse bu zulmün ta kendisidir.

— Vay!

Askerin elindeki kırbaç havaya kalktı, ıslıklayarak tacirin suratına indi. İkinci defa yine kalktı, lâkin inemedi. Temür Melik elini uzatarak kırbacın ucunu yakalamıştı. Asker hiddetle döndü. Alev saçan gözlerini Temür Melik'e dikti:

— Bırak yoksa tepelerim, diye bağırdı. Sonra birden toparlandı. Karşısındakinin bir Bey olduğunu farkctmişti. Boynunu büktü.

— Kusura kalmayınız asilzadem, diyerek eğildi. Tanıyamamıştım.

Temür Melik çencsiyle tüccarı işaret etti:

— Bu adamdan ne istiyorsunuz?

— Vergi vermesini...

— Ne kadar alacaksınız?...

Asker tereddüt geçirdi. Sergiye baktı.

— Şunun yarısını...

— Ne demek yarısını?... Her tacirin elindeki malın yarısını; alasınız diye kim emretti size?

— Sultanımız efendimiz.

— Emri göster...

Asker elini koynuna soktu. Çıkardığı kâğıdı Temür Melik'e uzattı.

— İşte...

Temür Melik kâğıdı dikkatle okudu. Tacirlerden malları nisbetinde bir vergi alınması kaydediliyordu ama, yarısının alınacağına dair bir emir yoktu.

— Burada malın yarısı alınacak demiyor.

— Bize selâhiyet verilmiştir.

— Bu adamın elindeki malı alırsanız ne yapacağını hiç düşündünüz mü?

—? Bunu düşünmek benim vazifem değildir.

— Aç, çıplak kalsa da mı?...

— Evet, aç ve çıplak kalsa da ...

Temür Melik gözlerini ümitsizlikle Sarı Lagod'a çevirdi:

— Sonumuz iyi değil Lagod, bu hale gelen bir memleket daha uzun müddet payidar olamaz.

Tekrar askere döndü:

—• Merhametsiz olma, dedi. Merhametsiz olmak müslümana yakışan bir sıfat değildir. Kardeşlerini de en az kendin kadar düşünmelisin.

— Bu benim kardeşim değil ki...

— Ya?...

— Ben Kıpçak'ım, bu adam ise Türkmen...

Temür Melik titrediğini hissetti. Irklar arasına ekilen düşmanlık tohumları filiz vermeye başlıyordu.

Sesini yükselitti:

— Aynı topraklar üstünde yaşıyorsunuz, bu bile olmasa müslüman olmanız yeter, din kardeşliği öz kardeşlikten daha

kavidir.

Asker omuzlarım silkti. Ağzını şaplattı. Duyduklarına ehemmiyet vermediğini belirtmek için de tacire dik dik baktı.

Temür Melik'in kan beynine çıkmıştı.

— Yıkıl karşımdan! Diye gürledi. Seni atımın ayakları altında ezerim.

Asker diklendi:

— Ben Sultan'ın kuluyum...

— Ben de Allah'ın kuluyum, yıkıl dedim!

— Ancak kendi kumandanımdan emir alırım, onun da Kıpçak olması şarttır.

Temür Melik halâ ucundan tuttuğu kırbacı bir çekişte adamın elinden aldı. Hiddetle kaldırdı. Aynı hiddetle sırtına indirdi. Kırbaç bir yılan gibi sarıldı adama.

— Defol!...

Asker kinle baktı. Elini kılıcına attı.

— Bunu kan temizler.

Temür Melik bir askerle bir kumandanın halk içinde dövüşmesinin hoş kaçmayacağını düşündü. Sağ ayağını üzengiden çekti. Şiddetli bir hareketle adamın göğsüne doğru salladı.

— Serseri...

Adam böğürerek yere yıkıldı. Aynı anda Temür Melik

atını sürdü.
O önde, San Lagod arkasında Celaleddin'in yanma çıktılar.
Şehzade sade bir sedire oturmuş, şahiniyle oynuyordu. Arkadaşına sorgu dolu gözlerle baktı.
— Hayırlı haberler inşaallah Temür Melik...
Temür Melik ileri çıktı. Selâm verdi.
— Hayırda daim ol Celaleddin. Bu sefer iyi haberlerle gelmedim.
— Yanındaki kim?
— Ha, bu mu? Meşhur Karakum Çölleri eşkiyası Sarı Lagod...
_ 32 _
— Vay!...
— Bizden yana, nedamet etti.
— Allah günahlarını affetsin.
Oturdular.
— Söyle bakalım Temür Melik, kötü haberin nedir?
Temür Melik derin bir nefes aldı. Sağ kaşını hafifçe yukarı kaldırdı. Börkünü arkaya doğru itti.
— Sultan pederin seni veliahtlıktan azletti.
Celaleddin şaşırdı, Temür Melik'in gözlerinin içine baktı.
— Ne zaman? ,
— Az önce, kararını Valide Sultanın sarayında açıkladı.
Celaleddin bir süre düşündü. Sonra hafif bir gülümsemeyle arkadaşına baktı.
— Kimi getirdi yerimize?
— Küçük kardeşin Kutbüddin Ozlak Şah'ı...
— Demek Türkân Hatun, pederimizi avucunun içine almış. Ne yapalım? Bizim maksadımız mevki ve makam değildir ki küselim. Memleketimize, dinimize, milletimize hizmetten gayri düşüncemiz mi var? Gerektiğinde kardeşimiz Ozlak Şah'-an emri altında da bir asker gibi dövüşmesini biliriz. Babamızın sancağı altında dövüştüğümüz gibi...
Temür Melik takdirle bakıyordu.
— Mesele bu değildir, dedi. Ozlak Şah henüz çok küçük. ıSanırım o zamana kadar Türkân Hatun vesayet edecek. O vakit ne olur bilir misin?
— Tahmin ediyorum. Bütün devlet işlerine kadın parmağı karışır, asker memnun olmaz. Türkmenler belki de ayaklanır. Memleketin her tarafında Kıpçak Hanlarının borusu öter.
— Ne düşünüyorsun?...
— Senin düşündüğünü... Memlekete bu kararın hayırlı ? olmasını diliyorum. Ama anlayamadım. Sultan pederim böyle bir karara niçin lüzum hissetti? Hem de bir sefere çıkmanın arifesinde. Üstelik hudut boylarında küçük atlı bir takım müsıtevillerin göründüğü haberleri gelir.

Temür Melik cevap vermedi, veremedi. Başını göğsüne indirdi.

Nicedir bu küçük atlara binmiş süvarilerden bahsedilirdi de bir türlü neyin nesi olduğunu araştırmaya fırsat bulamamışlardı. Düşman mı idiler, dost mu, maksatları ne idi? Bilmiyorlardı. Zamanla elbet, bu da anlaşılacaktı.

Sarı Lagod'a döndü:

— Sende ne haberler var bakalım Sarı Lagod?...

Sarı Lagod saygıyla cevap verdi:

— Sağlığınıza duacıyız Temür Melik. Bir gün seni bulma* mı söylemiştin, sözünü kalbimde mukaddes bir emanet, tutuşan bir meşale gibi sakladım. Aradan üç ay mı ne geçti, geldim işte. Emirlerinize muntazınm. Senin ve Sultanımız Celaleddin'in, öl dediğiniz yerde ölmeye andiçtim.

Temür Melik Sarı Lagod'un omuzunu okşadı:

— Yakında senin gibi vefakâr arkadaşlara çok ihtiyaç duyacağa benzeriz. Varol, hizmetin çok makbule geçecek.

Nöbetçilerden biri odaya girdi. Ellerini göğsünde kavuşturarak selâmladı:

— Sultan pederiniz bir haberci gönderdi, Temür Melik'i ister.

Temür Melik Celaleddin'e baktı:

— Git Temür, babamın kötü bir şey düşündüğüne ihti-, mal vermiyorum.

— Ben de öyle...

Ayağa kalktı:

— Sen Celaleddin'le kal Lagod, saraya kadar gidip döneceğim.

Sert bir hareketle döndü, kapıdan çıktı.

ŞAH MUHAMMED'İN HUZURUNDA

— Gel bakalım Temür Melik, şöyle otur karşıma.

Temür Melik oturdu. Surat asmamaya gayret ediyordu ama, yine de yüzünden düşen bin parça oluyordu.

— Celaleddin hakkımızda ne düşünür?

Temür Melik irkildi. Celaleddin'i ziyaret ettiğinden demek Sultan'm haberi vardı. İnkâra sapmadan cevap verdi:

— Celaleddin ümitvardır Sultanım. Kararın hayırlı olmasını diler.

— Ya sen?

Temür Melik bir an durakladı. Sonra başını Şah Muhammed'e çevirdi:

— Ben gibi bir hakirin düşüncesi değersizdir.

— Kırgın ve kızgın durursun.

— Hâşâ, Sultanıma kırılmak ne haddime!

— Adamımı haşladın ama...

Pazar yerinde dövdüğü askerden bahsediyordu.

— Hak etmişti Sultanım.
— Emrime karşı çıktığının farkında mısın?
— Ben sadece bir adaletsizliğe mani olmak istedim.
— Vergi memurumu bunun için mi dövdün?
Bir asker, kumandanına karşı küstahlık ederse hakkı kötek l ir.
Sultan bu cevaplar karşısında gülmekten kendini alamadı.

— Dinle Temür Melik Bilirsin seni öz oğullarımdan ayırd-etmem. Bunun için suçunu da bağışlıyorum. Sana sonsuz gü-venim vardır. Yakında Bağdat seferine çıkmak isterim. Halife Nasır bizim aleyhimize çalışır. Önce onun icabına bakarız, sonra da yecüc - mecücleri hallederiz.
— Kim bu yecüc - mecüc dediğiniz?...
— Bilmem, sınır boylarından böyle haberler' gelir. Hudut-takiler endişeli. Küçük atlara binmiş bir sürü askerden bahse-derler, önce Karahitay ordusu, ardından Halife, sonra da küçük atlılar! Hepsine hadlerini bildireceğim. Dünyada benden büyük Sultanın olmadığını isbat edeceğim.
— El elden üstündür Sultanım. Kuvveti hakkında bir ma-lûmatınız olmadığı halde düşmanı niçin küçümsüyorsunuz?
Şah Muhammed hiddetlendi:
— Yoksa benim Cihan Padişahı olduğuma inanmaz mısın?
Temür Melik sükûnetle karşılık verdi:
— Hazreti Ömer kendisine her sabah «Ya Ömer, hesap gününü unutma, mağrur olma» diye seslenecek bir adam tut-muştu. Boş gururun nelere mal olacağını biliyordu. Buna hiç kapılmadı ve ömür boyu adaletle hükmetti. Muvaffak oldu.
— Yani ne demek? Benim zalim olduğumu mu ima etmek istersin?
— Böyle bir şeye kim cesaret edebilir? Ancak gurura kapılmanın yersizliğini haddim olmayarak hatırlatmak istedim. Sonra bir tacirin malının yansını vergi diye almak gasptan gayrı bir şey değildir.
— Demek böyle düşünürsün?
— Bilirsiniz Sultanım, aciz, ömrü boyunca düşündüğünü söylemiştir, en zor şartlar altında iken bile... Yine aynı şeyleri yapıyorum. Bağışlayacağınızı umarım.
Ayağa kalkıp ellerini göğsünde kavuşturdu, selâm verdi.
Sultan düşünceye dalmıştı. Elini sakalına götürmüş, çekiş-

tiriyordu. Karşısında bu sözleri Temür Melik'ten başkası söy-lemeye cesaret edemezdi. Ancak Temür Melik doğru bildiği herşeyi pervasızca haykırmakla ün yapmıştı. Bunun çok mah-zurları yanında faydaları da olmuyor değildi. Hiç değilse bazı menfi kararlarına fren vazifesi görüyordu.
Elini sakalından çekti. İpek kaftanının eteklerini toplaya-rak tahtına kuruldu.

— Her zamanki gibisin Temür Melik. Her zamanki gibi, hazırcevap ve pervasız. Galiba biraz da bu halin yüzünden sana çok muhabbetim var.

— Teveccühünüz Sultanım.

— Bana ne kadar bağlı olduğunu biliyorum. Öl dediğim zaman öleceğinden de eminim. Siz Türkmenler Kıpçaklar gibi değilsiniz. Bağlandığınıza bağlanır, inandığınızdan ölümünüz pahasına dönmezsiniz.

— Öyleyse hâlâ niçin Kapçaklara muhabbet edersiniz Sultanım?

— Bir dert içimde, ama elimden ne gelir? Annem onlardan. Atamız Tckeş Han'ın son hatırası bize. Dul kaldığı zaman gencecikti. Bizi büyüttü, kuvvetinden kuvvet verdi. Bunca emeği var. Kıpçaklardan ayrıldığım takdirde kendisi de onlarla birlikte gitmekle beni tehdit etti. Düşündüm ki, Celaleddin de oğlum, Ozlak Şah da. Benden sonra ha o yerime geçti, ha bu, ne değişir? Celaleddin serhadlerde düşmana haddini bildirirken, Ozlak Şah da Harzenı Ülkesini adaletle idare eder.

Temür Melik, başını iki yana salladı:

— Bir memlekette iki Sultan fesat kazanını ateşleyen alevdir Sultanım. İki kardeşin birlikte devlet idare etmeleri mümkün Idir.

Celaleddin başkumandan olur.

lemur Melik boynunu büktü:

— tş buraya dayandı diye elbette Celaleddin Sultan, pe-
,uw Türkmenleri alarak başka diyarlara gidecek değildir. Yine

sadık bir bende olarak hizmetine devam edeceğini ağzından duydum. Doğrusu onun yerinde ben olsaydım bu anlayışı gösteremeyecektim. Bu tutumu bile Sultanlığa ne kadar lâyık olduğunu gösterir.

— Haklısın belki Temiir Melik, bir kere olan oldu, geri dönemeyiz. Karışıklıklar çıkar, kardeş kardeşe düşer, Kıpçaklarla Türkmenler bu devletin evlâtlarıdır, din kardeşidirler. Uzlaşmalarını ve kardeşçe yaşamalarını nasıl istiyorum bilsen. Yıllardır bu kardeşliği tesis edemedik aralarında. Çoğunlukla Kıpçaklar rahat durmadı. Annemin onlardan yana oluşundan cesaret alarak etmediklerini komadılar. Şimdi de isterler ki yurtlarına gidip önce onları kurtaralım.

— Yaaa!...

Temür Melik'in ağzından bu hayret nidası gayri ihtiyari çıktı. Cüretin bu derecesini aklına sığdıramıyordu. Şaşkın bakışları Sultan Muhammed'in yüzünde, öylece bakakalmıştı.

— Evet, bunu isterler. Şaşırmakta haklısın; istediklerini yerine getirmezsem türlü entrikalar çevirecek, memlekette rahat ve huzur bırakmayacaklar.

— Zaten kalmış mı ki Sultanım!...

— Yine doğruyu söylersin. Ama huzursuzluğun sebebini bir türlü bulamadım.

— Destur verirseniz bildiğim kadarını söyliyeyim.

— Söyle bakalım.

— Sultanım, çoktandır halk arasına çıkmıyorsunuz. Eskiden ne güzeldi, adamlarınızı peşinize takar, çarşı pazar dolaşırdınız. Halk tezahürat yapardı.

— Bugün de yapıyorlar.

Temür Melik acı acı güldü :

— Haklısınız, yapıyorlar. Ancak ikisi arasında büyük farklar var. Dün içten gelen bir sevgi ile yapıyorlardı, bugün ise Kıpçak muhafızlarınızın kırbaçlarından korktukları için yapıyorlar.

Sultan yine elini sakalına götürdü.

— Öyle mi dersin?...

— Evet Sultanım, halk içine karışsanız siz de bunu anhyacaktınız.

— İçine adamlar salıyorum.

— Huzursuzluğun bir sebebi de budur zaten. Adamlarınız yalan yanlış ihbarlarla masum vatandaşların zindana girmesini temin ediyorlar. Devlet otoritesini kendi şahsî husumet veya menfaatlerine âlet ediyorlar.

— Bunu hiç söylememiştin.

— Yine de söylemek istemiyordum ya mecbur oldum. Vicdan azabını yatıştıramadım artık, kendimi daha fazla gemleyemedim. Karşınızda bunun nasıl bir cüretkârlık sayılacağını biliyorum, cezam idam da olabilir. Ancak ben, bildiklerimi idam sehpasında da tekrarlayacağım. Tek isteğim Harzem Ülkesinin izmihlale düşmemesidir. Bunu görmektense bin kere ölmeyi yeğ sayarım.

— Söyle Temür Melik...

— Vergiler çok ağır Sultanım. Halkın tahammülünü aştı. Beddualar giderek artıyor. Eskiden dua çıkan ağızlardan zehirli sözler dökülüyor şimdi. Uzun süredir cihada çıkılmadı. Nüfus arttı. Han-hamam kurmak, halkın karnını doyurmuyor. Ciitgide fakir düşüyoruz. Devleti temsil edenler...

— Evet...

— Affınıza bir kere daha sığınarak söyleyeceğim, gaflet içindedirler.

Sultan irkildi. Eli mihaniki bir hareketle altın tokmağa uzandı. İki kanatlı işlemeli kapının ardında hazır bekleyen cellatlannı hatırladı. Bir sözüyle, şimdi karşısında capcanlı duran ve dimdik konuşan adamı iki dakika sonra cansız, kanlar

içinde vere serdirebilirdi.
Ilu kudrette idi, aklından da geçiriyordu. Ama yapmadı
- 39 _

bunu, daha doğrusu yapamadı. Temür Melik'in sözleri kendisini yaralamakla birlikte, uykudan uyanmasına da vesile oluyordu. Anlamak istemediği hakikatler beynine, tokmak tokmak iniyordu. Hakikat her yerde hakikatti, hürmet göstermeli idi.

— Hakkın var Temür Melik, hiç» değilse çok noktalarda haklısın. Dünyada hiç bir Sultanın başına gelmemiş bir belânın içindeyim. Bir yanda adını bilmediğimiz küçük atlı askerler, bir yanda kuyumuzu kazan Halife Nasır, bir yanda annemiz ve dostları Kıpçaklar, bir yanda Celaleddin ve Türkmenler. Huzur yok, fakirlik artıyor, millet homurdanmaya başladı... Peki ama ben ne yapabilirim?...

Devletlere diz çöktürmüş koca bir Sultan, ellerini çaresizlik içinde iki yana açtı, boynunu büktü.

Oysa ne büyük günlerden gelmişti. Düşmanlarını tek tek yenmiş, ülkelerini ülkesine katmış, hudutlarını alabildiğine genişletmişti.

Nice hanları, hakanları önünde eğilmeye mecbur etmişti. iskender'den daha büyük bir cihangir görmeye başlamıştı kendisini. Ama şu anda Temür Melik'in karşısında aczini itiraf etmekten başka çıkar yol bulamıyordu. Bu böyle jni olacaktı?

Ancak kendi duyabileceği kadar hafif bir sesle :

— Bir sefer gerek, diye mırıldandı.

Bu daha ziyade içten gelen bir iniltiye benziyordu. Can çekişmekte olan bir insanın son nefesi gibi hafifti. Bir yere sefer etmek gerekti. Tek kurtuluş yolu olarak bunu görüyordu. Tekrar kuvvetini isbat etmesi lâzımdı. O takdirde ancak milleti eskisi gibi etrafında halkalanır, Sultanlarının eski kudretinde olduğunu görerek muhabbet duyarlardı.

Başını kaldırdı. Bir şey söylemek için hazırlandı. Kapının açıldığını görünce vaz geçti. Bekledi. Bir nöbetçi içeri girerek, selâmladı.

— Affınıza sığınırım ulu Sultanım, dedi. Çok uzak ellerden gelen bir elçi sizinle acele görüşmek ister.
— 49 -

Sultan bir el hareketiyle sanki kelimeleri itti:

— Şimdi meşgulüm görmüyor musun?...

— Ben de öyle söyledim Sultanım, ama dinlemek istemez.. Küçük atlı askerlerden haber getirmiş, acele size bildirmeliymiş...

Harzem Şahı Alaüddin Muhammed sarsıldı. Nedense küçük atlı süvarilerin bahsi geçince bir tuhaf oluyordu.

— Getirin bakalım, dedi. Görüşelim, ne istiyor?...

Adam çıktı. Temür Melik Sultanı yalnız bırakmak gerek-

tiğini düşünerek kalktı.

— Destur var mı Sultanım?

— Otur oturduğun yerde Temür Melik, senden ne gizlimiz olacak...

— Emir Sultanımındır.

Oturdu ve bekledi.

Birazdan iki asker, yanlarında yorgun, perişan bir adam olduğu halde huzura girdiler. Sultanı selâmlayarak beklediler.

Alaüddin Muhammed bir el hareketiyle askerleri savdı- Adama döndü :

— Adın ne senin?...

Saygıyla cevap verdi:

— Adıma Kutluk derler Sultanım...

— Memleketin neresi?...

— Sayenizde Harzem Ülkesi memleketimiz oldu Sultanım,. ama aslen Konya'danım. Hemedan'a çok önceleri yerleşmiştim. İlim tahsil ettim. Halep'i, Şam'ı, Medine ve Mekke'yi gördüm. Kaşgar'ı aştım. Diyar diyar dolaştım. Yolum günün birinde Çin'e düştü. Büyük Sedd-i Çin'i gezdim, Çin'in amansız düşmanlarını tanıdım.

— Kimmiş?...

— Arzediyorum Sultanım, destur veriniz. Evet Çin'in amansız düşmanı şimdiye kadar tanımadığımız, duymadığımız,. bilmediğimiz...

Harzem Şahı Muhammed'in sesi bu sefer sert çıktı:

— Söyle dedik ya!

—? Cengiz Han!...

— Kim kim?...

— Cengiz, Cengiz Han... Bu isimle anılır. Asıl ismi Timuçin. İşe eşkiyalıkla başlamış. Etrafına birkaç Tatar toplayarak vaktiyle dağa çıkmış. Daha önceleri Çin hanlarından birinin esiri bulunuyormuş, kaçmış. Çinlilerden intikam almaya andiçmiş. Almış da... Yenilmez sanılan hanları, hakanları yenmiş, egemenliğini kabul ettirmiş.

— O kadar büyük demek?...

— Çinliler ondan bahsederken korku ile ürperirler. Çin'in üstünden bu belâyı defetmesi için Buda'ya bol bol dua eder, kurban keserler. Buda'nın kendilerini Cengiz Han'la cezalandırdığını söyler. Onun için korku ile karışık bir hürmet de beslerler.

— Taaccüp, hem korkutan ve hem saydıran bu adamı tanımak isterdim. Sen kendisiyle görüştün mü?

— Kumandanlarından biriyle görüşebildim.

— Nasıl adam?...

—? Uzun, iriyarı biri... Bakışları donuk, insanı sanki her an parçalamaya hazır. Bir gözü kör. Adına Subutay derler.

Cengiz Han'ın çok sevdikleri arasında imiş. Savaşlarda çok yararlıklar gösterdiğini duydum. Aynı zamanda çok da zalim olduğu söylenir.

— Konuştun mu?

— Çok şeyler sormayı arzuladım ama, donuk bakışları içimi ürpertti. Bütün bildiklerimi, aklımda tuttuklarımı bir anda unuttum. Lâl kaldım önünde.

— Korkakmışsın...

— Belki Sultanım.

— Başka neler duydun?

— Cengiz Han',in etrafındakiler kum gibi kalabalıkmışlar.

Küçük atları var, gözlerimle de gördüm. Çevik insanlar, akla durgunluk verecek kadar çevik. Acaip naralar atıyorlar. Ve bizim bilmediğimiz bir dille konuşuyorlar.

— Nasıl bir dil?...

— Moğolca derler. Harzem diline hiç benzemez.

— Arapçaya, Farsçaya da mı benzemez?

— Hiç birine Sultanım. Ben iki yılda ancak öğrenebildim.

— Vay, sen bu dili biliyorsun ha?...

— Sayenizde Sultanım.

— İyi, seni onlara elçi göndersek ne dersin?

— Emriniz başım üstüne, ancak yoldan geldim, diledim ki haberleri Sultanıma sıcağı sıcağına eriştireyim, malûmatları olsun, belki bazı şeyler kararlaştırırlar.

— Aferin, çok iyi yapmışsın. Şimdi dinlen, kararımı daha sonra bildireceğim.

Altın tokmağı alarak altın sahana iki kere vurdu. Giren nöbetçiye misafiri işaret etti:

— Götürün, istirahat etsin, dedi. Çağırdığım zaman derhal huzuruma getirilecek. Ne isterse yapmakta serbesttir. İyi muamele ediniz.

Konya'lı Kutluk'u dışarı çıkardılar.

Yine Temür Melik ve Sultan yalnız kalmışlardı. Temür Melik'in hiç konuşmaması Sultanın dikkatinden kaçmamıştı. Tatlı bir dille bunu sordu :

— Hiç konuşmazsın Temür Melik, bir sebebi olsa gerek?

— Sultanımın konuştuğu yerde bize düşen susmaktır..

— Ama gerekmediği zamanlarda bülbül gibi şakırsın..

— Onu, gereğine inandığım zaman yaparım Sultanım.

— Adamın söylediklerine ne dersin?..

— Ne denir? Adam gördüğünü söylüyor. Anlaşılıyor ki küçük atlı süvariler Moğol ordusu erleriymiş. Artık hiç değilse onlun tanıyoruz. Ama teşkilâtları ve kuvvetleri hakkında sağlam iler edinmek zorundayız.

— Onlarla savaşmak istediğimi mi sanırsın?.

— Öyle bir şey söylemedim Sultanım, ancak bir savaşa

çıkmak istediğinizi kendiniz söylemiştiniz.

— Ben Halifeye karşı savaşacağım.
— Bütün İslâm Alemini aleyhimize çevirecek böyle bir harekete niçin gireceksiniz?.
Sultana sual sormanın nelere mal olabileceğini bilmez değildi. Fakat bugün, bütün içindekileri boşaltmaya karar vermiş bulunuyordu. Türkân Hatun'un sarayında olup bitenler asabını bozmuştu.
Ama Sultan yine de kızmadı. Temür Melik hakikatleri yüzüne söyledikçe, her zamankinin aksine daha derin düşüncelere dalıyordu. Yine elini sakalının kılları arşına sokmuş, birkaç tanesini koparmıştı.
— Umurumda değil, diye konuştu. Müslüman Ülkeler arasında en kuvvetlisi Harzem Ülkesidir. Ona uymak zorundadırlar. Kaldı ki aramızda yapılmış anlaşmalar da yoktur. Ne düşünecekleri ve nasıl hareket edecekleri beni ilgilendirmez.
— Üstümüze gelirlerse de mi?
— Kırar geçerim...
— Kardeşlerimizi...
— Bana kılıç çekene kardeşim demem.
— «Ümmetimin ihtilâfı rahmettir» diyen Hadise rağmen mi?..
Sultan susmak zorunda kaldı. Temür Melik'in karşısında bir kere daha yenilgiye uğramıştı. Aklına danıştı. Onu doğruluyordu. «Evet», diyordu. «Halifeye hücum ederse Müslüman milletlerin lanetini çekersin. Üstüne de gelirler hatta. Bu savaşa sen sebep olacağından günahını da sen yükleneceksin. Sonra Selçuk İmparatorluğunun gün geçtikçe kuvvetlendiği de bir vakıadır. Onunla kapışmayı göze alabilir misiniz?..»

Aklı böyle derken hissi tam tersini fısıldıyordu :
«— Hayır. Aklın yanılıyor. Halife senin baş düşmanın,

Belki Moğollan da kışkırtarak üstüne salacaktır. Altmordu Beylerini şimdiden kışkırtıyor. Ona bir ders vermelisin. Sen büyük bir Sultansın. Bir Halifenin oyuncağı olamazsın. Direnmelisin. Orduların karınca sürüsü kadar çokluktur. Bütün Bağdat'ı, Mekke ve Medine'yi almalısın. Musul'da at oynatmahsm. Halife Nâsır'ı indirip seni destekleyecek birini oturtmalısın. O zaman ancak devletin de, saltanatın da beka bulacaktır.»
Aklına sordu :
«— Sen bu işe ne dersin ey akıl?...»
«— Saçma derim. Saltanatının da, devletinin de beka bulması, saçma. Dünya yüzünde hiçbir şey bakî değildir ki, sen olasın. Büyük İskender, nice yıllar ikbal içinde hükümdarlık yapmadı mı? Şimdi nerede?...»
Zıt düşünceler içinde bir süre bocaladı. Akıl ve his arasın-

da sendeledi, bir karar veremedi. Ayağa kalktı:

— Temür Melik, hizmetinden memnunum, ancak bu derece işlerime karışmanı tasvib etmiyorum. Bugün en az beş kere başın omuzların arasında sallandı. Dikkat et, gazaplı bir anıma rastlayabilirsin. Ömür boyu pişman olacağım bir karara beni mecbur etme.

Temür Melik başını iki yana salladı. Destur diledi. Saygıyla Harzem Sultanını selâmladı, çıktı gitti.

Evine nasıl geldiğini anlayamamıştı bile. Kendini bir kanapeye attı. Kafasında düşünceler kaynıyordu. Sultan Muhammed'in Kıpçak Hanları elinde nasıl oyuncak olduğuna şaşıyordu. «Höt» deyince saklanacak delik arayan bu adamlar ne etmişlerdi de Sultana bu derece tesir etmeyi başarmışlardı?.. Şüplu-siz Valide Sultan Türkân Hatun'un bu işte büyük rolü vardı. Cclaleddin'i azlettirip parmak kadar bir sabiyi veliaht yaptıra-Mleıı kadın daha neler yapmaya muktedirdi kimbilir?...

Kapının açılmasıyla düşüncelerinden sıyrıldı. Eşikte duran dama baktı.

— Ne istiyorsun Togay?...

Togay Temür Melik'in sadık hizmetkârı idi. Yanındaki adamı gösterdi.

— Sizinle görüşmek istiyor efendim.

Temür Melik adamı şöyle bir süzdü Giyinişi perişandı. Yorgunluktan ayakta duracak hali kalmamıştı.

— Evet, evet, diye mırıldandı. Sizinle görüşmem lâzım.

— Kimsin?..

— Adıma Hasan derler. Semerkant'lıyım. Okumuş yazmışlığım vardır.

— Gel beri...

Adam girdi. Sakalını sıvazladı. Alnında biriken ter tanelerini sildi.

— Semerkant'da kötü şeyler olur Temür Melik.

— Adımı nereden biliyorsun?..

— Semerkan'ta namınızı herkes bilir. Gurur şeytanın. Ben övünesiniz diye söylemiyorum. Şunu bildirecektim. Semerkant valisi Osman Han isyan etti

Temür Melik şimşek gibi doğruldu. Bir an kulaklarına inanmadı.

— Ne dediğinin farkında mısın be adam? Osman Han, Harzem Sultanın damadı, nasıl isyan eder?...

Auam umursamadı bile, duymamış göründü.

— İsyan etti, evet. Milletin malını - mülkünü elinden alır.

Etrafında topladığı Kara hanlılarla şehre dehşet saçar. Şehir el'aman dedi, yetişin Semerkımt'ı kurtarın.

— Malınızı - mülkünüzü neden elinizden alır?..

— Der ki; Sultan Muhammed'in idaresi zengini daha zengin etmekten başka işe yaramadı. Tacirler fakir halkı soydu. Sanatkârlar ezebildiğim' ezdi. Bol toprak sahipleri toprağı olmayanı köle yaptı.

önceleri fakirler onu destekledi, kuvvetlenmesini sağladılar. Sonunda onların da gözü açıldı. Ama iş işten geçmişti. Tam

bir zulüm, tam bir vahşet havası esti, Semerkant'da. Çocuklar,. annelerinin gözleri önünde diri diri ateşlere atıldı. Gebe kadınlar kılıçlandı, yaşlı zenginlerin üstünde ok talimleri yapıldı.

— Vay namert!...

İlim adamlarımız, hocalarımız toplanarak yaptıklarının İslâm dinine zıt olduğunu, adalete dönmesini istediler. Hepsini kazığa çaktırdı.

Vay terbiyesiz!..

— Bildiklerimi söyledim Beyim, gerisi sizin bileceğiniz iş. Kılıcınızın namı Semerkant'ı sarar. Bilginler bizi bunun için görevlendirdi. On kişi idik. Arkadaşlarım' yakalandı. Artık durumu biliyorsunuz.

Temür Melik gözlerini kapıya dikmiş, düşünüyordu. Uzun zaman böyle kaldı. Sonra yerinden kalktı. Beklediği kendiliğinden çıkmıştı. Sultanı Kıpçak ülkesine gitmekten caydırabilirdi. Semerkant'da alev alev bir fitne kaynarken, Kıpçak üîkesinet gitmek herhalde Sultanın mantığına da ters düşecekti..

— Nöbetçi! diye bağırdı, giren Türkmene, adamı işaret etti:

— Al bunu rahatını temin et.

— Emredersiniz Beyim.

— Ben Sultana gidiyorum.

Çıktı.

* * *

Temür Melik'in dönüp geldiğini Sultan Muhammed'e haber verdikleri zaman Ebu Temman'ın Tebrikname'sini okumakla meşguldü. Niçin dönüp geldiğine hayret etti. Kitabı kapatarak masaya bıraktı.

— Gelsin bakalım, diye emretti.

Temür Melik teşrifat kaidelerini alt-üst eden bir acele ile i daldı. Tok adımlarla Sultan Muhammed'in yanına kadar Sert bir hareketle kollarım göğsünde kavuşturdu :

Vealeykümselârri Temür Melik, doğrusu beni şaşırtı-

^yorsun. Daha, az evvel yanımdan çıkmıştın. Hele otur bakalım.

Temür Melik oturuncaya kadar sabredemedi:

— Hâdiseler o kadar süratle gelişiyor ki Sultanım bazen benim bile başım dönüyor. Maalesef size kötü bir haber vermek için huzurunuzdayım.

Sultanın rengi sarardı, dudakları uçuklaştı.

— Nedir o kötü haber? Yoksa Celaleddin?..

Temür Melik yüzünü buruşturdu :

— Oğlunuz hakkında kötü şeyler düşünmeyiniz Sultanım. O, Sultan babasına asî olmayı aklının köşesinden bile geçirmez. Bütün emeli size sadık bir asker olabilmektir. Mesele bu değil.

— Söylemeyecek misin?..

— İzninizle Sultanım...

— Söyle...

— Semerkant'dan perişan bir adam geldi. Damadınızın isyan ettiğini bildirir.

Sultan hiddetle yerinden fırladı:

— Hepsi yalan! Damadımız Osman Han bize karşı çıkmayı düşünmez... Hayır, hiçbir zaman.

— Ben de öyle düşünürüm Sultanım.

— O halde niçin rahatsız edersin?...

Temür Melik ayağa kalktı:

— Sultanımızı haberdar etmeyi uygun bulmuştuk, hata ettikse affınıza sığınırız.

— Hafifçe eğildi:

— Destur var mı Sultanım, istirahata çekilmek istiyorum.

Sultan Muhammed bir el hareketiyle Temür Melik'i durdurdu :

— Nereye? Ortaya bir lâf attın, hemen çekilmek istersin, muradın kafamızı bulandırmak mı, yoksa damadımın üstüne yürümemi temin etmek mi?...

Sararma sırası Temür Melik'e gelmişti. Hırsından titriyordu :

- Beni öz babamdan daha iyi tanıyan Sultanım, gerçekten böyle bir niyet besleyebileceğime inanıyorlar mı?

— Başka ne diyebilirim?.. Damadımızı suçlarsın.

— Ben değil Sultanım, haberi veren adam suçlar, Semerkantlı bir kulunuz.

— Onunla görüşmek istiyorum.

— Emrederseniz, derhal...

— Pekâlâ, getirmeni bekleyeceğim.

Temür Melik Sultanı selâmlayarak çıktı. Şah Muhammed yalnız kalmıştı. Damadının böyle bir şeye cüret edemeyeceğine kendi kendini ne kadar inandırmaya çalıştıysa da tatmin olmadı

— Nedir bu başıma gelenler, diye mırıldandı. Bir yanda Karahitay, bir yanda Türkmenler ve Kıpçaklar, bir yanda Cengiz Han denen küçük atlıların Hakanı, bir yanda Halife Nasır, şimdi de damadım Osman mı?..

Altın tokmağı hırsla altın sahana vurdu.

İçeri bir nöbetçi girdi, eğildi.

— Derhal git, Kıpçak Hanı Nişabur'u buraya çağır.

Nöbetçi çıktıktan sonra üstüne çeki düzen verdi.

Nişabur'a perişan görünmek istemiyordu. İçeri girdiğini
görünce yer gösterdi:

— Gel beri Kıpçak Hanı, az sonra duyacaklarına şaşır-
ma maya şimdiden hazırlan. Damadımız Osman Han asî oldu
ilerler...

Nişabur gösterilen yere oturmaya hazırlanırken duraladı.
Tereddütle sordu :

— Essah mı Sultanım?...

— Essah derler ya, haberi getirenle daha görüşmüş deği-
lim Temür Melik'i onu getirmeye gönderdim.

Nişabur sinsi sinsi güldü. Mühim bir şey keşfetmiş gibi ra-
hatladı. Yerine oturdu:

Size oyun etmek isterler Sultanım, dedi.

— Kim oyun etmek ister?

— Herhalde Temür Melik; son zamanlarda iyice şımardı,
vergi memurlarını döver, devlet idarecilerine ve bize karşı ağı-
za alınmayacak sözler sarfeder, bütün bunlar kulağımıza kadar
gelir de siz hâlâ onu korursunuz.

— Temür Melik büyük bir kumandandır.

— Olabilir. Ama bir kumandan, Sultana hakaret hakkına
sahip değildir.

— Temür Melik sözünü sakınmamakla ün yapmıştır.

— Bir noktaya kadar doğrudur, ancak hiçbir zaman bu
sözler hakarete kadar varmamalıdır.

— İyiliğimizden başka bir şey düşündüğünü sanmıyorum.

Nişabur rahat bir tavırla Sultana baktı:

— Hep iyi kalpliliğiniz yüzünden etrafınızda oynanan
oyunları görmüyorsunuz Sultanım. Temür Melik, oğlunuz Ce-
laleddin'le çoktandır kumpas kurdu, fesat kazanı kaynatmak
isterler. Kıpçak ellerine sefer yapmanızı önlemeye çalışırlar.
Çünkü Celaleddin de Temür Melik de Türkmenlerdendir. Bize
kin tutarlar. Tarafınızdan sevilmemizi hoş kalşılamazlar. Hele
Kıpçak kadınından doğmuş küçük oğlunuz Kutbüddin Ozlak
Şah'ı veliaht ilân etmenizden hiç hazetmezler. Devlet idaresini
ele geçirmek için en kısa yoldan sizi harcamayı düşünürler.

Kapı hızla açıldı. Eşikte Temür Melik belirdi. Bacaklarını
germiş, kollarını iki yanma sarkıtmıştı. Yumrukları sıkıh idi.

— Yalan! Diye bağırdı.

Nişabur'un kanı dondu sanki. Sapsarı kesildi. Temür Me-
lik'in eli yavaş yavaş kılıcına gidiyordu. Sultan Muhammed du-

rumun daha kötüye gitme istidadında olduğunu anladı. Elle-
rini kaldırdı:

— Susun, diye gürledi. Huzurumda dalaşma cüretini ne-.
reden alırsınız? İkinizi de cellâta vermeye mecbur etmeyin beni.

Temür Melik durdu. Sultanın huzuruna kılıcıyla girtn?
izni bulunan nadir kumandanlar arasında olduğunu hatırladı

?

Bu itimadı sarsmamaya karar verdi. Ellerini göğsünde kavuştur-
du.

— Selâm büyük Sultan...

— Selâm büyük kumandan. Adamı getirdin mi?.

— Burada.

Başıyla bir işaret yaptı. Adam içeri girdi. Üstünde yeni
elbiseler iğreti duruyordu. Alelacele hazırlandığı belli idi. Pa-
dişahın eteğini öptü.

— Duacınızım Sultanım.

— Adına ne derler senin?

— Hasan derler. Semerkant'lıyım.

— Derler ki damadımız Osman Han asî olmuş, doğru
mu?..

— Beli Sultanım.

Temür Melik kapıyı örterek kenara çekildi. Öylece konu-
şulanları dinlemeye koyuldu.

Sultan sual üstüne sual soruyor, haberin doğruluk derece-
sini anlamaya çalışıyordu. Kıpçak Hanının yüzü her saniye renk-
ten renge giriyordu. Semerkant'daki isyanın doğru çıkması
halinde, Sultanın ordularını o yana süreceğini ve Kıpçak Ülke-
sinin ebediyen Karahitay istilâsında kalacağını düşünüyordu.

Sultan Alaüddin Muhammed öğrenmek istediklerinin ta-
mamını öğrendikten sonra:

— Söylediklerinde zerre kadar hilaf varsa kendini yok bil,
dedi.

— Yemin ederim ki hepsi dosdoğru Sultanım.

Padişah kendi kendine söylenir gibi:

— İsyana yine bir parça aklım yeter de, herkesi aynı se-
viyeye getirmek gibi safsata bir iddia ile çıkmış olmasına şaşı-
yorum. Bu milleti Allah eşit yaratmamıştır ki.

Temür Melik'e döndü:

— Gidebilirsiniz Temür Melik. Haberciyi de götürün. Bu

gün ikidir kötü haberler aldık. Allah encamımızı hayretsin ba-
kalım.

Temür Melik bir bakışla Kıpçak Hanını yerin dibine ge-
çirdikten sonra Hasan'a bir işaret verdi. Sultanı birlikte selâm-

ladılar ve dışarı çıktılar. Yolda söyleniyordu :

— Sultan iki kötü haber aldığını söylüyor, ben ise üç kötü haber aldım. Biri de Celaleddin'in veliahtlıktan uzaklaştırılması...

SEMERKANTA SEFER VAR

Temür Melik'in arzusu yerine geldi. Sultan Alaüddin Muhammed Kıpçak Hanlarına kanmadı. Kıpçak Ülkesi yerine Semerkant'a doğru yola çıktı. Müthiş kızgındı. Damadı Osman'ı ve ona uyanları eline geçirse bir kaşık suda boğacaktı. Ona verdiği bunca nimet ve ikbalden sonra isyan bayrağını açmasını bir türlü hazmedemiyordu.

Uzun yollardan, sarp kayalardan, aşılması güç çöllerden geçtiler. Nihayet bir sabah şehir surları göründü. Sultan, parmağını surlara dikti. Temür Melik'e döndü :

— Bak Temür Melik, şu sağlam surlar atlarımızın ayakları altında kâğıt kuleler gibi nasıl yıkılacak...

— Eminim Sultanım.

Kıpçakların yüzü bir karış asıktı. Sözlerinin dinlenmemesine içerliyorlardı. Ama ümitlerini kaybetmiş değillerdi. Nasılsa ordu bir kere sefere çıktıktan sonra Semerkant'ı halleder ve pekala Kıpçak Ellerine yönelebilirlerdi. Bu hususta Sultanı kandırabileceklerini umuyorlardı.

Şehri vakit geçirmeden sardılar. Beklemeye koyuldular.

Osman Han bağırtılar arasında uykusundan uyanıp durumu gördüğü zaman çıldıracak gibi oldu. Harzem Şahının bu kadar çabuk harekete geçebileceğini ummamıştı. Demek eski kuvveti halâ devam ediyordu.

Şuursuzcasına sağa - sola saldırdı. Birkaç kişiyi kırbaçladı,

birkaçının idamı için emir çıkarttı.

Bir süre odasına kapanıp kara kara düşündü. Sonra kayınpederinin ordusunu seyretti.

— Kalabalıklar, diye söylendi.

Ellerinde beyaz bayrakla üç kişinin kale bedenlerine yaklaştığını görünce korkusundan yüreği ağzına geldi. Yanında dikilip duran mutemet adamı Serkeş'e :

— Ölüm fermanımızı getiriyorlar galiba? Diye fısıldadı. Sen ne dersin? Tedbir nedir?

— Endişeye mahal yok efendim.

— Nasıl mahal yok? Baksana adamlar şehri muhasara etti bile.

— Olsun, ne de olsa Sultanın damadısın, kendini affettirebilirsin. Ama biz başımızı kurtaramayacağız.

— Ben yaşarsam sen de yaşarsın.
— Hele susalım, adamlar ne derler?.
Beyaz bayrak taşıyan üç Harzemli, Osman Han'ın üstünde bulunduğu kulenin altına ulaşmışlardı. En öndeki elini kaldırarak konuşmaya başladı:

— Ey askerler! Vann Osman Han'a haber salın, kendisiyle konuşmaya geldik.
Osman Han, Serkeş'e :
— Konuşayım mı? Diye sordu.
Serkeş:
— Bir Han'ın bir askere muhatap olduğu görülmüş şey değildir. Destur ver ben konuşayım.
— Verdim, haydi konuş.
Serkeş ileri çıktı:
— Ne istiyorsunuz? Diye bağırdı.
I larzemliler başlarını kaldırıp Serkeş'e baktılar:

— Kimsin? Biz Osman Han'la veya tayin edeceği biriyle P'inşınck isteriz.

Osman Han iyice görünmek için biraz yana çekildi:
— Serkeş mutemet adamımdır, dedi. Konuşun.
Üç Harzemli'nin dudaklarında müstehzi bir tebessüm dolaştı. Kafile başkanı sesini yükseltti:
— İyi dinleyiniz. Dünyanın en büyük Sultanı Şevketlû Alaüddin Muhammed'in emrini tebliğ ediyorum. Kale derhal teslim olsun, aksi halde bütün asîler kıhçtan geçirilecek, evleri yakılacak, leşleri köpeklere atılacaktır.
Osman Han'ın yüzü kül rengine büründü. Ağzı kurudu. Serkeş'e baktı. Serkeş :
— Ya teslim olursak?...
— O takdirde Sultanımız hakkınızdaki hükmü belki hafifletebilecektir.
— Belki ha!...
— Evet, belki...
Elçiler başka bir şey söylemeden yüzgeri ettiler. Osman Han dişlerini sıktı.
— Şeytan diyor üç okta şunları devir!
Serkeş kolunu tuttu :
— Sakın ha! Şeytana uyayım demeyin, bu hepimizin sonu olur.
— İyi ama Serkeş, görüyorsun ne pe-rvasız konuşurlar...
— Kendisine güvenen daima tok sözlüdür Han'ım.

— Yani hiç mi karşı durabileceğimizi zannetmez bunlar?
— Doğru da düşünürler.
Osman Han hiddetle Serkeş'e baktı:

— Ne dersin bre, sene cellada vermemi mi istiyorsun? Bu nasıl söz. İt yese kudurur, çakal yese geberir.

— Dinle Han'ım, halk bizi tutmuyor. Etrafımızdakiler menfaat köleleri, ceplerini doldurmaktan başka şey düşünmezler. Alabildiğine zulmettik, topraklarını, servetlerini aldık. Bizim için dövüşmeye kimse istekli görünmüyor. Bu durumda, değil

Harzem Sultanı, Moğol Hakanı Cengiz bile gelse bayram yapacaklar. Bütün arzulan bizi başlarından savmak.

— Nankörler...

— Haksızlık ettik efendim, çok haksızlık ettik. Hem do bile bile ...

Osman Han çaresizlik içinde ellerini açtı.

— Şimdi ne yapacağız peki? Kuzu kuzu teslim mi olacağız?

Serkeş bir sualle mukabele etti:

?— Ölmeyi göze alabiliyor musunuz Han'ım?.

Osman Han şaşırdı, bocaladı.

— Daha çok gencim, diye mırıldandı.

— Öyleyse teslim olmaktan başka çare yok. Git Sultandan af dile, belki merhameti kabanr. Hatta gerekirse hanımını huzuruna gönder. O af dilesin, seni ve bizi bağışlatmaya çalışsın. Canımızı başka türlü kurtarmak mümkün değildir.

— Galiba haklı söylersin.

Hemen saraya döndü. Karısının dairesine çıktı. İsyan edeli beri aralan açılmış bulunuyordu. Harzem Şah'ın kızı Han Sultan iç kaleye çekilmiş, sadık birkaç hizmetkârla birlikte oturuyordu. Kocasını birdenbire karşısında görünce ürktü. Kendisini öldürmeye geldiğini zannederek geriledi. Eli koynundan eksik itmediği altm saplı hançerine gitti.

Osman Han gülmeye çalışıyordu :

— Neden ürkersin Sultanım, ben senin kocan değil mivım?..

(ienç kadın cevap vermedi. Köşeye biraz daha büzüldü.

Osman Han sesine acındırıcı ve inandıncı bir ton vermeye

urak konuşmaya devam etti:

— Uzun yıllar bir yastığa baş koyduk. İyi kötü günlerimiz Oldu çocuklarımız dünyaya geldi. Bir müddettir aramızı açtı- l.ıı Allah şahidimdir, senden başka bir kadın gönlüme girmedi. n eni düşündüm ve hep seni sevdim. Ama nifakçılar boş durmadılar. Beni sana, seni bana kötülediler. Ben inanmıyor-

dum ya, sen acaba aynı şeyi yapabilmiş mi idin? Onun için yanına gelmekte tereddüt ederdim.

Kadın bunların hiç birine ehemmiyet vermedi. Buz gibi

soğuk bir sesle:

— Ne istiyorsunuz onu söyleyiniz?., dedi.

Osman Han irkildi. Böyle karşılanacağını düşünmemişti. Ne de olsa kadındır, bazı zaafları vardır, bu zaaflardan iyi istifade etmesini bilirsem babasına gönderebilirim ve kendimi onun delaletiyle affettirebilirim, diye ummuştu. Şimdi bu plân alt - üst oluyordu.

Biraz metaneti kırılır gibi oldu. İki adım yaklaştı:

— Han Sultanım, dedi. Başım sana emanet, istersen ölür, istersen kalırım. Var git Sultan pederine beni affetmesini söyle...

Diz çöktü. Ellerini omuzlan hizasına kaldırıp birleştirdi. Boynunu büktü.

— Bir hata ettim, seni de bu hata yüzünden ihmal ettim. Şimdi tuttuğum yolun yanhş olduğunu bütün acılığıyla anlıyorum. Kulağıma erimiş kurşun danılasaydı, her gün vücudumun bir parçası kesilseydi, gözlerime miller çekilseydi de, bu duruma düşmeseydim. Yalvarıyorum, babana git beni affetmesini iste. Sever, kırmaz seni. Ne olur? Geçmiş güzel günlerimizin hatırı için olsun yap bunu.

Han Sultan başını dimdik kaldırdı. Allah'ın bu adaleti karşısında secdeye kapanacağı geliyordu. Bir zamanlar kendisi kocasının önünde diz çökmüş, yerlerde sürünmüş, ayaklarını öperek babasına isyan etmemesi için yalvarmıştı.

Ellerini açtı:

— Allahım, sen ne büyüksün!... diye mırıldandı.

Sonra Osman Han'a döndü :

— Bir can için yalvarmak size yakışmıyor Osman Han, dedi. Ayağa kalkınız ve bana söylediklerinizi gidip pederime de söyleyiniz, belki bütün yaptıklarınızı unutup affeder.

Osman Han çırpınışlarının bir fayda getirmeyeceğini anladı. Han Sultan'ı ne yapsa yumusatamayacaktı. Sarsak adımlarla dışarı çıktı. Kapıda bekleyen Serkeş'e :

— Ümit yok, diye tek kelime ile durumu izah etti. Birlikte yürümeye başladılar.

— Kabul etmiyor mu?..

— Hayır, git babama kendin yalvar belki affeder diyor,. galiba bundan başka yapacak bir şey de kalmadı.

— Taarruza hazırlanıyorlar. Verilen mühlet bitmek üzere. Gidecekseniz acele etmelisiniz.

Osman Han Serkeş'in bakışlarından gözlerini kaçırarak cevap verdi:

— Gideceğim Serkeş, başka çarem yok.

Az sonra yedeğinde bir at olduğu halde kaleden çıktı Halk, kendilerine bunca zulmetmiş adamın melül gidişine bakıyor, gülmek istiyor, fakat buna muvaffak olamıyordu. Herşeye rağ-

men mensup oldukları İslâm dini düşenin ardından güldürme-
yecek derecede derin bir şefkat kaidesi koymuştu. Bu düşkün
ilim de olsa...

Yedeğindeki atla Osman Han'ın kaleden çıktığını haber
.ıl.uı Temür Melik merakla karşı çıktı. Yanında altı kişi vardı.
Mir tepecikte adamın gelmesini bekledi. Yaklaştıkça atın sırtına
i'i'h tabutu farketti, dudaklarında bir tebessüm goncalandı:

— Asî af dilemeye geliyor, diye mırıldandı.

Hiçbir şey söylemeden aldı, doğruca Sultan'ın otağına gö-
ı mdü.

Osman Han kayınpederini görür görmez yere kapandı.
ayaklarına dakikalarca yüz sürdü. Temür Melik ve diğer Bey-
ini için alçalan bu adama acıyarak baktılar. Hiç birinin
ı ünden kin duymak gelmedi. Birkaç dakika böyle geçti. Nihayet
Sultan Alaüddin Muhammed tek tek konuştu :

Bir Han, bir Sultanı böyle selâmlamaz Osman Han„
ı da iki paralık ettin.

Osman Han ağlıyordu. Kesik kesik :

—? Affediniz Sultanım, siz büyüksünüz, siz yücesiniz, ben
-gibi zelil bir karıncayı ezmeyiniz.

Sultan ayağa kalktı:

— Bir karınca mı, dedi. Yoksa bir akrep mi?..

— Sultanım...

— Söyle nadan!...

— Tabutum, tabutum atımın üstüne bağlı, içinde de kes-
kin bir kılıç var. Eğer affetmezseniz tabut yaptırma zahmetini
Sultanım ihtiyar etmesin diye hazırladım. Emriniz karşısında
boynum kıldan incedir Sultanım.

Sultan Alaüddin'i merhamete getiren işte bu sözler oldu.
Çadırdan çıkıp atı gördü. Üstündeki tabutu indirmelerini em-
retti. Kapağını açtırdı. İçinde eğri bir kılıç duruyordu. Keskin
bilenmişti. Eline alarak gevşek adımlarla içeri girdi. Osman
Han'a döndü :

— Kızımız nasıl?..

— Duacınızdır Sultanım.

— Kılına bir halel gelmişse...

— Buna kimin cüreti yeter Sultanım. Maiyetiyle birlikte
iç kalede durur.

— Hemen defol ve derhal kale kapılarını askerime aç, hak-
kındaki kararı sonra vereceğim.

Osman Han geri geri sürünerek çekildi, çadırdan çıktı.
Geldiği gibi sessiz, sedasız kaleye döndü.

Canını kurtardığı için sevinçten uçuyordu. Acaba hakkın-
daki ceza gecikmesi uzayıp gidecek miydi?.. Sultan kayınpe-
deri bir garanti vermiş değildi. Sadece beklemesini emretmişti.
Ya ölümüne karar verirse... O zaman mensubu olduğu Kara-
hanlılar sülâlesinin kökü kazınmış olacakta. İhtimal yeryüzünde

bir u»h& devlet kuramayacak, bir m,İlet ohmaycc.ıklardı
Kapıları açtırdı. Harzem askerleri bir çığ gibi kaleye doldular.
- 58 _
Sultan doğruca iç kaleye gitti. Kızıyla karşılaşması gerçekten hazindi. Temür Melik'in bile gözleri yaşarmış, göz yaşlarını göstermemek için başını çevirmek zorunda kalmıştı.
Genç kadının olup bitenlerden gerçi haberi vardı ama, bir savaş olmadan kalenin teslim edileceğini sanmıyordu. Babasını birden karşısında görünce sevinçten çıldıracak gibi olmuş:
— Sultan babam! Diye bağırdığı gibi kendini kolları arasında bırakarak kana kana ağlamıştı.
Sultan'ın gözleri yaşlarla dolmuştu. Ağladığını adamlarının görmesini istemediğinden herkesin odadan çıkmasını emretti. Kızıyla başbaşa bir saat görüştü.
Dışarı çıktığında hiddetinden köpürüyordu. Kızı Han Sulum, kocasını affetmemesini istemişti. Affettiği takdirde, ileride yine isyan edecekti...
Harzemlileri hep küçümsediğini söylemiş, bir gün mutlaka Karahanlılar Devletini kuracağını her fırsatta tekrarladığmı belirtmişti.
Sultan kızgındı. Yalın kılıç kapıda dikilen Temür Melik'e :
— Tez Osman Han'ı bulun, diye emretti.
Temür Melik maiyetini yanma aldı, Semerkant'ın geniş caddelerine düştü.
Osman Han o sırada hazırlıklarını bitirmiş bulunuyordu. Sultan'ın merhametine canını emanet edemezdi. Yanına Serkeş'i de alarak kaçacaktı. Hazinesini bir bir deveye bağlatmış, kalenin .ırka kapısına çektirmişti. Karışıklık yatışmadan kaleyi terketmek istiyordu. Kuzu kuzu oturup hakkında verilecek kararı beklemeyecekti. İleride fırsat çıkınca bir Karahan Devleti kuracak \ o işte o zaman Harzem Şahına kan kusturacaktı.
Fakat Temür Melik onu buldu. Arka kapıdan çıkmaya hazırlanırken ardından yetişti.
— Dur! Diye bağırdı.

- 59 -

Osman Han durmadı. Serkeş, hemen elini sadağına atarak bir ok çıkardı. Temür Melik'e gezlcdi ve oku bıraktı. Temür Melik süratle eğildi. Ok vınlayarak başının üstünden geçti, adamlarından birinin göğsüne saplandı.
— Aaaaahh!...
Temür Melik atını mahmuzladı. Yıldırım gibi Serkeş'e çarptı.
— Yıkıl soy tanlar kralı!...
Osman Han kılıcını çekmişti. Avazı çıktığı kadar bağırdı:
— Askerlerim yetişin!...
Vaktiyle Karahanlılardan bir muhafız grubu kurmuştu.

Bunlar her zaman kalenin arka kapısında nöbet bekler, Osman Han'ın herhangi bir durumda kaçmasını kolaylaştırmak için hazır bulunurlardı.

Osman Han'ın sesini duyunca harekete geçtiler. Uluyarak Temür Melik'in adamlarına saldırdılar. Sayıca çok üstün idiler. Ama Temür Melik buna aldırmıyordu. Tek düşündüğü, Osman Han'ı kaçırmamaktı. Sultanın karşısına şimdiye kadar boynu bükük çıkmış değildi. Şimdi de çıkmak istemiyordu.

— Vurun aslanlarım! Diye bir nara attı Uzun kılıcını çekti.

Az sonra Osman Han'ın etrafındaki çemberi kırmıştı. Adamları ise Karahanlılara kan kusturuyorlardı.

— Vurun bre, nefes aldırmayın!...

— ît sürüsü kadar bitmiyor ki...

— Al bunu da, tadına bak.

Türkmenler çok süratle kılıç sallıyor, çeşitli oyunlarla rakiplerini şaşırtıyorlardı.

Temür Melik iyice Osman Han'a yaklaşmıştı.

— Bırak kılıcını, diye gürledi.

Osman Han korkunç bir kahkaha bıraktı.

— Gel de al!

— Gebereceksin sersem...

— Seni gebertmeden asla...

— Buna gücün yetmez işte...

— Al!...

Osman Han hamlesini süratle tekrarladı. Temür Melik atını yana sürdü. Aynı zamanda eğildi.

— Aldıramadın, sen bunu al...

Süratle kalkan kılıcını aynı süratle adamın tolgalı başına indirdi. Tolga bir teneke gibi ezildi. Osman Hanın ağzından burnundan kan boşandı. Külçe halinde yere yığıldı.

Temür Melik şaşkınlıkla baktı.

— Allah Allah! Oysa. ben kılıç tersi vurmuştum.

Atının üstünde eğildi. Osman Han'ı kemerinden tuttuğu v ılii kaldırdı. Terkisine aldı. Adamlarına doğru seslendi:

— Şunlarm işini bitirin ve iç kaleye gelin.

Asîyi canlı olarak Sultanın huzuruna çıkarmak için atını dörtnala kaldırdı, cehennemi bir süratle sokakları geçti, iç k.ılcye vardı.

Osman Han'ı kucaklayarak attan aşağı aldı. Üst - başının V.mlanmasına aldırmadan sırtladığı gibi merdivenleri tırmandı Sultanın huzuruna çıktı. Yükünü ayakları dibine uzattı.

— Kaçmak üzere bulunduğu sırada yetiştim, adamlarını llltümüze saldı. Vuruştuk, bu hale geldi.

Sultan Alaüddin Muhammed uzun uzun damadına baKtı.

— Yaşıyor mu?.. Diye sordu.

Huzurda bulunanların biri eğilip kalbini dinledi;
— Henüz yaşıyor.
Sultan başını öte yana çevirdi.
— Asîler lâyık oldukları akıbeti bulur.
Askerlere :
Götürün, diye emretti. Osman Han'ın baygın vücudunu
? ladıkları gibi, dışarı taşıdılar.
Sultan bir süre sessiz durdu. Derin düşüncelere dalmış gi-
Sonra yavaş yavaş ayağa kalktı. Başını dimdik havada

tuttu.
— Semerkantlılara nasıl bir ceza düşünürsünüz? diye hep-
sine birden sordu.
Kıpçak Hanlarından Tonguç hemen söze başladı:
— Hepsini kılıçtan geçirmek gerek.
Nişabur tasdik etti:
— Beli, öyle yapmak iktiza eder ki, bir daha baş kaldır-
maya cüret etmesinler.
Temür Melik susuyor, iki Kıpçak Hanına tiksintiyle ba-
kıyordu. Sultan Muhammed bu sefer yalnız ona hitap etti:
— Ne dersin Temür Melik?...
— Kıpçak Hanları çok hızlı Sultanım, ben onların fikrinde
değilim. Halk zulüm altında ezilmiştir. Adaletle hükmetmek
gerek. Böylece saflarımıza çekebiliriz. İsyana katılanlar bile
nedamet eder.
— Asîlerin de mi affını düşünürsün?.
— Af Sultanımın iradesiyle mümkündür?..
Sultan elini sakalına götürdü :
— Belki halkı affedebilirim ama, asîleri asla! Boyunları,
vurulacaktır.
— Öyleyse yıllarca kaynayacak fesat kazanının' ateşini:
ellerimizle tutuşturacağız demektir, Sultanım.

— Ne demek istiyorsun ?
— Öldürülecek her asînin çocuğu, Sultana ve devletine-
düşman olacak, babasının veya yakınının intikamıyla dolu büyü-
yecektir. Eline fırsat geçince de saldıracaktır.
Sultan'ın yüzünde o zamana kadar rastlanmayan zehir gibi?
bir tebessüm dolaştı.
— O takdirde oğulları ve yakınlarıyla birlikte öldürül
çekler.
— Bu çok feci bir şey!...
Tonguç Han destur almadan müdahele etti:

— Sultanım, karşınızdaki adam hâşâ size akıl öğretmeğe
kalkar, haddini bilmesi lâzım.
Temür Melik Tonguç Han'ı donduran bir tebessümle baktı:
— Haddimi bildirmek sana mı düşmüş Tonguç?...

Sultan ayağını hiddetle yere vurdu :
— Susun; huzurumda dilleşmeniz ne densizliktir, siz başınızdan korkmaz mısınız?
Tonguç titredi, pençelerini içeri çekti, büzüldü. Ama Temür Melik aynı şeyi yapmadı. Hürmetkar, fakat sert bir sesle cevap verdi:
— Devlete, millete adanmış bir baş, ancak bir kâfir kılıcıyla düşer... Müsaadenizle...
Geri geri gitti. Çıkmak için davrandı.
— Dur Temür Melik!...
Bir emirle dimdik eşikte durdu.
— Emret Sultanım...
Sultan bir an tereddüt etti. Sonra kararlı bir ifadeyle Temür Melik'e yaklaştı. Sert bir sesle:

— Son günlerde haddini aşmaya başladın, dedi. Seni çoktan cellada vermem gerekirdi ama, mazide yaptığın hizmetler . gözlerimi kamaştınr. Git kendini zindana kapattır. Hakkındaki hükmü sonraya bırakıyorum. Lâkin ümitlenme, bu karar ölüm ılc olabilir.
Temür Melik acı acı güldü. Ellerini göğsünde kavuşturarak Alaüddin Muhammed'i selâmladı.
— Biz senin için ölelim, sen yeterki bizim için yaşa Sullanım!...
Başka tek kelâm etmeden odayı terketti.
Kıpçak Hanları şaşkın şaşkın baktılar. Bu cesareti, bu anlayışı akıllarına sığdıramıyorlardı.
Fakat memnundular. Kendilerine en büyük düşman olarak [ördükleri Temür Melik, belki de ölmek üzere zindanı boylamıştı.

PRANGA MAHKÛMU
Kara Çavuş namıyla anılan zindancıbası, Temür Melik'i karşısında görünce gömleğini yamamaktan vaz geçerek fırladı. Selâm durdu :
— Buyurun kumandanım.
Temür Melik gülerek Kara Çavuş'a baktı.

Bu adamı çok eskiden tanıyordu. Uzun yıllar birlikte kılıç sallamış, meydanlarda birlikte yatmışlardı ama, nedense hiç bir zaman onu arkadaşça kardeşçe bir muhabbetle sevememişti. Şimdi zindancıbası olarak görünce «tam mesleğini -bulmuş» diye düşünmekten kendini alamadı. Sonra yüksek sesle :

— Artık kumandanın değilim Kara Çavuş, dedi.
— Niçin, sorabilir miyim?
— Sor istersen, azledildiğimi ve zindana kapatılmak üzere burada bulunduğumu söyleyeceğim.

— Bu imkânsız!...
— Dünyada imkânsız ne var ki Kara Çavuş? Herşey oluyor işte.
— Sultana bunca hizmetin vardı.
— Benim Sultana hizmetim filân yok...
— Ya kime? Bunca yılını kılıç elde kim için geçirdin?
— Alaüddin Muhammed için mi sanıyorsun?
— Ya, hizmet edilecek ondan başka biri mi var?
— Evet...

— Kim bu Sultandan da üstün tuttuğun?..
— Millet!...
— Millet mi?... Vay canına, demek millet için bu kadar tehlikelere atıldın öyle mi? Hah hah hah haa! Kusura kalma, kendimi tutamadım, çok tuhaf konuştun da, galiba şaka yapmak istiyorsun.

Temür Melik'in gözlerine bir parlaklık geldi.
— Çok ciddiyim. Sultan da milletin hizmetkârıdır.
Kara çavuş endişeyle bakındı.
— Sus, bir duyan olur...
— Umurumda bile değil!...
— Anlaşılan Şah'a çok içerlemişsin.
— Sadece acıdım.
— Acıdın mı, niye?..
— Mantıkla değil de hisle karar veriyor, bu düşünce tara ilerde başına çok işler açacağa benzer.
—• Nasıl konuşuyorsun Temür Melik?..
— İçimden geldiği gibi, doğru büdiğimce...

Bir sessizlik oldu. Derin, upuzun bir sessizlik. Kulübenin duvarlarında gezinen pirelerin ayak sesleri duyulacaktı neredeyse. Nihayet zindancıbası söze girdi. Başını iki yana salladı. Sarkık bıyıklarından teller kımıldattı.

— Valla billa, dedi. Sözlerin Levhi Mahfuz'daki yazılar gibi dosdoğru...
Yine bir sükût... Islak, yapışkan bu seferki. Zindan içinin küflü kokusu iki adamın burunlarına doldu. Temür Melik derin nefes alma ihtiyacındaydı. Kara Çavuş devam etti:

— Dosdoğru ya, bu memlekette doğru söyleyeni yedi köyden kovuyorlar.
— Öyle de olsa ben yine söylerim.
— Sultana kafa tutmuşsundur...
— O öyle sandı. <

— Bilirim bilirim, gençliğinde de böyle idin sen, sözünü kimseden sakınmazdın. Gözünü de budaktan sakınmazdın ya, neyse!... Galiba Sultan bu yüzden tahammül ederdi sana...

— Galiba...

— Ama sabrı taştı...

— Taştı herhalde...

Bir daha sükût... Fakat bu hayli kısa sürdü. Çatlak tüyler ürpertici bir ses koridorlarda yankılandı... Temür Melik:

— Bu ne?..

— Bir dervişin sesi, çıldırdı çıldıracak... Uzun zamandanberi mahpus.

— Suçu?..

— Suçu mu?... Dur bakalım. Galiba hatırlayacağım Neydi ya Rabbü...

Sarkık bıyıklarını çekiştirerek düşündü:

— Hah buldum. Adına Abdülkerim derler, çok şey biliyor. ister misin seni onun bulunduğu hücreye kapatayım. Gezmiş - tozmuş bir adam. Kafese tıkıdığında da tozutmuş işte. Yarı oynak bir herif oldu şimdi. Yecüc - mecüc çıkacağından, buralan istilâ edeceğinden dem vurur. Sultan için söylemediğini bırakmaz. Issız bir adada öleceğinden bahseder.

— Ya!...

— Böyle Temür Melik, burada kim uzun zaman kalır da aklını vermez? Burası bir tuhaf yerdir işte. Ben bile memnun değilim. İnsan şöyle bir güneşlenmek ister değil mi? Nerede, imkânım yok, hep burada kalmaya mahkûmum, zindan mahkûmları gibi. Benimki paralı mahkûmiyet, fark burada.

— Beni de onun yanına kapat?...

— Deli Dervişin mi?...

Sesi boğuk çıkmaya başlamıştı:

— Deli Derviş veya Abdülkerim, her neyse, onun yanına kapat beni. Sence bir mahzuru var mı?...

— Yok ne mahzuru olacak? Ancak pranga mahkûmlarını o tip hücrelere kapatırız, prangaya vuramam ya seni.

— Neden olmasın?

— Ne soğukkanlı adamsın yahu!...

— Kanın sıcağı insanın beynine vurur, doğru düşünmesini önler.

— Görmeyeli filozofluğu da ilerletmişsin.

— Senin nene gerek ihtiyar? Söyle, Deli Dervişin hücresine kapatıyor musun, kapatmıyor musun?..

— Sahiden seni hücreye kapatacağımı aklın alıyor mu?..

— Ne demek?...

— tyi kötü bir geçmişimiz var, bu zindana bir giren kolay kolay sağ çıkamaz, unutulur gider. Seni ellerimle ölüme terk edemem ya...

Temür Melik'in gözlerinde şimşekler çaktı:

— Ne dediğinin farkında mısın?
— Elbette...
Zindancı sırıtıyordu. Temür Melik şimşek gibi kılıcını çekti.

— Sultanımın emrini derhal yerine getirmezsen başını şuracıkta uçurmakta tereddüt etmem.
Kara Çavuş'un rengi uçtu, dudakları titremeye başladı.
— Ben seni kurtarmak istiyorum diye mırıldandı.
— Yani Sultanımın emrine karşı mı geliyorsun?..
— Hâşâ...
— O halde beni tevkif et, bunun için gönderildim, göre vLni yap.

Kara Çavuş bir türlü hayretinden sıyrılıp harekete geçemiyordu. Temür Melik kılıcını ters çevirdi. Ucundan tutarak uzattı.

— Al kılıcımı, mahkûmlar kılıç taşımaz.
—• Ama!...
Sesini yükseltti:
— Görevini yap dedim.

Zindancı başka çare kalmadığını gördü. Adam ille de kendini tevkif ettirmeye kararlı görünüyordu.
Çekine çekine elini kılıca uzattı.
— Ver...
Temür Melik rahatlıyarak derin bir nefes aldı.
— Şimdi dindeyim, dileısen beni Deli Derviş'in yanına koy...
Kara Çavuş hayretle bıyıklarını çekiştirdi. Kirli sarığını başının gerisine doğru yıktı.
— Eh, dedi, madem böyle istiyorsun, olsun. Düş önüme bakalım.
Tüyler ürpertici çığlık bir daha duyuldu. Peşinden böğürmeler geldi. Ama net olarak hiçbir şey anlaşılamadı.
Zindancı:
— Dilersen o hücreye gitmeyebilirsin, dedi.
Temür Melik başını menfî mânada salladı:
— Gitmek istiyorum.
— Sen bilirsin.
Az sonra hücrenin önüne geldiler. Zindancıbaşı demir kapıyı koca bir anahtarla açtı, kenara çekilerek Temür Melik'e yor verdi.
— Bir saray değil burası Temür Melik, yine de rahattır. Ayağındaki pranganın zincirini bir hayli uzun yapacağım, böylece içerde gezinebileceksin. Bir ihtiyacın olursa seslen, emrine koşmaktan tereddüt etmem. Şimdi söyleyebileceğim tek şey

var. Allah kurtarsın.

Temür Melik zindancıya dikkatle baktı. Tavandaki delikten giren çok hafif gün ışığında yüz hatlarını iyice seçemedi. Ağladığını sesinin titremesinden anladı. Elini omuzuna koydu :

— Sağol dostum. Göründüğün gibi değilmişsin.

Kara Çavuş diz çöktü. El yordamıyla zincirin halkasını buldu. Temür Melik'in ayağına geçirip kilitledi. Sonra doğruldu. Müteessir bir sesle sordu :

— Çok zalim bir görünüşüm var değil mi?

— Doğrusu senden pek hoşlanmazdım, şimdi görüyorum ki o kaba - saba yapının içinde müşfik bir kalp taşıyorsun.

— Eskiden böyle değildim yiğidim. Galiba burada ızdırap çekenleri göre göre ızdırabı öğrendim. Hepsi bu, Allahaısmarladık.

— Güle güle Kara Çavuş...

Zindancıbaşı son bir defa daha eski arkadaşına baktı.

— Allah kurtarsın, diye mırıldandı. Kapıyı gıcırdatarak örttü. Kilitledi, çekti gitti.

Hücrenin gıcırdayarak kapanan kapısı sinirlerini çelik bir yay gibi gerdi. Kilitte dönen anahtar, sanki gülle oldu, beynine indi. Uykudan yeni uyanan birinin mahmurluğu içinde :

— Niçin buradayım?... diye mırıldandı.

Suç işlediğini hatırlamıyordu. Oysa zindanlar suçluları cezalandırmak için yapılırdı. Suçlu değildi ise burada ne işi vardı?

Kalbini dinledi. Suçluluğun verdiği rahatsız edici, yapışkan hislerden eser yoktu. Her zamanki gibi vatan aşkı, din gayreti dolu idi. Peki ama şu gıcırdayan demir kapı iyi hislerinin mükâfatı olarak mı üstüne kapanmıştı?

Yok, böyle düşünmemesi lâzımdı. Sultan, suçlu bulduysa suçu var demekti Kendisi hatırlamasa bile.

Zindana kapatılışı değildi içini yakan. Başka duygular yüreğinde, beyninde fırtınalar kopanyordu.

Milleti hesabına, ülkesi hesabına üzülüyordu. Bir de, Sultan Alaüddin Muhammed böyle haklı - haksız, insanları zindana tıkmayı âdet haline getirir diye endişeleniyordu. Zalim olmasını istemiyordu, doğrulara tahammül edemeyip, eğrilere itibar etmesini arzulamıyordu. Tabiî Sultan olan mükâfat da, ceza da vermeli idi. Ancak bu iki mefhumu öyle adaletle kullanmak lâzımdı ki, zulüm çizgisine yaklaşılmasın. Alaüddin Muhammed'i

şimdilik bu çizginin yanında görmek Temür Melik'in üzüntüsünü had safhaya çıkarıyordu.

Sultan, hiç şüphe yok Kıpçak Hanlarının oyununa geliyordu. Dosdoğru konuşanları zindana kapattırarak doğruyu

kelepçelediği müddetçe de bu oyunlara gelecekti. Acaba Şehzade Celaleddin babasını vaktinde uyarıp zalim olmasını önleyebilecek miydi? Şimdilik tek ümit ışığı, Celaleddin'in şahsında yanıyordu. Lâkin yine de Sultan'ın onu dinleyeceğine pek ihtimal veremiyordu. Celaleddin'i devlet işlerinden uzak tutmak için veliahtlıktan azletmişti. Bu bir başka tehlike sayılırdı. Allah göstermesin, Sultan Muhammed'e bir hal olsa idare tümüyle küçük oğlu Ozlak Şah'a kalacaktı. Dolayısıyle Türkân Hatun'a. Bu hiç iyi olmazdı işte. Her tarafın çalkalandığı bir zamanda memleket yüzeyine serpilen ayrıcılık tohumlan, kötü neticeler doğuracaktı. Bir yanda iç kargaşalık, bir yanda isyanlar, bir yanda Cengiz'in küçük atlı askerleri.. Üstelik kendisinin zindanda bulunduğu bir sırada...

— Hey!...

Temür Melik bu sesle kendine geldi. Bir gölge hayli yakınına kadar sokulmuştu,

— Sen de düştün o zalimin eline ha!...

— Hangi zalimin?...

— Sultan olacak adamın!...

İsyanla bağırdı:

—O zalim değildir...

— Vayyy! öyleyse senin burada ne işin var? Yoksa adam mı öldürdün?

— Savaş dışında bir sinek bile incitmedim.

— Soygunculuk yapmışsındır.

— Söylediklerine dikkat et, ben çapulcu değilim.

— Anladım anladım, mutlaka Sultan'ın haremine girmişsin...

— Dikkat et dedim baba...

— Dokundu mu? O değil, bu değil; be adam tıpış tıpış kendi arzunla mı geldin öyleyse?..

— İyi bildin...

— Yanlış mı duyuyorum!...

— Yok, doğru duyuyorsun

— Kendi isteğinle geldin öyle mi?..

— Sultanım emretti, ben de geldim.

— Muhafızsız!...

— Muhafız Sultanımın emridir.

İhtiyar, göbeğine kadar inen ak sakalını sıvazladı. Ayağındaki zinciri çekerek şakırdattı. Yere diz çöktü.

— Hey Alîahım, dedi. Bana deli diyen akıllı kullarına biraz akıl ihsan et de, kendi ayaklarıyla kapana girmesinler.

Güçlükle tekrar doğruldu. Temür Melik'in göğsüne elini vurdu :

— Ne gereği vardı be delikanlı?...

— Sultanım bilir.

İki adım geriledi.

— Sen delisin.
Temür Melik elinde olmadan gülümsedi:
— Belki, deliler içindeki akıllıya deli derler.
— Yani sence dışardaküer çıldırmış mı?..
—? Hiç değilse çılgınca hareketlere başlamış...
— Belliydi.
— Nedir belli olan?...
— Vaktinde bana inansalardı bu duruma düşmezlerdi. Sultan Muhammed önceleri böyle değildi. Zulme başladı. Ağır vergilerle halkı ezdi. Kıpçaklara fazla itibar etti ve çok selâhiyet verdi. Başını bir derde soktu ki, dünya durdukça kurtaramaz. Zaten başını da kurtaramayacaktır.
— Çok kesin konuşuyorsun, gaybı bilen Allah'tır.
— Amenna, ne var ki aklı madde ile körlcşmemiş bizim gibi dervişler de bazı şeyleri bilir.

Kolundan çekti.
— Otur, dertleşelim. Benim için deli derler ya, bunlarda veli ile deliyi ayıracak feraset nerede?..
— Yani sen evliyadan olduğunu mu söylersin?...
— Yok, sadece, dışarıdakilerin deli ile veliyi ayıracak olgunlukta olmadıklarını belirtmek istiyorum. Akıllarının almadığı bir şey söylersen «Deli» damgasını vurmakta acele ederler. Çünkü gidişatlarını bozmaktan korkarlar, bazı tedbirler alma külfetinden çekinirler.
— Sen ne söyledin ki deli dediler?..
— Otur hele, anlatacağım.
Birlikte oturdular.
— Çok gezdim, diye başladı. On yaşında iken atama kızıp yollara düştüm. Elli yaşıma kadar, yani kırk sene aralıksız dolaştım. Yolum Yecüc-Mecüc ülkelerine düştü. Cengiz Han'ı tanıdım.
Temür Melik yerinden sıçradı.
— Cengiz Han mı?...
— Cengiz Han'ı. O tarihlerde, henüz Temuçin olarak anılırdı. Gözüpek bir yiğitti. Söylediklerine göre doğduğunda avucunun içinde bir kan pıhtısı taşıyordu. Kâhinler, çok kan akıtacağına yordular. Akıttı da... Daha akıtacağından başka...
tçini çekti:
— Merakımı kamçıladı, araştırdım, soruşturdum. Tanıyanlarla tanıştm görüşenlerle görüştüm ve şu malûmatı aldım :
Bir öksürük nöbetini alelacele savuşturduktan sonra konuşmasını sürdürdü:
— Domuz yılının beşyüz ellinci yılında Onnon Irmağının sağ kıyısındaki Dülün Boldak topraklan üstünde doğmuştur. Çinlilerin Kara Tatarlar dedikleri kavme mensuptur. Babası Yesügay - Bogatur'du. Öldüğü zaman Temuçin henüz on iki yaşında idi. Yesügay - Bogatur ölür ölmez başında bulunduğu

kabileler dağıldı. Küçük Temuçin, annesi ve kardeşleri, Onnon» Irmağında balıkçılık yaparak hayatlarını kazanmaya başladılar. Temuçin büyüdükçe eski kabilelerini bir araya toplama gayretine-düştü. Ancak birkaçım tarafına çekmeyi başarabildi. Dağlara çıkıp yol kesti, eşkiyalık yaptı, adamlarının sayısını gittikçe arttırdı. Han ilân edildi. Askerleri önünde dizilip yemin ettiler. Dediler ki:

«— Sen hükümdarımız olduktan sonra karşımıza çöldeki kum taneleri kadar düşman çıksa perva etmeyiz. Cesaretle ön saflarda savaşacağız. Uğruna canımızı çekinmeden vereceğiz. Güzel kadın, güzel kız ve cins kısraklar ele geçirecek olursak, bunların tamamını sana bırakacağız.»

Cengiz Han buna karşılık şöyle dedi:

«— Sürü sürü atlar ve koyunlar, kadın ve çocuklar ele geçirip sizlere dağıtacağım. Sizin için sürek avları tertipleyeceğim ve çeşitli orman hayvanlarını önünüze süreceğim. Dağlar devirip şehirler fethedeceğim. Dilediğiniz yerleri yağmalatıp, dilediğinizi öldürteceğim. Yendiğiniz her düşman atını almak ve karısına sahip olmak tabiî hakkınız olacaktır.»

«—? Lu... Lu... Lu...» diye bağrıştılar, memnuniyetlerini belirttiler. Gök Tanrı üstüne yemin ettiler.

— Gök Tanrı mı, o da nesi?

— Moğollar tek Allah'a inanmazlar. Yer Tanrısı, Gök Tanrısı diye ayrı ayrı Tanrılara inanırlar.

— Hâşâ!

— Maalesef, biz asıl mevzuya dönelim. Evet, yemin ettiler. Etrafındakiler arttıkça arttı, kalabalık yığıldıkça yığıldı. Cengiz çadırının önüne Han'lık alâmeti olarak dokuz kırat kuyruğu astı. Önce Çinlilerden yana görünerek Hıristiyan Kerayitlerle birlikte kendi ırkından olan Buyir-Nor kabilesiyle savaştı. Sonra onlarla birlik olup Çinlilere karşı çıktı.

On yıl süren kanlı savaşlar oldu. Tavuk yılının başında (1201) kan kardeşi Camuka ile birleşerek onu Gürhan unvanıyla

hükümdar ilân etti. Sonradan iki kan kardeşin arası açıldı. Cengiz, taraftarlarının çoğunluğunca terkedildi. Kendisine sadık kalan birkaç kişi ile kaçtı. Balciyuna Gölü kıyısına çekildi ve pis, tuzlu sularını bir zaman içmek zorunda kaldı.

Camuka'nm ordusuna nifak soktu, kurnazlık yaptı, tekrar adam topladı ve bir baskınla Camuka ordusunu dağıttı. Birçokları Cengiz'in safına geçti, tekrar kuvvetlendi. Sağa - sola saldırdı. Önüne geleni ezdi. Yaktı, yıktı, çiğnedi geçti. Moğolistan'ın doğusundaki kabileler onun hükümdarlığını tanımak .zorunda kaldılar.

— Deli Derviş derin bir nefes aldı.

— Hikâyem seni sıkıyor mu ey ayağıyla zindana giren deli? Diye sordu.

Temür Melik'in gözleri karanlığa adamakıllı alıştığından adamı daha iyi tetkik etme fırsatını bulmuştu. Mavi gözleri pırıltı doluydu. Bir delinin gözlerinden çok, zeki bir adamın gözleri idi bunlar.

— Anlat Derviş baba, dedi, devam et sen. Öğrenmek istediğim çok şeyler söylersin.

— Zaten bunları söylediğim için zindanda çürüyorum ya, neyse, artık bana yapabilecekleri bir şey kalmadı. Dinle...

Kaplan yılında (1206) Nayman kabilesine savaş açtı. Bu kabile yörenin en kuvvetli kabilesiydi. Yendi. Ordusunu dağıttı ve hâkimiyetini Moğolistan'ın garbına kadar uzattı. Aynı yılda imparator unvanını aldı. Bu unvanı ona veren Çinlilerdi. Oysa Cengiz, her imparator gibi bir şehirde oturacak yaradılışta değildi. Çadırda yatıp kalkıyor, sürekli şekilde harplere giriyordu. Savaş onun başlıca eğlencesi olup çıkmıştı.

Atılgandı, cesurdu, kurnazdı. Yer yatağında yatar, yamalı hırka giyerdi. Askerinin yediğini yerdi. Herhangi bir teb'asından farksızdı. Bu davranışları sayesinde kendini sevdirdi. Kendi inançlarına göre dindar da sayılabilir. Sık sık yüksek bir tepeye çıkıp Gök Tanrısına yalvardığı anlatılır.

Dirayetlidir. Der ki: «Bir aileyi idare edebilen insan, bir orduyu da idare edebilir. On kişinin idaresiyle on bin, hatta yüz hm kişinin idaresi farklı değildir. Bir cemiyette oğul babasına, küçük kardeş ağabeysine gelin kayınvalidesine, kadın kocasına, asker kumandanına bağlı ise, o cemiyetin sırtı yere gelmez.»

Arzuladığı cemiyeti kurmak için zaman zaman zulmettiği de olur. Ama yine bu sayede hepsini mutlak bir disiplin çemberinin içinde tutmayı başarmıştır. Takdir mi edersin, kınar mısın?

Alnını karıştırdı Deli Derviş, parmaklarını sakalının içine soktu.

— Yanında müslümanlar bile var. Danişmend Hacip meselâ. Cengiz'in sağ kolu gibi. Hikâyenin çoğunu ondan dinledim. Bir kervanı varmış. Cengiz'in adamları talan etmişler, hepsini tutuklayıp Cengiz'e götürmüşler. Bazı sorular sormuş, boş kafa taşımadıklarını anlayınca da boyunlarını vurdurmaktan vazgeçerek hizmetine almış. O gün bugündür yanından ayırmaz.

— Bir müslüman bir putperestin emrine nasıl girer, anlamıyorum!...

— Ben de... Kendisine sorduğumda gözleri yaşardı. Çok sebep olduğunu söyledi. Üstüne varmadım.

— Cengiz'i de gördünmü?

— Yalnız bir defa.

— Tarif etsene...

— Uzun, ama çok uzun boylu... Zaten Moğolistan'da hemen herkes uzun. O, herkesten daha da uzun. Askerleri biraz

da bunun için saygı duyar.

Yeşil gözlü, ama ne gözler... Pırıl pırıl... İçinde Cehennem ateşi yanıyor sandım. Birkaç kıllık bir sakalı var. Uzun. Bazan ucunu kulağının ardına atar. Hele düşünceli olduğu zamanlar!..

Neyse esasa gelelim, hikâyem hâlâ bitmiş değil. Senin yakında bu zindandan kurtulacağın içime doğar. Belki bütün bunlara bir gün ihtiyacın olur. Beni hatırlarsın. Bizimkiler Cengiz Han'ı küçümsüyor. En büyük hatayı da böylece işliyorlar zaten.

— Sen anlat...

— İyi dinle... Danişmend Hacip'in dediğine göre Cengiz Han okur - yazar değildir. Dil olarak da Moğolcadan başkasını bilmez. Ben de konuşurum o dili. Karışıktır ama, güzeldir. Cengiz bu dili konuşur. Mühür kullanmayı ilk olarak Naymanlarda gördü ve hemen benimsedi. Şehadet parmağında şimdi koca bir mühürlü yüzük vardır. İşine geldiğince basar. Fermanlarının altını bununla mühürler, harp ilânlarının altını da... Hoş, çoğu zaman haber vermeden saldırır ya, neyse.

İlk büyük seferi Çinlilerin Hsi - Hsia dedikleri, bizim Tangur tâbir ettiğimiz devlete yaptı. Başardı. Hsi - Hsia İmparatoru kızını Cengiz'e vererek akraba olmak suretiyle başını kurtarabildi. 1215 yılında Peking'i aldı. Bir yıl sonra da Moğolistan'a tekrar döndü.

Karluk Hükümdarı Arslan Han'ı o yıl mağlûp etti. Bu, yıktığı ilk İslâm devleti oldu. Sonradan İli Vadisindeki Almalık'ı yerle bir etti. Hükümdarını teslim aldı. Bu sıralarda Maveraünnehir Harzem Şah tarafından zaptedilmişti. Karahitaylar böylece dağılmıştı.. Kalanına da, Nayman hükümdarı Küçlük kondu.

Deli Derviş oldukça yorgun düşmüştü. Yenlerinden ipler sarkan entarisiyle sakalını sıvazladı. Alnında biriken ter tanelerini sildi.

— Şimdilik bu kadar, dedi. Ama anlatacaklarım daha sürer.

Temür Melik bu adamın nasıl olup ta böyle bilgin olabildiğine şaşıp kalmıştı. Daha çok şeyler öğrenebilme azmiyle:

—? Devam etsen memnun olurum dedi.

İhtiyar bir kahkaha attı:

— İlk defa beni dinleme hevesinde birini görüyorum. Doğrusu beni şaşırttın delikanlı. Adını bile sormaya vaktim olmadı.

— Adım Temür Melik...

— Hı!...

— Temür Melik dedim.

— Şaşırdım, şaşırdım elbet, bu ismi Çin'de bile duydum. Kahraman, korkusuz, gözünü budaktan sakınmaz Harzemli kumandan büyük Temür... Demek sonun zindana atılmak

oldu?..

*— Öyle oldu...

— Taaccüp etmemeye çalışıyorum ya, kaderin cilvesine yine de gülüyorum. Sultan şimdi de din, millet yolundakileri içeri tıkıyor ha! Peki suçun ne?

,-*- Suçum... suç sayılan bir cüret...

— Yersiz çıkış... Aslında yerinde ama yersiz telâkki edilen bir çıkış, bildim mi?..

— Bildin ya...

— Zordur delikanlı, insan rahatlıkla dini için ölebilir de, kişi için ölmek zordur. Sultan asker toplarken, «Allah yolunda ölmeye geliniz» dedirtmeyi bıraktırmış, zindancıdan öğrendiğime göre. «Sultan için ölmeye gelin muharebeye» diye bağırtır olmuş. Doğru mu?..

— Doğru ya, ne yazık ki doğru...

— Saraylarda sefa sürermiş, bir muharebeye çıkmayı istemeyecek kadar rahata düşmüş, esah mı?..

— Esah ya!

— Oh! Bu devlet yıkılır dostum...

—? Ne diyorsun..

— Ben ne diyeyim, tarihin gelişi böyle... Cengiz'i boşyere mi anlattım ben! Boşyere mi ayı postu üstünde yattığını, askerin yiyeceğinden yiyip, giyeceğinden giydiğini söyledim. Asker böylesini sever, böylesi için can vermekten çekinmez. Bir Sultan zevke, eğlenceye, ipekliye, altına düşerse vay haline. Kendisini de, milletini de felâkete götürüyor demektir.

-— Acı söylersin ihtiyar, ama sözlerinde hilaf yok, haklısın, yerden göğe kadar. Fakat ikaz yaramıyor neylersin.

— Böyle bir cüret zindanı boylamaya yetiyor değil mi?

— Yetiyor ya, hem Öyle bir yetiyor ki öte bile geçiyor, idama kadar.

— Yıkılır bu devlet...

— Ağzından yel alsın.

— Dinle beni, çok gezdim çok gördüm ve çok öğrendim. Cengiz'le dalaşmaktan sakının. Bu adamda insaf denen şey bulunmaz. Bir Cihangir kabiliyeti vardır belki ama, hür hükümdar şefkati, bir imparator vakarı yoktur. Onun için insan öldürmek eğlencedir. Masumları kaplanlarına parçalatıp seyretmekten doymaz. Buralara bir gün yolu düşerse azimle müdafaa edin. Taş üstüne taş omuz üstünde baş koymaz. Buhara ilmin beşiğidir. Cengiz ise ilmin düşmanı. Eline geçen kitabı yakar. Hele müslümanları hiç sevmez. Camilerimize atıyla girer, imamlarımıza atını tımar ettirir, kızlarımızın iffetini 'kirletir. Buna tahammül edebilir misin kumandan?..

Temür Melik yerinden fırladı. Alışkanlıkla eli beline gitti. Ama kılıcı yoktu, sadece mırıldandı:

— Allah korusun...

— İnşaallah korur. Yanlış davranışlara kapılmak felâket yolunu açar. Ben bütün bunları yıllardır anlatırım kimse dinlemez. Sonunda deli diye buraya tıktılar. Seni Allah gönderdi. Yoksa gerçekten delirmemek için sebep yok. Sultana kızıyorum. Beni zindana attırdığı için değil. Kaldı ki o bile attırmadı. Neyse... Kızıyorum ki neden İslâmın emirlerinden dışarı çıkar?..

— Nereden bildin? Sultan Alaüddin Muhammed namazında, orucunda.

İhtiyar elini salladı :

— Etme evlât, bari sen etme... tslâm dini öyle namazla, oruçla biten bir din mi ki?. Bir nizam... Dünya nizamı... Tatbik edilirse halledemediği mesele yok... Cengiz bile kendince-kanunlar yaptı. Bizim kanunumuz Kur'an... Kıl payı ayrılma, selâmeti bul. Zararlı şeyler haranı. Herkesin sahip olamayacağı şeyler haram. Komşun aç duruken sen tok durma... Ne ulvî

bir kaide. Oku ilim öğren. Öğrenmek için Çine bile git. Ben gittim evlât. İlim öğrenmek için Çin'e de gittim, Maçin'e de. Geldim buraya zindana attılar. Kaş yapalım derken göz mü çıkardık dersin? Ama şükür Allah'a Teyemmümle de olsa namazlarımı kaçırmadım. Vakti keşifle yaparım. Zindancı ancak içeceğim kadar su verir. Bazen onu da unutur ya...

Başını iki yana salladı:

— Unutulmak kadar kötü hiç bir şey yoktur dünyada evlât, dedi, hiç bir şey yoktur.

CELALEDDİN'İN SERT ÇIKIŞI

Harzem Şahı Alaüddin Muhammed, Temür Melik'i unutmuş gitmişti. Koca kumandan zindanın bir köşesinde ayağında pranga olduğu halde ihtiyar dervişten feyz almaya devam ederken, O, Kıpçak Hanlarına söz anlatmakla meşguldü.

Aradan altı ay geçtiği halde yerinden kımıldamaya lüzum görmemişti. Annesinden gelen mektuplar da okşayıcı olduğu için, rahatını bozmaya sebep görmüyordu.

Türkân Hatun, Kurgan'da işlerin yolunda olduğunu, başkaldırmaya teşebbüs eden birkaç Beyi, Kıpçaklarm yardımıyla ezdiğini bildiriyor, rahatına bakmasını yazıyordu.

Fakat Kıpçak Hanları o fikirde değillerdi. Yurtlarından gün geçtikçe kötü haberler geliyor, Karahitay atlılarının yeşil otlakları çiğneyip steplere yayıldığı söylentileri ile rahatsız oluyorlardı.

Tonguç Han ile Nişabur bir kere daha Alaüddin Mufıammed'in huzuruna çıkıp, bir kere daha dertlerini döküyorlardı. Tonguç:

— Sultanım, Efendim, Şahım... Yurdumuz Karahitaylılar tarafından ezilirken, nicedir biz bu Semerkant denen yerde boynu bükük dururuz. Emirleriniz can baş üstüne, ancak ülkemizi de düşünmek zorundayız. Bir de o caniplere sefer yapalım.

Düşmanlarımıza hadlerini bildirip soydaşlarımızı kurtaralım. Bu senin büyüklüğünün şanındandır Memalikini sen korumazsan, kim korur? Böyle bizi yetim komak şanına yaraşır mı?..

Sultan her zaman verdiği cevaplardan birini daha verdi :

— Sabır, sabır... daha buradaki işlerimiz hitam bulmadı. Bilirsiniz Semerkant'ı payitaht yapmayı düşünürüz. Kasırlar inşa eder, büyük camiler kurarız. Kendimizin oturacağımız bir sarayımız bile yok. Saraysız Sultan ne işe yarar?...

Sözün tam burasında oğlu Celaleddin yıldırım gibi içeri girdi:

— Selâm Padişahım, dedi. Saraysız Sultan pekâlâ işe yarar, işe yaramayan teb'asız Sultandır. Çünkü teb'a olmayınca, Sultanlık olmaz.

Sultan bu müdahaleyi yersiz buldu. Dik dik oğluna baktı.

— Temür Melik gibi konuşursun.

— Öyleyse yerim onunkinin yanında olmalı değil mi Sultanım?..

Sultan irkildi. Belki ilk defa Temür Melik'i hatırlamıştı. Bir parça üzüldü. Başını önüne indirdi. Oğluna hak verdi.

— O daha içerde mi?... Diye sordu.

— Sayenizde...

— Onun için gözükmez. Biz sadece bir parça korkutmak istemiştik. Yoksa ihtiyacımız vardır. Çıksın ferman ediyorum. Tekrar yanıbaşımızdaki hizmetine dönsün.

Sultan oğlu Celaleddin ne zamandır bu acıyı içinde taşıyordu. Canı gibi sevdiği en yakın arkadaşı, en büyük dostu zindanda iken kendisi rahatlayamamıştı. Hep onu düşünmüş, sık sık ziyaretine gitmişti. Şimdi de yanından geliyordu.

Babasının Temür'ü affetiğini duyunca ellerine sarıldı. Öp-1İİ, lıaşına koydu. Sultan güldü:

Bunca üzüldüğünü bilsek daha evvel çaresine bakar-

dik, Neden hatırlatmazsın? Doğrusu özledik. Evlâdımızdan yeğ tuttuğumuz bir kumandan bir sözümüzle kendini zindana attırdı.

— Emrinizle oldu, Sultanım.

— Vakıa öyle ama... Neyse... Söyle serbest bıraksınlar. Silâhım kuşanıp tez yanıma çıksın. Kendisine ihtiyacım var.

Celaleddin selâm durarak çıktı. Doğruca zindanın yolunu tuttu. İçi içine sığmıyor, yolda rastladığı bütün dilencilere sadaka veriyordu.

KIPÇAK ELLERİNE SEFER

Hafif bir rüzgâr, bozkırların ılıklığını getiriyordu. Step, güneş ışıklarıyla yıkanmıştı. Kumdan tepecikler Harzemşah Ordusunun nalları altında delik deşik oluyor, bazılan tamamen ortadan siliniyordu.

Harzem Şahı Alâüddin Muhammed Kıpçakların ısrarlarına dayanamamış, nihayet yola çıkmıştı. Niyeti Kurgan'a uğrayıp güçlü bir ordu kurmak, Kıpçak ülkelerini Karahitaylardan temizledikten sonra daha yüzlerini görmediği, fakat peşinen düşmanlıklarına hükmettiği küçük atlı Tatarların peşine düşmekti.

1216 baharı oldukça sıcak geçiyordu: Daha yaz'a girmeden ağaçlar yeşillenmiş, güneş zaman zaman dayanılmaz bir sıcaklıkta parlar olmuştu.

Uzun bir yürüyüşten sonra Kurgan'a girdiler. Halk herşeye rağmen Sultanı ordunun başında görünce alkışladı. Tezahüratta bulundu.

Ama Sultanın yüzü asıktı. Giriştiği işten kendisinin de memnun olmadığı ilk bakışta anlaşılıyordu. Acaba meçhul düşmanından korkuyor mu idi? Söylendiği gibi artık ihtiyarlamış ve rahatını mı düşünür olmuştu? Bilinmiyordu. Ancak her ikisinin de rolü muhakkaktı. Sultan gerçekten savaş istemiyor, fa-

kat kendisini buna mecbur görüyordu. Halkının gözünde itibarını kaybetmemek için yeni zaferler kazanmak zorunda idi.

Sarayına çekildi. Üç gün hiç bir mevzuda istişarede bulunmadı. Dördüncü gün maiyetinin hazırlanmasını emretti. Hazır olduğu haberini alınca da saraydan çıktı. Annesinin sarayına gitti.

Türkân Hatun ne zamandır oğlunun kendisini ziyaret etmesini beklemişti. Bu bekleyiş uzadıkça sinirleri bozulmuş, yatağa düşmüştü.

Birdenbire Sultanın geldiği haberi verilince daha beter hastalığa vurdu. Oğlunu haline acındırmak ve bir de kendisi yatarken onu ayakta tutmak, yahut önünde diz çöktürmek istiyordu. Bununla kadınlık gururu okşanacaktı.

Sultan Alaüddin Muhammed içeri girdiği zaman gerçekten oturacak yer bulamadı. Bütün sandalyeler dışarı taşınmıştı. Çaresiz ayakta dikildi.

— Selâm büyük kadın, dedi.

— Selâm dünya Sultanlarının en büyüğü Alaüddin Muhammed, zavallı annesini ziyaret için bunca günün geçmesini beklemek niye? Yoksa Türkmenler yine rahatsız mı eder seni?..

— Yok öyle bir şey, yorgunduk, dinlendik. Sıhhatin nasıl?..

— Çok fenayım.

— Allah iyilik versin.

Türkân Hatun oğlunu ayakta tutmaktan derin bir zevk du-

yuyordu.
Bir süre o halde konuştular. O kadar ki Harzem Şahı'tun dizleri ağrıdı.
— Karyolana oturabilirmiyim ?... diye sordu.
Türkân Hatun koca Sultanı bu kadar zamandır ayakta tuttuğunu yeni farketmiş gibi yapmacık bir mahcubiyetle yer gösterdi :
— Otur Sultanım, şöyle başucuma otur. Anlat bunca eğleşmenin sebebi ne idi? Gözümüz yollarda kaldı.
- $8
Sultan karyolanın kenarına ilişti.
— Semerkant güzel bir şehir, onu memalikimizin payitahtı yapmayı uygun bulduk. Tabiî payitaht olunca da bazı şeyler yapmak icap etti.
— Haşmetinle mütenasip.
Güldü :
— Elbette...
— Bizini elleri kurtarmak için daha ne beklersin?...
Sultan ayak uçlarına gözlerini dikti. Dalgın dalgın söylendi:

— Mahiyetini bilmediğimiz bir düşmanla muharebeye tutuşmak için yola çıkmak hayli güç. Söylendiğine göre Cengiz Han merhametin zerresini taşımazmış!.. Oğlu Cuci Han ise ondan besbeter. Askerleri.çöllerdeki kum taneleri kadar çokluk-muş!..
Kadın müstehzi bir tebessümle oğluna baktı:
— Korkar mısın?..
Harzem Şahı irkildi:
— Korku mu?.. Bu ne demek?.. Senden başkasından böyle bir sözün sadır olması, başının uçması için kâfidir. Sen ananısın.
— Sözlerini başka nasıl tefsir edeyim istersin?.

— Sadece tedbir olarak... Evet tedbir. Muharebe tedbir işidir, cesaret işidir. Bizde cesaret var hamdolsun. Ama tedbirsizlik olursa cesaret bile işe yaramıyor...
Valide Sultan dirseğinin üstünde doğruldu.
— Gözünü yıldırmışlar Sultanım.
— Öyle şey yok, hem bilirsin benim gözüm yılmaz. Devleti bu hale getiren kimdir?
— Sen...
— Öyleyse ne endişelenirsin?..
— Endişem senin büyüklüğünden yana değildir, elbette daha çok muharebeler kazanırsın.
Gözlerini tavana kaldırdı:

— Ancak korkarım Türkmenler fikrini çeler, böyle bir

savaşın lüzumsuzluğuna seni inandırırlar. O takdirde Kıpçak ellerine sefer etmekten imtina edersin.

Sultan hiddetle doğruldu. Gururu kırılmıştı.

— Ana ana! şunu bil ki, Harzem Şahı Alaüddin Muhammed onun bunun sözüyle döneklik edecek Sultanlardan değildir. Kararımı verdim. Bir aya kadar ordumu toplayıp sefere çıkıyorum.

Türkân Hatun'un dudaklarını sinsi bir tebessüm yaladı. Oğlunun sırtını okşadı.

— Varol Sultanım! İşte sana yaraşan kaçar budur. Cengiz ne kadar kuvvetli olursa olsun büyüklüğün önünde eğilmeye mecbur olacaktır. Karahitaylılar ezilecektir. Git, zafer seni bekliyor.

Sultan Alaüddin Muhammed gözlerini odada dolaştırdı. Aradığını bulamayınca da annesine döndü:

— Oğlumuz Ozlak Şah'ı göremeyiz. Bir hal yoktur tnşaallah?..

— Ne hal olma ihtimali vardır Sultanım? Torunum dul annenin koruyucu kanatları altında keyfini serer. Derhal getirteyim.

Başucundaki altın tokmağı alarak altın sahana vurdu, içeri giren oda hizmetçisine Ozlak Şah'ı getirmesini emretti.

Az sonra küçük veliaht içeri girmişti. Sırmalı ipekli kaftan, ayak bileklerini geçiyordu. Başındaki sarığa püsküllü bir sorguç sokulmuştu. Babasının önünde önce dimdik durdu. Sonra kollarını göğsünde kavuşturarak hafifçe gerdan kırdı.

— Selâm Sultanım!

Sultan ayağa kalktı.

— Selâm Şehzade Ozlak Şah.

Sonra iki elinden tutup yanına çekti.

— Allah sana uzun ömürler versin Ozlak, diye dua etti.

Annesinden müsaade istedi. Dışarı çıktı Maiyetini de peıc tiikarak sarayı terketti.

Hemen ertesi günü harp meclisini toplayan Alaüddin Muhammed derhal Kıpçak ellerine sefer yapılması gerektiğini ateşli bir lisanla anlattı. Konuşma tarzından kararını çoktan verdiği anlaşılıyordu. Toplantıda bulunan Türkmen beyleri kendilerine söz düşmediğini anlamakta gecikmediler. Sultana yine annesi tesir etmiş, istediği kararı çoktan aldırmıştı. Öyleyse konuşmakta fayda yoktu.

Fakat Temür Melik böyle düşünmedi. Zindandan kurtulduktan sonra Deli Derviş'i hiç aklından çıkarmamıştı. Ayağa kalktı.

— İzin verirseniz bir şey söylemek isterim Sultanım.

— Söyle Temür Melik...

— Daha önce Deli Derviş'in söylediklerini nakletmiştim, bu adamın deli mi, yoksa veli mi olduğundan hâlâ şüphe içindeyim. Dedi ki:

Sultan elini kaldırarak Temür Melik'i susturdu :

— Bizim delilerle uğraşacak zamanımız yoktur Temür Melik, akıllıca söz edeceksen et...

Temür Melik susturulmak istendiğini anladı, yine de aldırmadı :

— Böyle söze başlamamın bir sebebi vardır Sultanım. Bugün bizi konuşturmazsanız yarın vuku bulacak her mesuliyetin bütün ağırlığını omuzlarınıza almış olacaksınız. Bunu istiyor musunuz?..

Temür Melik meşveretin ehemmiyetine dikkati çekmek istiyordu. Ama Sultan umursamadı:

— Bir Sultan, elbette hareketlerinden ancak kendine karşı mesuldür.

Bu anlayış Temür Melik'e tamamen zıt geliyordu.

— Yanılıyorsunuz Sultanım, bir Sultan kendinden önce Cenab-ı Allah'a karşı mesuldür.

Hazırda bulunanlar iliklerine kadar titrediler. Açık sözlülüğü yüzünden nicedir zindanda kalan Temür Melik demek hâlâ

uslanmış değildi. Kıpçak Hardan dişlerini gıcırdatarak bakışırken, Türkmenler takdirle başlarını salladılar.

Sultan ise durgundu. Bu adamı zindandan çıkartmakla acaba hata mı ettiğini düşünüyordu. Nihayet:

— De ne diyeceksen, diye konuştu.

— Diyeceğim oduv ki Sultanım, Deli Derviş, Cengiz'in çok kuvvetli ve kudretli olduğunu söyledi. Koca Çin beylerine diz çöktürmüş. Alınmaz sanılan şar'ları almış; yıkılmaz kaleleri yıkmış, geçtiği yerleri yakmış, taş üstünde taş bırakmamış!...

— Malum, bütün bunları daha önce de dinlemiştim, niçin tekrarlarsın? Niyetin bizi korkutup seferden caydırmak mıdır?...

— Asla böyle bir niyetim yoktur Sultan>m. Vakıa Kıpçak ülkelerine acele bir sefer yapmaya taraftar değilim ama, peşinizden ölüme bile gelmeye azimliyim. Benim yerim Sultanımın yanıdır. Ancak düşmanın küçümsenmemesini talep ediyorum. Gerektiğinden çok asker toplayalım. Bir müddet bunları teşkilâtlandıralım, harp usullerini öğretelim.

— Anlaşıldı, niyetin zaman kaybettirmek.

Temür Melik acı acı güldü :

— Sultanım her söylediğimi kötü tefsir ettiğinize göre bana artık itimadınız kalmamıştır. Bir emrinizle zindana girdiğim gibi yine bir emrinizde başımı cellat satırı altına, uzatmaktan zerrece tereddüt edersem namert olayım! Benden kurtulmak istiyorsanız bunu yapmaya hazırım.

Bu mert sözler hazinimi titretirken, Sultanı güldürdü. Hoşuna gitmişti. Böyle on bin kişilik bir ordusu mevcut olsaydı kim bilir belki dünyayı fethedebilirdi. İçi gülen gözlerini Te-

mür Melik'e kaldırdı:

— Temür Melik, dedi. Söylediğin belki haktır ama, o kadar zaman beklemeye ne lüzum vardır? Bizim halkımız zaten doğuştan askerdir. Semerkant'ta yaptıklarımızı sen de gördün.

— Sultanım, bir asî ile bir imparatoru karıştırıyorsunuz.

— Sen çok konuştun Temür Melik, otur da biraz başkalarını dinleyelim.

_ 86 _

Temür Melik ellerini göğsünde kavuşturdu :

— Ferman Sultanımmdır.

Ondan sonra birkaç Kıpçak Hanı söz aldı. Kıpçak ellerine yapılacak bir seferin ordunun moralini güçlendireceğinden, Cengiz'in içine korku salacağından bahsettiler. Padişahın kararını övdüler.

Celaleddin tek kelime etmedi. Temür Melik'in sözlerine katılıyor, fakat babasına alenen karşı çıkmayı uygun bulmuyordu. Meclis dağıldıktan sonra Temür Melik'i yanına alarak sarayına götürdü. Kapıda Sarı Lagod'la karşılaştılar. Yanında kendisine çok benzeyen biri vardı. Temür Melik :

— Seni hangi rüzgâr attı buralara? Diye sordu.

Sarı Lagod gülümsedi. Yanındaki delikanlıyı işaret etti:

— Kardeşim Baytu ile birlikte hizmete geldik. Eğer kabul ederlerse ömrümüz oldukça Celaleddin'e köle olmak isteriz,

Celaleddin ikisini de kucakladı.

— Nedamet eden herkese kapımız açıktır Lagod, dedi. Siz bana köle değil arkadaşsınız.

Dışarıya ses sızdırmaması için duvarları kalın halılarla kaplı odaya girer girmez, Celaleddin endişelerini açtı:

— Rahat değilim arkadaşlar, dedi. Sultan pederim annesinin tesiriyle bu işe kalkışır. Sonu nerelere kadar varacağı bilinmeyen bir maceraya girer. Daha Cengiz'in kuvveti hakkında kesin bir bilgimiz bile yok. Bildiğimiz, bütünüyle söylentiden ibaret. Efsane gibi bir şey. Bunlann yarısını bile doğnı kabul etsek Cengiz'in müthiş kuvvetli olduğu ortaya çıkar. Bu Moğol, çok Hanlar dize getirmiş. Diyelim ki Karahitaylaıa bir* ders lâzım, lâkin durup dururken Tatar'ın üstüne varmak neyin nesi? Belki bize hiç bir düşmanlığı yoktur. Hem şimdiye kadar Çin taraflannda vuruşmuştur. Bize bir zararı dokunmnmıstır. Derler ki askeri gibi yer, askeri gibi yaşar. Böyle bir Han'ın sırtı kolay yere gelmez. Çünkü askerin gözbebeği olmuştur. Biz ise...

- 8: —

Sustu, gözleri hüzünle buğulanmıştı. Sözlerin gerisini Temür

Melik getirdi.
— Sırmalara garkolmuş, saraylarda yaşarız. Cengiz bir ayı postunda uyurken, biz kuştüyünden döşek beğenmeyiz. Cengiz basit çorbalarla karnını doyururken, biz yemek seçeriz; Korkunç!...
Bir sükût oldu. Uzun süre çıt çıkmadı. Sonra sessizliği yine Celaleddin bozdu:
— Temür Melik, bütün söylemek istediklerini Sultan pederime söyledin mi?
Temür Melik uykudan uyanır gibi Celaleddin'e baktı:
— Çoğunu, diye cevap verdi. Ama söyleyemediğim bir şey var. Hiç değilse bu orduya senin kumanda etmen iyi olacaktı. Yanlış harekette bulunmazdın bari... ?.
— Babam iyi kumandandır.
— Öyle idi... Ama biliyorsun son yıllarda hayli değişti. Sık sık toy bir delikanlı gibi heyecanlanır oldu. Bir anda veliaht değiştirebilecek kadar acele karar veren Sultan, bir anda kadın telkiniyle muharebeye girmeyi göze alabilen Sultan artık...
Sözlerini bölerek endişeli gözlerle arkadaşlarına baktı. San Lagod rahatsızca kımıldadı. Celaleddin Temür'ün söylemek istemediğini fısıldadı: ,
— Sultanlığa lâyık değil mi diyeceksin?.„
Temür Melik kısa bir süre düşündükten sonra cevap verdi:
— Bunu demek için deliller kâfi değil, yeni savaş herşeyi daha iyi gösterecektir.
— Cengiz'in söylendiği kadar kuvvetli olduğuna sen de inanıyor musun?...
— Deli Derviş'in sözünde hilaf olmaz, o ne dediyse inan ki doğrudur.
— Korkunç!...
— Korkunç olmasına korkunç, ama esas korkunç olan, uyuyan yılanın kuyruğuna basmak üzere harekete geçtiğimiz-

dir. tnan, korktuğum için söylemiyorum. Bilirsin canımdan başka bir şeyim yoktur ve yine bilirsin, canıma da kıymet vermem. Korkum Harzem Ülkesinin bir idarî hata yüzünden yıkılmasıdır.
— Tehlike bu kadar büyük mü sence?...
— Belki bundan daha büyük. Memleketimiz ilmin beşiği olmuştu. Cengiz ise ilim diye bir takım hurafeye bel bağlar. Söylendiğine göre eline geçen bütün kitapları yakar. Çin'de çok miktarda eser yaktırdı. Alevler oynaşarak yükselirken etrafında raksetti. Böyle birinin eline şehirlerimizin düşme ihtimali aklıma gelince topuğuma kadar buz kesiliyorum.
Celaleddin titredi.
— Allah korusun!...
Sarı Lagod ve kardeşi bu temenniye yüksek sesle iştirak ettiler:
— Allah korusun!...

Temür Melik kısık gözlerle iki kardeşe baktı .

— Allah elbette korur, ama murad ederse. Biz nicedir Allah'ın tamirlerini gerektiği gibi tatbik etmez olduk. İsraf haram kılındı biz israf ettik, lüks men edildi lükse düştük gurur yasaklandı, alabildiğine gururlandık. Karşımızdaki büyük kuvvetleri bile gururumuz yüzünden küçük görür olduk.

Doğruldu :

— Dahası var. Sünnet olan istişareye ehemmiyet vermez olduk. Altınlara, sırmalara, ipeklilere itibar ettik. Bize herşeyden çok yaraşan zırhın yerine samur kürkler geçirdik. Allah için, İ'lâ-yı Kelimetullah için yapılması gereken cenkleri yolundan saptırıp toprak kazanma ve yağma mecrasına döktük.

Acı acı başını salladı:

— Allah, emirlerine uyduğumuz müddetçe bizi korur, esirger!

Alnında biriken ter tanelerini sildi.

— Aksi halde bir Moğol Hanı'nın elinden cezamızı halkeder ki, kanaatımca biz bu cezaya müstahakız...

Hepsi söylenenlerin doğruluğuna candan inanıyor ancak Cengiz gibi merhametsizliği bütün Asya'ya yayılmış birinin elinden bu cezanın gelmemesini temenni ediyorlardı.

Celaleddin arkadaşının ellerini tuttu :

— Doğrusun Temür Melik, dedi.

CESEDLERLE DOLU BİR MEYDAN!...

Harzem Şahı Muhammed, ordusunun başında gidiyordu. Altın koşumlarla süslü atı, üstünde taşıdığı kıymetli yükün ehemmiyetini anlamış gibi, vakar ve ciddiyetle, zaman zaman başım kaldırıyor, ırkdaşlarına gururlu birkaç bakış fırlatıyordu

Altı biner atlıdan kurulu on kolordu halinde sefere çıkılmıştı. Her kolordunun başında bir kumandan vardı.

Güneş binlerce kalkanın, mızrağın üstünde parlıyor, oradan kjtrılarak kum tanelerini billur renklerle yıkıyordu.

Görünen sadece insan, duyulan yalnız «Allahü ekber» sesleri idi.

Birbiri ardına dizilmiş birliklerin muhteşem bir görünüşü vardı. Sultan Alaüddin Muhammed zaman zaman atının başını çeviriyor, gururla askerlerini seyrediyordu.

Etrafı Kıpçak Hanlarıyla sarılmış. Celaleddin ve.Temür Melik birliklerinin başında at sürüyorlardı. İkisini de birliklerinin talim, terbiyesinden başka şeyler şu anda pek ilgilendirmiyordu. Nasılsa sözleri Kıpçak Hanlarından meydana gelen hissiz duvara toslayıp, köşeye fırlatılan fasulye taneleri gibi yere dökülecekti.

Sultan Muhammed içinde inceden inceye bir korku duy-

muyor değildi. Ne de olsa meçhul düşmanların üstüne gidiyor-
du. Karahitayları mutlaka ezerdi, inanıyordu; lâkin küçük at-
lılar kafasını kurcalamakta idi.

Bir ara Temür Melik'i yan ma çağırttı. Haşmetini tescil et-
tirmek için :

— Bak!... dedi. Şunca a«keri mağlûp edecek güçte bir ordu
yeryüzünde mevcut mudur?

Kıpçak Hanları boyun bükerek tasdik ettiler. Temür Me-
lik ise altmış bin atlıyı dünya ordularıyla mukayese edebilen
mantığa şaştı kaldı.

— El elden üstündür Sultanım, dedi.

Harzem Şahı beklediği cevabı alamamaktan sıkılmıştı:

— Sen zaten hep ümitsizsin...

— Cengiz çok kuvvetli derler...

— Hangi Cengiz?... Amma da gözünü yıldırmış senin. Atı-
mın ayakları altına alıp o kâfiri ezeceğim. Anlayacaksın ki Har-
zem Şahı Muhammed'den daha kuvvetli bir Sultan yeryüzün-
de mevcut değildir. Olmamıştır da... Hatta İskender bile be-
nim kuvvetime ve dehama malik değildi.

— Kendinizde kuvvet vehmedip gururlanmak yerine, ted-
bir düşünmek evlâdır Sultanım!

Sultan besbeter kızdı, atının yularını hızla çekti:

— Sana ne yapmam gerektiğini sormadım.

— Hiç kimse herşeyi düşünemez.

— Ne... ne demek bu?...

— Size istişarenin zaruretini hatırlatmak istedim. Yoksa
bir Sultana akıl verecek kadar çok zekâya malik değilim.

Sultan kendini zor tuttu. Az daha başının uçurulması için
emir verecekti.

— Git kuvvetlerinin başına geç.

— Başüstüne!...

Birliğinin başına döndü. Atını Sarı Lagod'un atma yak-
laştırdı.

— Sultanın maiyetine bak, Sarı Lagod, işe yaramayan bir
sürü...

Sarı Lagod dikkatle baktı. Sultan mutfağını ve her türlü
ağırlığı beraberine almıştı. Ne kadar uğraşmışlarda bundan men
edememişlerdi.

— Oysa boğazına da düşkün değil, diye mırıldandı.

Temür Melik:

— Orası gerçek, ancak düşmanlarına gösteriş yapmak
ister.

— Debdebeli mutfağıyla mı?...

— Debdebeli mutfağı, süslü çadırı ve hizmetkarlarıyla!...

— Allah Allah!...

* * *

Celaleddin en arkadan geliyordu. Türkmenlerden kurulu onuncu kolun kumandanı idi.

Babası onu cepheye sürmemek için sanki majısus böyle davranmıştı. Üzüntülüydü. Madem herşeye rağmen bir muharebeye çıkılmıştı, ön safta yer almak ve ilk düşmanla karşılaşmak isterdi Hiç değilse kılıcının pasını silecekti. Ama babası ard kuvvetlerin başına getirerek bu arzusunu bilmezden gelmişti.

Türkmenler neşeliydiler. İlâhiler söylüyor, bağırarak konuşuyor ve şakalaşıyorlardı. Bazen durarak harp oyunları yapıyorlar, yeni taktikler öğreniyorlardı.

En derli toplu birlik Celaleddin'in birliği denilebilirdi. Ya onun kadar veya ondan biraz noksan Temür Melik'in bifliği ikinci geliyordu. Sultanın kumanda ettiği merkez ise tamamen âtıl kişilerden, saray beslemelerinden ve kendi özel muhafızlarından kurulu olduğu için belki de en zayıfı denebilirdi...

Harzem Denizi'nin (Aral Gölü'nün eski adı) sahilim takip ederek Siri Derya (Seyhun) Nehrini geçtiler. Çağanak Körfezinde mola verdiler.

Sultan keşif kolları çıkardı. Gelecek haberleri burada beklemeyi Temür Melik ve Celaleddin'in zoruyla kabullenmişti. Yoksa kendisine kalsa keşif kolları bile çıkarmayacak, düşmana rastlayacağı yere kadar debdebe ile yürüyecekti...

Keşif kollarından biri kısa süre sonra döndü. Çalkar Gölü kıyılarında Karahitay askerlerine rastladıklarını bildirdi.

O gece bir harp meclisi toplandı. Önce Karahitayhların, sonra da Moğolların halledilmesi kararlaştırıldı. Kıtalar üç gruba ayrılacak, Şah merkeze kumanda edecekti.

Sıra, sağ ve sol cenah kumandanlarını seçmeye gelince bir kargaşalık oldu. Kıpçaklar ikisinin de kendi ırklarına mensup kumandanlar tarafından yönetilmesini istiyor, sebeb olarak bu toprakların kendi toprakları olduğunu ileri sürüyorlardı. Temür Melik hırsından dudaklarını ısırıp kanattı. Nihayet dayanamayarak yerinden fırladı:

— Bu topraklar, mademki Kıpçaklarındır ve bizi mademki kendilerinden saymıyorlar, varsınlar aralarında davalarını halletsinler. Sultanımdan bu yolda ferman istiyorum.

Sultan Muhammed hayretle başını iki yana salladı:

— Sen ne dersin Temür Melik?...

— Dediğim gayet sarih şevketlum. Kıpçaklar buraların kendi topraklan olduğunu, dolayısıyle; topraklarını müdafaa edecek askere kumanda hakkının da kendilerinde bulunduğunu iddia ederler. Bırakalım kendi işlerini kendileri görsünler...

— Olmaz öyle şey... Bir kanada sen kumanda edeceksin.

Sultan Muhammed bununla sanki Temür Melik'i sustur-
mak istiyordu. Temür Melik anlamakta gecikmedi.

— Kabul etmekte mazurum Sultanım, dedi. Celaleddin Şah dururken bana büyük kumandanlık düşmez. O'hepimizden daha büyük bir kumandandır.

Sultan itiraz etmedi.

— Böylece uygun bir karar alındı zannedersem, diye konuştu. Sol kanada Kıpçak Hanlanndan Turgay, sağ kanada ise oğlumuz Celaleddin kumanda etsin. Ben merkezde kalacağım.

Ertesi sabah toparlanıp yeniden yola düştüler. Sık sık Karahitaylıların yakında bulunduğu haberi geldiğinden savaş düzeni içinde üç gün yürüdüler. Irgız ırmağının deltasında uzanan sık ağaçlıklı orman içine karargâh kurdular.

Yabani çiçeklerin büyüleyici kokusu bataklıktan çikan kekremsi kokuyla birleşiyor, Harzemli askerlerin burunlarını yakıyordu. Havalar çoktan ısınmış olmasına rağmen ırmak üstündeki buz tabakası çözülmemişti. Ekseriya yaz ortalarına kadar da çözülmezdi.

Karşı sahilde Karahitaylılar görüldüğü haberi gelince Sultan Muhammed ırmağın geçilmesini emretti. Emir hemen yerine geldi. Kazasız belasız karşı kıyıya çıktılar. Savaş düzeninde yürüyüşe geçtiler.

Akşama doğru gelen bir haber Harzem ordusunu dalgalandırdı. İlerde bazı çadırlar görülmüştü. Neyin nesi olduğu bilinmiyordu.

Celâleddin haberi alır almaz yanına Temür Melik'i, Sarı Lagod'u ve Lagod'un kardeşi Baytu'yu alarak keşfe çıktı. Bir tepeciğin başına geldiler. Dikkatle önlerinde uzanan uçsuz bucaksız sahayı gözetlediler. Uzakta, gözün henüz ulaşabildiği bir noktada bazı çadırlar görünüyordu. Ama etrafta kımıldayan tek canlı bile yoktu. Celâleddin :

— Allah Allah! Diye hayretini belirtti. Şu saatte uyumuyorlar herhalde. Vadinin terkedilmiş bir hali var.

— Temür Melik :

— Hele bir bakıp geleyim, dedi. Atını yamaçtan aşağı, dört nala sürdü. Celâleddin ardından bağırdı:

— Kendine dikkat et Temür Melik...

Temür Melik cevap vermedi. Zaten sesini ulaştıramayacak kadar uzaklaşmış bulunuyordu.

Az sonra çadırlara yaklaşmıştı. Hayretten ağzı bir karış açık kaldı. Çadır zannettikleri yırtık, pırtık kilim parçalarından başka bir şey değildi. Her taraf ceset doluydu. Kendilerin-
- M
den evvel buraya sanki bir çığ düşmüş bir âfet inmiş, herşeyi herkesi ezip geçmişti. Canlı birini arayıp buldu. Atından indi:

— Size ne oldu?... Diye sordu.
Bu yaşlı bir Merkit askeriydi Sırtında koca bir kılıç yarası vardı. Güçlükle ağzını oynattı-:"
— Biz Merkitleriz. Daha doğrusu idik. Artık yokuz.
Gayret ederek dirseğine dayandı. Cesetlerle dolu meydanı melûl bakışlarıyla taradı. Gözlerinden yaşlar boşandı.
— Han'ımızın adı Tunku Han'dı. Oğlu Holtu Han... İkisi de kaçıp canlarını kurtardılar. Bizi ejderin ağzında bıraktılar.
— Size kim saldırdı?...
Kesik kesik konuştu:
— Cengiz!... O, kızıl sakallı Şeytan, Yahut onun oğlu Cuci Han. Baba oğul birbirlerinden beter. Girdikleri yerlerde taş. üstünde taş, omuz üstünde baş komazlar... Kendinizi sakının... Cengiz'i öfkelendirmeyin... Büyük kumandanları var Cengiz'in. Tek gözlü ifrit Subutay, Kurt Cebe, Tokuçay Noyan... Hepsi birbirinden daha gaddar ve daha yırtıcı... Önlerinden kaçamadık. Irgiz ırmağını geçmeye çalışanlar, buzların kınlmasıyla dibe gömüldü. Kısıldık burada. Hepimizi kılıçtan geçirdiler. Kadın, ihtiyar, çocuk... Hepimizi. Hayvanlarımızı aldılar. Otlaklarımızı ellerine geçirdiler.
Kesik bir nefes aldı. Gözleri bulandı. Alabildiğine açtı :
— Göremiyorum, diye inledi. Artık hiç bir şey göremiyorum... Ne doğranmış kardeşlerimin cesedini, ne güneşin parlaklığını... Hiç bir zaman da göremiyeceğim. Ölümün :%oğıık gölgesi içime girdi. Boğazıma doğru canımın çekildiğini hissediyorum.
Bir öksürük tuttu. Dudaklarından kanla karışık köpükler belirdi. Sesi daha beter söndü:
Biz... mesuttuk... Otlaklarımız vardı... Yeşil ağaçları-

mız vardı ulu... Sarı sakallı ifrit... Cengiz... Oğlu Cuci... Tek gözlü Subutay Bahadır... Kurt Cebe... San çadır... Küçük atlar...
Titredi:
— Bana... bana kılıcımı verin... Ben... ben...
Sözünü tamamlayamadı. Göz kapaklan kaşlarının altında kayboldu. Dehşetle açılmrş gözleri Temür Melik'in yüzüne mıhlandı kaldı.
Merkit ölmüştü.
Temür Melik daha fazla vakit kaybetmeden atına atladı. Dolu dizgin Celâleddin'i bıraktığı tepeye çıktı. Feci haberi verdi:
— Merkitlerin tamamı kılıçtan geçirilmiş yiğidim...
Celâleddin dehşetle irkildi:
— Ne! Kim yapmış bunu?...
-— Cengiz, yahut oğlu Cuci... ne farkeder?...
Geri döndüler. Durumu Sultana bildirdiler. Onun da hay-

reti oğlununkinden az olmadı. Neden sonra toparlandı. Hiddetle doğruldu. Etrafına bakındı.
— Bunu \anlanna konıayacağıın diye gürledi.
Kıpçak Hanları hep birlikte bağrıştılar:
— Ganimetimizi çalan, memleketimizi harabezara çeviren bu kâfirlerin cezası tez venlmelidir...
Alâüddin Muhammed sakalını sıvazladı...
— Onları mutlaka bulacağız. Bulacağız ve kıhçlarımızla cezalanm vereceğiz. Artık savaştan beni kimse menedemez. Hazırlanın, üzerlerine gidiyoruz.
— Destur var mı Sultanım, diyerek Celâleddin ayağa kalktı.
— Söyle Celâleddin.
— Önce keşif kolları çıkarıp düşmanın yerini tesbit edelim, kuvvetini öğrenelim. Muharebeye ona göre karar veririz. ..

Sultan dik dik oğluna bakıp susturdu.
— Muharebeye sen ve Temür Melik değil, ben karar veririm. Kararımı da verdim Harp olacaktır.

Celâleddin çaresiz oturdu. Temür Melik'e baktı. Ama o, bomboş gözlerle başka tarafa bakıyordu.

MAHİYETİ BİLİNMEYEN DÜŞMAN

Harzcm Şahı'nın aradığı düşman Cengiz Han değil, büyük oğlu Cuci Han'dı.
Merkitleri katlettikten sonra kuzeye çekilmiş, bir dağ eteğinde mola vermişti.
Her yana çıkardığı gözcüler, yerdeki kumlar gibi kaynaşan bir sürü koca kavuklunun üzerlerine geldiğini bildirince Cuci Han'ın sarı yüzü daha da sarardı. Kumandanlanndan Tekgözlü Subutay Bahadır'a baktı.
— Kimlerdir dersin Subutay?...
Subutay elindeki hançerle tırnaklarını parlatmakla meşguldü. Savaşmaktan vakit buldukça tırnaklarıyla uğraşırdı.
Başını kaldırmadan sırıttı:
— Gelirlerse gelsinler derim. Kimseden korkumuz yok.
— Hep savaş taraftarısın.
Subutay omuzlarını silkti. Çok konuşmaktan hoşlanmazdı. Meramını bir iki cümlede özetler, uzun münakaşalara girmekten nefret ederdi. Onun için harp meclisleri, meşveret filân, hep zaman kaybı idi. Han olan bir anda savaşa veya barışa karar vermeli, hemen tatbike geçmeli idi.
Cuci Han onun bu huyunu bildiği halde inadına ısrar ediyordu :
— Neden susarsın be adam?..
Subutay tekrar omuzlarını kaldırdı...

— Konuş!...
Bu sefer başını kaldırdı. Sancı çekiyormuş gibi yü/iinü ekşitti.

Yanağını boydan boya çizmiş kılıç yarası daha da belirginleşti. Tek gözü çamurlu bir bulanıklıkla Cuci'ye dikildi. Ama yine de iki kelime ile geçiştirdi:

— Sen bilirsin...

— Yani savaşalım mı?...

— Olabilir.

— Savaşmayalım mı?...

Cevap vermedi. Cuci Han başını salladı:

— Bilmem senin gibi bir dilsizi babam neden başıma musallat eder. Kaç kere tek başıma hareket edebilecek kadar büyüdüğümü ispat ettim, hâlâ savaş meydanlarına hamisiz göndermez.

Müstehziyane bakışlarla Subutay'ı süzdükten sonra sözlerini bitirdi:

— Sen de ne koruyucusun hani...

Elini çırptı. İçeri giren nöbetçiye:

— Çabuk Danişmend Hacip'i bana gönder...

Asker bir dizini yere koyarak selâm verdi, geri geri çadırdan çıktı.

Az sonra orta yaşlı, siyah sakallı bir adam çadıra girdi. Askerin yaptığı gibi bir dizini yere koyarak kumandanını selâmladı.

— Beni emretmişsin, büyük Kaanın oğlu.

— Otur şöyle Danişmend Hacip, duyduk ki peşimizden gelenler varmış. Tolgalarının üstüne kumaş parçaları sarmış bilmediğim birtakım askerler. Haklarında bir bildiğin var mı?

Danişmend Hacip başını iki kere göğsüne doğru salladı.

— Herhalde Harzemlilerdir.

— Harzemliler mi? Bizim onlarla bir alış verişimiz yok ki...

— Evet, hattâ büyük Kaan bile onlarla çekişmememizi tembihlemişti. Şimdilik Harzem Şahı Muhammed'le bir muharebe istemez.

— Peki niçia üstümüze gelir bu adam?

— Belli ki Merkitlerin hali kendisine dokunmuştur. Sonra sizi yenme sevdasına da kendini kaptırmış olabilir. Buralar biraz da onun sayılır.

— Acaip. Yer Tanrısının topraklarına o ne karışırmış?..

Danişmend Hacip başını indirdi. Cuci Han'a Allah'ın bir olduğunu söylese söylemekle kalmayıp ispat etse ne değişirdi? Birçok kereler denemiş, fakat netice alamamıştı. Cuci Han

her seferinde müstehziyane gülümsemiş, başını sallayarak: «Olabilir» demişti. «Ancak ben, babamın inandığı Tanrıdan başkasına inanmam.»

— Cevap vermezsin Danişmend Hacip, Sultan Muhammed nereden bu toprakların sahibi oluyormuş?..

— Bunun cevabını bulmak için kendimizle mukayese etmemiz gerek Kaanımın oğlu.

— Kendimizle mi? Nasıl?..

— Cengiz Han bütün Moğolistan ve Çin'in hâkimi...

— Öyle...

— Harzem Şah da buraların hâkimi...

— Olamaz! Babam büyük bir Kaan'dır. Ya Harzem Şah dediğin nedir?

— O da kendi çapında büyüktür.

— Bütün müslümanları o mu temsil eder?...

— Bir kısmını...

— Öyleyse onu ezeceğim, ancak bunun için babamdan izin almam gerekir. Nedense bu adamla dalaşmak istemiyor. Herhalde bir düşündüğü var.

— îyi söylersin.

Cuci Kan birkaç dakika düşündü.

— Yanma on kişi al ve karşı çık. Birkaç deveyi de hediye götür. Bu savaşı istemediğimizi, kendileriyle bir işimizin olmadığım söyle.

— Merkitleri niçin katlettiğimizi sorarsa ne cevap vereyim?...

- Bu cezaya müstahak olduklarını bildir. Bize kafa tuttuklarını anlat. Yakında buraları terkedeceğimizi ve kendilerine bırakacağımızı söyle. Boş yere kan aksın istemiyorum.

Aslında Cuci Han kuvvetinin azlığından korkuyordu. Haberciler Harzemlileri «Tepedeki kum taneleri kadar çok» olarak bildirmişlerdir. Onu ürküten bu haberdi.

Danişmend Hacip çadırı terketti. Emredildiği gibi on atlı aldı. On seçme deveyi de Sultan'a hediye olmak üzere peşine taktı; yola düştü...

* * *

Harzem ordusu dörtnala at sürüyor, bir an evvel düşmana yetişmek için büyük gayret gösteriyordu.

Sultan Alâüddin Muhammed'in emri şöyle idi:

«— Atınız çatlarsa değiştiriniz, fakat durmadan yol alınız.»

Sağ kanada kumanda eden Celâleddin, babasının bu emrini de yerinde bulmamış, yanında at süren Temür Melik'e şöyle dert yanmıştı:

— Bu çılgınlık gibi bir şey. Hem hayvanlar hem de asker

yorulur, bu halimizle düşmanla karşılaşırsak sonumuz nice olur?...

Temür Melik gözleriyle Celâleddin'i tasdik etmiş, fakat tek kelime söylememişti. Konuşursa acı olacağını bildiği için susmayı tercih ediyordu.

Gözcülerden ikisi nefes nefese gelip:

— Bir grup atlı beyaz bayrak çekerek geliyor...

Haberini getirdir-.i zaman atlarını büsbütün şaha kaldırdılar. Kısa zaman içinde Sultanın yanına ulaştılar. Celâleddin :

— Sultanım beyaz bayrakla gelenler varmış, ne emredersiniz? diye sordu.

Sultan Muhammed gözlerini kısarak bir süre uzağı gözetledi.

— Kimlerdir?...

— 100

— Herhalde Moğol elçileri.

— Doğru bana getirin.

— Başüstüne.

Sultan ordusuna «dur» emri verdi. Hazırlıklı bulunmaları için kumandanlarına talimat gönderdi. Elçilere haşmetli görünerek düşmanı yıldırmak istiyordu. Ama gelenlerin kayıtsız bakışlarını görünce boşyere yorulduğunu anladı.

Danişmend Hacip en önde idi. Başında beyaz bir sarık vardı. Herkesle birlikte Harzem Şah da hayret ediyordu. Bu adam müsiümanlar gibi giyinmişti. Öyleyse Cuci Han ordusunun içinde işi neydi?..

Beyaz sarıklı adam yaklaştı. Atından indi. Birkaç adım daha yaklaştı. Durdu. Ellerini göğsünde kavuşturarak saygıyla eğildi:

— Moğolistan hâkimi Cengiz Han'ın büyük oğlu ve kumandanı Cuci Han'ın elçisi Danişmend Hacip, büyük Harzem Şahını selâmlar.

Harzem Şahı atından inmemişti. Sağ elini kaldırarak elçinin selâmını aldı.

— Kumandanın ne istiyor?..

— Kumandanım der ki: Bizim Harzemlilerle bir işimiz yoktur. Merkitler azıtmışlardı, cezalarını verdik. Boş yere kan dökülmesini istemiyoruz.

Sultan Muhammed di-k dik elçinin yüzüne baktı.

— Güya müslümansın, utanmadan bir putpereste hizmetkârlık ediyorsun...

Danişmend Hacip ıı kildi:

— Bu hakareti icap ettiren sebep nedir Sultanım?..

— Müslüman oluşun, yetmez mi?..

—? Müslümanlığımın hakarete medar olacağım zannetmiyorum. Ben kimsenin ayaklan altına dinimi senilis değilim. Sadece bir esirim. Senin koruyamadığın bir mUslümanı elbette Cengiz Han esir alacaktı... ^

İç çekti:

— Esir aldı ve çalıştırıyor. Dinim, inancım ise dimdik ayaktadır. Hiç kimseye boyun eğmeyecek kadar.

Temür Melik adamı içinden tebrik etmekle birlikte bu kadar çok sözü Sultanın karşısında söylemesine kızdı:

— Bu çok konuşuyor Sultamm, dedi.

Danişmend Hacip Temür Melik'e döndü :

— Sordunuz cevap verdim.

Kıpçak Hanlarından Nişabur kızgınlıkla bağırdı:

— Sus! Her soruya cevap verilmez.

— Moğol içinde bir söz vardır. Sorulmadan konuşma derler. Ben bunu benimserim.

Sultan münakaşanın alevlenmesine meydan vermemek için araya girdi:

— Hepiniz susunuz. Sen söyle bakalım elçi; kumandanın benim kuvvetimden haberdar mı?..

— Elbette, gözcülerimiz kum taneleri kadar çokluk olduğunuzu çoktan haber verdiler.

— Demek bunun için vuruşmaktan kaçarsınız.

— Muharebe istememekle kaçmayı karıştırıyorsunuz Sultanım, Cuci Han sizden daha kalabalık ordularla dövüştü.

— Ve halâ hayatta öyle mi?...

— Hem de askerleriyle birlikte.

Sultan Muhammed öfke ile üzengi üstünde doğruldu.

— Bre!... diye bağııdı. Siz beni Merkit mi sanırsınız, yoksa tabansız Çinli mi? Hele Cuci midir ne Allahın cezası heriftir, karşıma bir çıksın. Karınca gibi ezeceğim.

Danişmend Hacip boyun büktü :

— Söylediklerinizi aynen kendisine ileteceğimden şüpheniz olmasın. Yalnız bir kere daha tekrarlamakta fayda görüyorum : Cuci Han'ın sizinle bir meselesi yoktur, boş yere kan akmasını istemez.

— Vay!... hâlâ konuşur. Akıttığı kanların hesabını vermeden şuradan şuraya adım attırmam.

— 102

Elçi tekrar selâm vererek maiyetini peşine taktı ve dörtnal atını sürdü. Celaleddin atlıların peşinden bir süre baktı:

— Cesur adam, diye mırıldandı.

Haber, Cuci Han'ı memnun etmemişti ama, Subutay Bahadır'ın tek gözünü pırıl pırıl parlatmıştı. Cuci bunu görünce şaka etti:

— Bakıyorum yine gözün parladı Subutay Bahadır, galiba kan kokusu aldın?...

Subutay sadece homurdandı...

Harzem ordusu yorgunluktan bitmiş, tükenmişti. Atlar zor-

lukla hareket ediyordu. Temür Melik bir müddet Sultan'a yalvarıp yakardıktan sonra nihayet mola verdirmeye razı etti. Zaten gün kararmıştı. Savaş için uygun olan zaman geçmiş bulunuyordu. Sabah serinliğiyle birlikte taarruz ederlerse öğleye kadar netice alırlardı.

Bir tepenin üstünde mola verdiler. Buradan Cuci Han'ın ordugâhı rahatlıkla görülüyordu. Her yana nöbetçiler yerleştirilmişti. Temür Melik civarda kuş uçsa haberdar edilmesini emrederek Celaleddin ve San Lagod'la birlikte kaldığı çadıra çekildi.

Gece hadisesiz geçti. Temür Melik ve Celaleddin birkaç kere çadırdan çıkarak Cuci Han'ın ordugâhında yanan ateşleri seyrettiler. Herhalde düşman hayli kalabalıktı. Küçümsemeye gelmezdi. Başlangıçta yenilecek olurlarsa, bunun moralleri üstünde müthiş menfî tesir yapacağını ve mağlûbiyetin ardı ardına geleceğini biliyorlardı.

îki arkadaş hemen hemen sabaha kadar oturarak nasıl hareket etmek gerektiğini aralarında konuştular.

Askeıler sabah namazını gruplar halinde cemaatle kıldıktan sonra, bir emirle toplandılar. Çadırlar söküldü Asker intizamla yerini aldı.

Kumandanlar bölüklerinin başına geçtiler, (ıiineş tepelerin arasından başını çıkarırken Cuci Han'ın ordugfiMda son ateşler de sönmek üzere bulunuyordu.

Harzem Şahı gururla etrafına göz gezdirdi. Atını kâh şahlandırarak, kâh durdurarak ordusunu teftiş etti. Celaleddin'in önünde bir süre eğleşti. Oğlunu baştan aşağı birkaç kere süzdü :

— Bu savaşta yararlıklar göstermeni beklerim. Celâleddin, dedi. Dileğin üzere ön safa geçirdim, beni utandırmayacağını umarım.

Sonra Temür Melik'e döndü:

— Sen de Temür Melik...

İkisi de aynı anda cevap verdiler:

— Başüstüne Sultanım.

Gitti. Merkezdeki askerlerin başına geçti. Kılıcını çekti. Havaya kaldırdı. Bir müddet öylece tuttuktan sonra süratle ileriye uzattı.

—? Bismillah, hücuuum!...

Harzem Ordusu tepeyi süratle indi. «Allah Allah!...» nidaları semayı tuttu. Kısa zamanda ordugâha ulaşıldı. Çadırlara saldırıldı.

— Bu ne?!...

Herkes kendi kendine böyle bağırdı:

— Bu ne?!...

Çadırlar bomboştu. Etrafta tek insan görülmüyordu. Yalnız kemikleri dışarı fırlamış iki köpek yiyecek bir şey arayarak geziniyorlardı.

Neden sonra düşünmeyi akıl ettiler:
— Gece ordugâh terkedilmiş olsa gerektir.
— Ya ateşler? Sabaha kadar göz kırpıp durdular.
— Cuci Han"ın bir oyunundan ibaret. Her tarafa ateş yaktırdı ki ordugâhta olduğu kanaatini bizde uyandırsın. Muvaffak da oldu hani, hileyi bal gibi yuttuk.
— Çadırları da söktürmemiş...
— Söktürmez elbette. Ama ağırlıklarını almış baksana. Yağmalanacak bir çuval arpa bile yok...
Sultan Alaüddin Muhammed burnundan solumakta idi

Aldatılmış olmak canını sıkmıştı. Bunu bir türlü hazmedemiyordu.
— Korkak, korkaklar, diye bağırıyor, atını hırsla mahmuzlayarak terkedilmiş ordugâhın etrafında mütemadiyen dönüyordu.
Nihayet sükûnet buldu :
— Düşman takip edilecektir, diye emrini bildirdi.
Temür Melik Celaleddin'e fısıldadı:
— Kaçan düşmanın peşinden gitmek caiz midir ki Sultan böyle emreder Celâleddin? Eminim Cuci Han'ın ordusu sadece öncü kuvvettir. Bizi pusuya düşürürler. Var git, babana söyle, bir çaresini bul.
Celâleddin atını babasının yanına sürdü:

— Sultanım, kaçanı kovalamak gerekir mi? Madem ki bizden korkmuştur, varsın gitsin. Nasılsa Kıpçak Hanlarının da dilekleri yerine gelmiş bulunuyor. Ülkeleri düşmandan temizlenmiştir.
Sultan sert bakışlarla oğlunu susturdu.
— Toy çocuklar gibi konuşuyorsun Celâleddin, dedi. Düşman mademki korkmuş ve kaçmıştır, kuvvetine güvenemiyor demektir, takip edip imha varken, niçin duralım?...
— Kaçanın peşinden gitmek şimdiye kadar yaptığımız bir iş değildi. Korkulur ki bunlar, büyük bir ordunun öncü kuvvetidir. Takip edip Cengiz'in kucağına düşersek herhalde sonumu/ olur.
Sultan hayli öfkelendi. Avaz avaz bağırdı:
— Seni kumandanlıktan da azletmem gerekiyor, gözüm görmesin...
Celâleddin ses çıkarmadan geri döndü. Temin Mdik'iıı yanma gitti.
— Herşey boş, dedi. Kıpçak Hanları gözünü karartmış, bu halde Harzem'e dönerse itibarının büsbütün sarkıtacağından korkuyor.

Temür Melik başını iki yana salladı, yüzünü buruşturdu.
Sultan, oğlu Celâleddin'in son çıkışını hiç beğenmemişti.

Bu çocuk giderek daha asî olmaya, babasının hiç bir icraatını beğenmemeye başlıyordu. Akıl hocası da Temür Melik'ti. Bütün bunlar onun kafasının altından çıkan fikirlerdi. Kendini Sultandan akıllı sanıyor, akıl vermeye kalkıyordu. İcabına bakmadığı takdirde cüretini kimbilir daha nereye kadar götürecekti?

Maiyetindeki bir subaya derhal Temür Melik'i getirmesini emretti. Karşısına getirilince yüzüne bile bakmadan şu emri verdi:

— Yanına on yiğit alarak öncülük görevini ifa et.

— Başüstüne Sultanım.

Sultan, Temür Melik'in bu küçük görevi kabul etmeyeceğini sanıyordu. O zaman tevkif için fırsat çıkmış olacaktı. Fakat beklediği olmamış, Temür Melik verilen bu küçük işi tereddütsüz kabullenmişti.

Birden şaşırdı.

— Kabul ediyorsun demek?..

— Niçin etmiyeyim? Ben bu islâm ordusunun her kademesinde hizmet etmeyi ibadet telâkki ederim. İdarecisi kim olursa olsun her müslüman Allah rızasını kazanmak için cihada çıkar. Böyle bir ordunun her kolu sevapta birdir.

Sultan başını indirdi. Kendinden utanıyordu...

— Allah yardımcın olsun, dedi.

— Sağolun...

Ordu hayli yorulmuş, süratli hareket kabiliyetini kaybetmişti. Sultan, düşmanı Cuci'yi doğduğu yere kadar takip etmeyi kafasına koyduğu için eskisi gibi aceleye zaten lüzum görmüyordu. Nerede yakalarsa orada canına okuyacaktı.

* * #

Temür Melik ve arkadaşları kısa zamanda hayli yol almış adamakıllı arayı açmışlardı. Görünürlerde henüz hiç bir şey yoktu. Yalnız kumluk arazide sık nal izlerine rastlıyorlardı.

Bu arada yakılmış birkaç köyü geçtiler. Sakinleri, çocuklar ve kadınlar da dahil olduğu halde kamilen kılıçtan geçirilmişti. Katı yüreklilikle övünen Sarı Lagod bile bu manzarayı görmemek için başını başka tarafa çevirmek zorunda kalmıştı. Sakalı belinde bir ihtiyarın kazığa çakılmış halini ömrü oldukça unutamayacaktı. Adamı oradan kurtardıkları zaman zavallı boş gözlerle bir süre yüzlerine bakmış, sonra ağzından kanla birlikte şu cümle çıkmıştı:

— İfritler geziyor, sakının!...

Başı yana kaymış, gözleri akla örtülmüştü.

İki gün yalnız namaz ve yemek vakitlerinde mola vererek düşmanı takip ettiler. Bir de, geçtikleri yerlere muayyen aralıklarla başı yontulmuş işaret kazıkları çakmak için atlarından iniyorlardı. Bu işaretler arkadan gelmekte olan Harzem ordusuna yol gösterecekti.

Üçüncü gün öğle üstü bir ormanı geçerlerken atlar birden

huysuzlanmaya başladı. Hele Temür Melik'in cins atı eşinip duruyor, ileri gitmek istemiyordu. Tecrübeli savaşçı bunun ne demek olduğunu hemen anladı:

— Yakında tehlike var, dedi. Tedbirli olalım.

Kılıçlarını çekip ellerine aldılar. Her ağacın arkasından bir düşman çıkacağını bekleyerek bir süre daha gittiler.

Birden patır patır ağaçların tepesinden adamlar döküldü. Temür Melik :

— Sakının! diye bağırdı. Üstüne atılan adamla birlikte yere yuvarlandı. Çetin bir mücadele başlamıştı. Atından düştüğü zaman kılıcı da elinden fırladığı için silâhsız kalmıştı. Zaten bu durumda kılıcı elinde bile olsa kullanması mümkün olmayacaktı.

Düşmanıyla alt-alta, üst-üste bir sürı- bdRuştu. Adam arada bir konuşuyordu ama, Temür Melik dilini bilmediği için

bir şey anlamıyordu.

Nihayet parmaklarım boğazına geçirmeye muvaffak oldu. Sıktı... Ne var ki düşmanı çok oynaktı. Kısa süre çırpındıktan sonra elinden kurtuldu. Doğruldu. Belindeki eğri kılıcı çekerek hâlâ yerde yatmakta olan Tcmür Melik'e doğru salladı.

Temür Melik şimşek gibi bir hareketle yana kaydı, aynı anda sıçrayarak doğruldu. Kılıcı yoktu. Kısa hançerini çekmekten başka çare bulamadı. Bacaklarını gerdi.

— Gel bakalım...

Moğol atıldı. Temür Melik yine yana kaydı, hançer tutan elini yıldırım gibi ileriye uzattı. Hançer, boyunca adamın karnına girdi. Sıcak bir kan sütunu Temür Melik'in eline bulaştı. Canhıraş bir feryat orman içinde yankılandı.

Acele hareket ederek kılıcını düştüğü yerden aldı. Arkadaşları da toparlanmış ve dövüşmeye başlamışlardı.

— Kalabalık değiller, diye bağırdı. Dayanın.

Kısa zamanda neticeye ulaştılar. İki arkadaşları ölmüştü ama Moğollardan da beş kişiyi haklamışlardı.

Temür Melik alnında biriken ter tanelerini elinin tersiyle kuruladı.

— Yaklaştık, galiba, dedi. Bunlar olsa olsa düşmanın aracıları. Cucrnin ordusu yakınlarda bir yerde mola vermiştir. Kaçanlar yerimizi söyleyecek. Dönüp durumu bizimkilere bildirelim.

Önce bulundukları yeri tesbit ettiler. Anlayınca hayret etmekten kendilerini alamadılar. Irgız ırmağının kıyısında idiler. Demek Cuci'nin ordusu, yukardan bir kavis çizerek tekrar ırmağa inmişti. Her ne sebeptense suya yakın olmak istiyordu.

Temür Melik :

— Şimdi kaybedecek vaktimi/ yok, doludizgin geri dönmeliyiz.

KIRAN KIRANA SAVAŞ...

Cuci Han, Harzem ordusunun yaklaştığını haber aldığı zaman çadırında şarap içiyordu. İnce dudaklarını elinin tersiyle silerek boş kadehi köle kıza uzattı:

— £h, dedi. Mademki buralara kadar peşimizden geldiler...

Sözün gerisini getirmedi. Hançeriyle tırnaklarını kazıyarak durmadan sırıtan Subutay Bahadır'a döndü :

— Hazırlan Subutay, dedi. Harzem Şahına bir ders vermenin zamanıdır.

Subutay ayağa kalktı. Han'ı selâmlayarak çadırı terketti...

Aynı anda Harzem Şahı da Temür Melik'ten haberi almıştı.

— Muharebeye hazır olunsun, emrini verdi.

Bütün gece yürüdüler. Ertesi sabah şafak açarken düşman ordugâhının içinde yakılan ateşleri gördüler.

Muharebenin başlaması için herşey hazırdı. Sultan sağ cenahın kumandanlığını yine oğlu Celaleddin'e vermişti. Kendisi Merkezde bulunuyordu, sol cenahı Kıpçak Hanlarından Turgay yönetiyordu.

Güneş yavaş yavaş çıktı. Çişe ile ıslanan yaprakların üstünde oynaştı. Step, tatlı bir rüzgârla yalandı. Harzem Şahl kuman danlarını etrafına topladı:

— İki koldan hareket edeceğiz. Bir yandan Celaleddin, bir yandan Turgay saldıracaklar.

Celaleddin'e ve Turgay Han'a doğrudan hitap etti:

— Düşmanı çembere almaya çalışacaksınız. Ben de merkezden yüklenip Cuci Hanı esir edeceğim. Hepinizden feragat ve sabır bekliyorum. Zafer bizim olacaktır. Allah hepimizin yardımcısı olsun...

Hoca kısa bir dua okudu. Sultan Muhammed bir tepeciğin üstüne çıktı. Uzun uzun düşman ordugâhında kaynaşan askerlere baktı. Sonra emrini bekleyen adamlarına döndü:

— Sofrayı kurun, donatm...

Sofra hemen kuruldu. Acem halısı yere serildi. Üstü çeşitli yiyecek ve içeceklerle donatıldı. İhtimal Cengiz Han bu manzarayı görse gülmekten katılacaktı.

Aynı anda Cuci Han kumandanlarına taktik veriyordu :

— Telâşa kapılmak için sebep yok. Şimdiye kadar olduğu gibi şimdi de zaferi biz kazanacağız. Kazanmalıyız. Esasen meselemiz savaşı kazanmak de değildir. Az bir zayiatla çemberi yarıp çıkmağa bakalım. Nasılsa buralara tekrar döneceğiz. İşte o zaman Harzem Şahı kaçacak delik arayacaktır. Ölüm pahasına olsa bile askerlerinizin başından ayrılmayın. Her esir alacağınız Harzem askeri ve atı sizindir. Dilediğiniz gibi satabilir-

siniz. Yahut hizmetinizde kullanabilirsiniz.

Atına atlamadan önce kuyruğunu bağladı, yelesini okşadı. Kumandanlarından Subutay ile Tokuçar'a gülümseyerek baktı. İki kurt asker aynı şekilde mukabele ettiler.

Celâleddin de atına atlamış, askerlerinin önüne düşmüştü. Kılıcını çekti:

—? Kahraman Türkmenler dağ arslanı Karahitaylılar. İşte düşman önümüzde saf tutar. Bu topraklardan Allahın izniyle atacağız. Zafer bizim olacaktır. İleriiü...

Dağdan kopmuş çığ gibi tostoparlak yardan indiler. Düzlüğe çıktılar.

Savaş başladı. «Allah Allah» sesleri Moğolların harp naralarına karıştı. Kılıç yiyenlerin iniltisi at kişnemeleriyle birlikte uzadı, gitti.

- 11« -

Moğol atlarının üstü kalın kösele ile kaplı idi. Askerler de aynı şekilde zırhlanmışlardı. Bin kişilik on sıra halinde savaşa girdiler. İntizam ilk bakışta dikkati çekiyordu. Bir emirle, kılıca baş uzatmaktan çekinmiyorlardı. Birinci hattı zahmetsizce yardılar.

Celâleddin elindeki kuvvetlerle Moğolların sol kanadını sıkıştırıyor, önüne geleni ezip yürüyordu. Ama Kıpçak Han'ının idaresindeki sol kanat aynı celadeti gösteremiyordu. Padişah hâlâ sofra başında oturuyor, bir yandan karnım doyururken bir yandan harekâtı gözlüyordu. Celaleddin'i takdir etmişti.

— Gerçek bir kumandan, diye mırıldanmaktan kendini alamadı.

Bir an ortalık toz, toprak içinde kayboldu. Sultan Muhammed sofradan kalktı. Elini gözlerinin üstüne siper ederek dikkatle baktı. Dört Moğol kıtası sol cenahı dağıtmış, süratle bulunduğu yere doğru tırmanmaya başlamıştı. Duracak zaman değildi.

— Atımı getirin, diye bağırdı.

Üstüne atladı. Merkez kuvvetlerinin önüne geçti. Gittikçe tepeye doğru yaklaşan Moğol kıtasını işaret etti:

— Peşimden gelin, Bismillah hücum!...

Süratle tepeyi indiler. Yıldırım gibi düşmanın üstüne düştüler.

Moğollar bunu hesaplamamışlardı. Çok üstün bir kuvvetle karşılaşmaktan hayli şaşkına döndüler. Hatta bazı kıtalarda dağılma istidadı belirdi.

Tek gözlü Subutay durumu kavramakta gecikmedi, Gök gürlemesini andıran bir sesle bağırdı:

— Kim kaçarsa kazığa vururum!

Askerlerin içine ölüm korkusundan daha derin bir korku girdi. Bir tarafta İrgiz Irmağı, bir tarafta Subutay'm kazığı vardı. Ölümlerden ölüm beğenmek durumunda idiler. En iyisini seçtiler. Harzem kılıcında can vermeyi tercih ederek ileri atıldılar.

— Lu!... Lu!... Lu!... Lu...

Böyle bağırıyorlardı. Cesaretlenmişler, toparlanmışlardı. Gözü kapalı ölüme koşuyorlardı.

Savaş kanlı geçiyordu. Sultan Muhammed kısa zamanda zafer elde edeceğine inanıyordu. Yüz kişilik yalın kılıç muhafızın ortasında, kır atı üstünde dimdik duruyor, zaman zaman askerlerini coşturmak için bağırıyordu :

— Vurun aslanlarım, vurun şahbazlarım, vurun!...

Ama durum Sultanın gördüğü kadar iyi değildi.

Cuci Han, Turgay Han'ın kumandasındaki Harzem ordusunun sol kanadını bozmuş, müşkül durumda kalan Subutay'ın imdadına koşmuştu. Aynı anda ihtiyat kuvvetlerinin tamamını da harp meydanına sürüyordu.

Harzemliler bu taze kuvvet karşısında bocaladı. Sultan dudaklarını kanatırcaşına ısırdı:

— Bunca yıldır savaş idare ederim, böyle bir harp taktiğinden haberim olmamıştı, ifrit gibi adamlar!

Dedi. Maiyetindeki muhafız grubunun yarısını ileri sürdü.

— Benim korunmaya ihtiyacım yoktur, varın dindaşlarınıza yardım edin.

Fakat bir işe yaramadı bu hareket. Sultanın kendisi de tehlikeye girmişti. Celaleddin ise önünden kaçmaya çalışan Moğolları kılıçtan geçirmekle meşguldü.

Temür Melik kendinden geçmişti. Bildiği gibi kılıcını oynatıyor, ölüm saçıyordu. Bir ara başını kaldırdı. Önünde kesecek kimse kalmadığını görünce aranır gibi bakındı. Birden gözleri bulandı. Sultan tehlikede idi. Atını çevirdi. Avazı çıktığı kadar bağırdı :

— Kahraman Türkmenler beni takip edin, Sultanımız tehlikede...

Bu söz hepsini elektriklemeye yetti. Süratle hareket ettiler. Erimekte olan merkez kuvvetinin imdadına yetiştiler.

— Allah, Allah Allah!...

— Lu!... Lu!... Lu!... Lu!...

— Vur ha, vur ha!...

Temür Melik'in Türkmenleri Moğollar kadar düzenli üstelik şehadete susamış müslümanlardı. Canlarını avuçlarına almış, dişleriyle dövüşüyorlardı.

Cuci Han bu îman seli karşısında fazla tutunamayacağını anlayınca hemen kararını verdi:

— Dağlara! diye bağırdı.

Bir süre dövüşe dövüşe çekildiler. Çok zayiat veriyorlardı. Sonra birden savaşı bıraktılar. Küçük atlarının yelelerine sülük gibi yapışarak cehennemi bir süratle dağlara doğru çekildiler.

Birazdan savaş alanında düşman askeri olarak sadece başsız

cesetlerle, can çekişen yaralılar kaldı. Sultan Muhammed başarısından memnundu. Düşmanı kaçırmış, kati bir zafer elde etmişti. Ancak uyuyan yılanı uyandırmış, yıllarca ardında kan ve leş bırakacak, uzun bir savaşın çekirdeğini atmıştı.

—? Zafer bizde kaldı elhamdülillah!...

Diye ellerini açıp uzun uzun dua etti. Ellerini yüzüne sürerken yanıbaşında bir ses duydu :

— Henüz zafer kazanılmış değildir Sultanım.

Öfkeyle doldu, neşesini kırmak isteyen bu yüzsüz kimdi?..

— Ha! Sen misin Temür, aferin, şimşek gibi yetiştin. Ama hâlâ niçin böyle acı söylersin?..

— Gerçekler acıdır Sultanım.

— İşte zafer, düşman kaçtı, adamlarım peşindeler, hepsini kılıçtan geçirecekler, başka ne istiyorsun?

— Bu bir başlangıçtır sadece bir başlangıç.

— Taaccüb, sen neyin başlangıcından söz edersin?..

— Muharebenin başlangıcından.

— Muharebe bitti, gözlerinle gördün.

— Hayır Sultanım, belki muharebe henüz başladı. Cengiz bundan hazetmeyecektir.

I

— Hâlâ korku...

Temür Melik sarardığını hissetti.

— Heyhat, yanlış anlaşılmak kadar kötü bir şey daha var mı acaba?

Sultan şefkatle baktı.

— Yorgunsun Temür Melik, git istirahat et.

— Başüstüne Sultanım.

Celaleddin'in yanına gitti.

— Bunlar çok büyük bir ordunun öncüleri idi, yendik, ama, bizim için iftihar edecek bir şey değildir. Koca Harzem ordusu bir avuç Moğol öncü kuvvetini dağıtırsa ne lâzım gelir? Asıl harp bundan sonradır. Mademki bir kere bu yola girdik, hemen,,, süratle hazırlanmaya başlamamız gerektir.

Celaleddin aynı fikirde idi. Zaten O'nun düşündüğü gibi Temür Melik düşünür, Temür Melik'in düşüncesini o paylaşır-, di. Yapışık kardeş gibiydiler.

SARI ÇADIR...

Irtiş ırmağı kıyısında çadırlar kurulmuştu. Hafif bir yağ-, mur bunların üstünde habbelenerek ince şeritler halinde toprağa akıyordu. Çadırların hepsi birbirinin aynı idi. Yalnız, bir tanesi vardı ki, ilk bakışta diğerlerinden ayırdedilebiliyordu. Sarı ipekliden yapılmıştı. Kazıklan altındandı. Kapısının önünde, dokuz at kuyruklu bir tuğ asılıydı.

Bu san çadır, sarı yüzlü Cengiz Han'ın çadırı idi. İçerde Kulan Hatun adlı genç karısıyla yalnızdı. Konuşuyorlardı. Kulan Hatun:

— Artık emeline nail oldun, büyük Kaan, dileklerine kavuştun. Yetmez mi? Benim için büyük çileler demek olan bu, savaşların ardı arkası kesilmeyecek mi? Her zaman vahşi bir kartal gibi daldan dala konacak, vahşî bir kurt gibi dağdan dağat mı gezeceksin? Hiç bir vakit yanıbaşımda yıllarını geçirmeye-. cek misin?...

Cengiz'in atmaca gözüne çok benzeyen gözleri içinde alevler oynaştı.

— Her kadın gibi kendi nefsini düşünmek sana yakışmaz Kulan Hatunum, dedi. Sen kadınlar sultanısın. Bütün dünya kadınlarının Sultanı. Başka türlü düşünmek zorundasın! Ama iyi dedin; bir vahşî kartal gibi daldan dala, bir vahşî kurt gibi dağdan dağa... Evet, dünya hâkimiyetim altına girmedikçe bu seferlerin ardı arkası kesilmeyecektir.

— Ama neden?...

—• Çünkü... her yendiğim Hakan'ın atına ve kadınına sahip olmak benim için dayanılmaz bir istektir. Buna karşı gelemem. Askerime bu yolda verilmiş sözüm var. Dünya ayaklarım altına kapanıp köle olmadan kılıcımı kınına sokmayacağım...

— Bir gün kahpe bir ok seni benden ayırırsa yaşamam...

— O zaman zaten yaşamanı ben de istemiyorum. Yalnız şimdiden böyle kötü şeyler düşünme. Dostlarım ölüm ilâcını bulmanın peşindeler. Bulacaklar da! Ben dünyanın en büyük Sultanıyım. Her insan gibi ölemem. Yaşayacağım, sonsuzluğa kadar yaşayacağım.

Avuçlarını ileri uzatıp kapattı. Ebedî hayatı tutmuş gibi sevindi. Tırnakları etine batıncaya kadar sıktı...

— Hayat, dünyanın en kıymetli şeyi, ben bunun ebedisine mazhar olacağım. Ölümsüzlüğe ereceğim.

Kadın inanmaz bakışlarla baktı.

— Ölümün çaresi var mı ki?..

Cengiz Han hışımla karısına döndü :

— Var! diye gürledi. Kadınların aklı buna ermez. Dostlarım büyük sihirbazlardan, hekimlerden bahsettiler. Peşine düştüler. Yakında hayat suyunu getirecekler. îşte 0 aman...

Sustu. Sonra ellerini çırptı:

— Son diye bir şey olmayacak benim için. ölümden korkmayacağım, ölümün önünde bile boyun eğmeyen

El çırpma sesini duyup seğirten nöbetçiyi tepeden tırnağa kadar süzdü :

— Bana baş Şamanı çağır, diye emretti.

Birazdan baş Şaman çıkageldi. Gösterilen yere oturdu.

Cengiz bir el işaretiyle karısını dışarı gönderdikten sonra Şaman'a sordu :
— Ölümün çaresi ne zaman bulunacak Şaman?...
Şaman ellerini oğdu :
— Ölüm bir korkulu rüyadır büyük Kaan, dedi. Bu rüyayı defetmek için arkadaşlarımız çalışır. Yakında çaresini bulacaklarını sanırım.
— Sanmak ne demek Şamanbaşı kati değil midir ki?..
— Katidir yüce Kaan!
— İyi; üstümden ölüm korkusunu alın, sizi dünyanın hâkimi yapayım.
Uzun bir süre sesini çıkarmadı. Şaman da sustu. Sonra Cengiz Han tekrar söze başladı:
— Harzem Şahı'nın yaptıklarına ne dersin?..
Şaman yeni uykudan uyanmış gibi gözlerini kırpıştırdı.
— Şu son baskın mı?.
—İlk ve son. Ne başka baskın yapabilecektir, ne de bir savaş kazanabilecektir.
— Niçin? Onlara saldırmayı mı düşünürsün?...
Sinsi sinsi güldü :
— Gayet tabiî değil mi?... Şımardı. Benim meşguliyetimden istifade etmek istedi. Muharebe için bu fazla bir sebep. Daha az sebepler yüzünden kaç devlet yıkmışımdır...
Şaman düşünceli bir tavır takındı.
— Ne düşünülsün? Yıldızlar böyle bir savaşa müsait değil mi?...
— Değil Hakanım...
Cengiz'in yüzü karıştı. Yıldı/nameye sonsuz güveni vardı.
— Ne diyorsun?... tşte bu çok kötü bir haber.
Şaman düşünceli tavrını bozmadan konuşmaya devam etti.

— Bu gece yıldızlara baktım. Bizden yana değiller. Yıl boyunca da bizden yana olmayacaklar.
Cengiz Han yıldızların aklanacağını hiç bir zaman kabul etmezdi.
— O takdirde Sultan Muhammed'in yaptıkları bir süre yanına kâr kalacak demektir, diye söylendi. Benim için çok acı.
— Bir şey daha var büyük Kaan.
— Nedir o?..
— Şimdilik Sultan Muhammed'in dostluğunu kazanmanda fayda görülür.
— Bunu da mı yıldızlardan öğrendin?..
— Evet, bunu da. Hamel Burcu, Yay Burcunun doruğunda. Akrep, Arslanın ağzının içine doğru kuyruğunu kırmış. Barış olmazsa bizim için felâket demektir.
— Akrep, arslanı ağzından da sokabilir...
— Çok zayıf bir ihtimal, öğrendiğim ilim bana bunu söylüyor. Yıllarca Çin'li Ha - Si Yung'un önünde diz çöktüm. Bana

göklerin esrarını belletti. Bu gücümü senin emrine verdim. Şimdi okuduğumu söylerim,inanmak istemezsin.

Cengiz Şamandan çekinirdi. Ellerinde şimşekler tuttuğuna inanıyordu. İsterse kıyameti koparabileceğini sanırdı.

— Sana inanıyorum, dedi. Ama Harzem'le dostluğu nasıl kuracağımı bilemiyorum.

— Ondan kolay bir şey yok. Emrinde sürü ile müslüm.m var. Onlardan bir kervan kurup Sultana gönder. Hcdiy türsünler. Sultanın gönlünü hoş etsinler. Birkaç da cariye • der. Bizim için asıl tehlike Sultan bile değildir, ama şimdilik gönlünü hoş tutalım.

— Ya nedir?..

— Oğlu Celaleddin ve kumandam Temür Melik

— Birkaç çoluk - çocuk bunlar Şaman, ben de bır^y söyleyeceksin sandım. *

— Öyle deme büyük Kaan, ikisi de çok müthişmiş.

— Bunları nereden biliyorsun sen?..

Baş Şaman esrarengiz bir tebessümle gülümsedi:

— Yıldızlar herşeyi dosdoğru söyler.

Oysa bu işle yıldızların bir ilgisi yoktu. Harzem Şahı ordusuyla dövüşen Moğol askerlerinden duymuştu. Ama işi yıldızlara maletmeyi safsatalarının garantisi olarak görüyordu.

Cengiz yine başını önüne indirdi. Bu müthiş adam, en büyük kumandanlara baş eğdiren Cengiz Han bir Şamanın önünde baş eğiyordu. Ne tuhaf!...

Şaman sözlerine devam etti:

— Harzem Ülkesi her bakımdan zengindir. Bol otlağı vardır. Şehirleri mamurdur. Etraflarında yüksek kaleler yükselir. İçlerinde büyük âlimler yaşar. Adeta dünyanın kalbidir buraları. Hele bir Kurgan vardır ki, âlimden yana dünyaya eşittir.

Cengiz çekik gözlerini süzdü :

— İyi ya işte, dedi, oraları bizim olmalı değil mi?..

— Vakti saati var. Bu yıl yıldızlar bizimle değil. Bir kervan gönder. Ticaret kervanı. Bu kervanla Sultana hediyeler sun. Bir de mektup gönder. Kendisine karşı bir husumetin olmadığını söyle, inandır onu.

— Niçin kervan göndereyim?..

— Casusluk için Sultanım. Harzem tacirlerinin ağzı kalabalıktır.

Cengiz Han bir karış havaya sıçradı. Ağzı hayretten açık kalmıştı.

— Aklınla yaşa Şamanbaşı, diye bağırdı. Bunu düşünememiştim hiç. Doğru söz edersin. Gerçekten casusluk için... Çok iyi... Acaba.kimleri gönderelim?...

Şaman iyi bir iş yapmanın neşesi içinde gülümsüyordu.

— Danişmend Hacip'i elçi başı yaparsın, birkaç da müslüman katarsın yanına. Gerisini bizimkilerden doldururuz. Har-

zem lisanı bilenleri hassaten tercih edersin.

— tyi, çok iyi. Niçin hepsini bize bağlı müslümanlardan seçmiyoruz?..

— Maalesef yapamayız bunu. Çünkü müslüman müslümana kolaylıkla ihanet etmez. Harzem Şahı ne de olsa müslüman. Onun için casusları Moğolların arasından bulmalıyız.

— Oldu bu iş. Derhal emir vereceğim. Bir kervan düzüp yola salacağım. Alaüddin Muhammed'i ziyaret etsinler. Diğerleri de tacir kılığında malûmat toplasmlar. Şehirdeki kalelerin zayıf noktalarını tesbit etsinler. Bize kolaylık olur. Ancak kervanda bulunacak müslümanlar, casusluktan haberdar olmayacak.

— Evet büyük Kaan.

— Sağol ulu Şaman, sana minnettarım. Hazine eminini gör, dilediğin kadar altın ve kıymetli taş versin.

— Devletin uzun olsun büyük Kaan!..

— Devletim nasılsa uzun olacak, sen ömrüme dua et Şaman.

— Gök Tanrısı sonu olmayan bir ömür versin sana!

— Sağol, gidebilirsin şimdi.

Şaman eteğini toplayarak sevine sevine çıktı.

MOĞOL ELÇİLERİ...

Harzem Şahı Alaüddin Muhammed büyük divanı toplamıştı. Salonun içinde gezinerek konuşuyor, zafer sarhoşluğuyla alabildiğine coşuyordu. Büyük İskender'in yapamadığını yapacaktı. Çin'i de ülkesinin sınırları içine alacağından dem vuruyordu. Kıpçaklar sık sık başlarını sallayarak Sultanı tasdik ediyorlardı ama, Celaleddin'le Temür Melik manidar bakışlarla arada bir bakışıyorlardı.

Sultan Muhammed kaç kere bu bakışları yakaladı. Sonunda dayanamadı. Gitti, Temür Melik'in tam önünde durdu.

— Benimle alay mı edersiniz nadanlar?.. Diye bağırdı.

Temür Melik kendisine hitap edildiğini görünce ayağa kalktı:

— Hâşa Sultanım, haddimize mi düşmüş?/.

— Öyleyse Celaleddin'le ne bakışırsın?...

— Emredersen bakışmayız Sultanım...

— Ne demek?... Ben büyük bir Sultan değil miyim? Memleketimin hudutlarım Çin'e, Maçin'e kadar genişletemem mi?..,

— Allah dilerse yaparsın Sultanım.

— Allah müslümanlardan yanadır.

— Allah çalışandan, dileyenden, fiiliyle bunu gösterenden yanadır.

— İtiraz mı edersin bre?...'

— Emredersen itiraz etmem Sultanım...

— Emrediyorum öyleyse itiraz etme!

Hırsla Kıpçak Hanlarına döndü. Onlar hâlâ baş sallayarak tasdik ediyorlardı.

— Siz ne düşünürsünüz?*..

Kıpçak Hanlarından biri cevap verdi:

— Sultanımızın eşi, menendi dünyaya gelmiş değildir.

— İyi düşünürsünüz..

Celaleddin dayanamayarak ayağa kalktı.

— Sultanım, bu dalkavukça sözler sizi teshir mi eder?..

Sultan hışımla oğluna baktı.

— Bu ne demek, bu?...

— Yani Hazreti Ömer de mi sizden büyük Sultan değildi?..

Şah Muhammed şaşırdı:

— Anlayamadım?..

Celaleddin parmağını Kıpçak Hanına dikti:

— Bu Han dünyaya eşinizin, menendinizin gelmediğini söyledi, yani dünya kurulahberi bir kumandan gelmemiştir ki, sizin kadar büyük olsun. Siz de bu sözü kabul ettiniz. Ben de soruyorum. Hazreti Ömer'den üstün müsünüz?..

Kıpçaklar korkuyla bakıştılar. Sultan başını önüne indirdi:

— Onlar bambaşka, diye mırıldandı.

_ 120 _

Sonra adımlarını sürüye sürüye gidip tahtına oturdu. Bir süre sessiz durdu. Sanki yıkılmıştı. İçinden oğluna hak veriyor, ancak yine kızıyordu. Bu sözler ne kadar doğru olursa olsun bir kalabalık önünde babaya karşı sarfedilebilir sözlerden değildi. Acaba haklı mı idi? Gerçekten Kıpçak Hanları dalkavukça mı söz ediyorlardı? Öyle ya! Deminki sözleri dalkavukluğun ta kendisi idi. Onlara inanmakla şüphesiz hata ediyordu. Yine de inanmak istiyordu, niçin?

Ağır ağır başını kaldırdı. Tek tek herkesi süzdü. Temür Melik'in ve Celaleddin'in yüzünde bakışları bir süre oyalandı. Sanki zihnine iki yüzü de nakşetmek istiyordu. Sonra heyecansız bir sesle konuştu :

— Semerkant'ı payitaht yaptık, bir büyük cami ve saray inşa ettirdik. Niyetimiz bütün dünya âlimlerini buraya toplamaktır.- Bildiğiniz, tanıdığınız âlim var mı?

Temür Melik'in beyninde bir şimşek çaktı. Başını Sultana. çevirdi:

— Deli Derviş, diye bağırdı.

— Kim?...

— Deli Derviş, zindandaki adam.

— Kim bu adam?...

— Ben zindanda misafirken Moğollar hakkında bazı bilgiler vermişti. Dillerini iyi konuştuğunu söyledi. Çok gezmiş,

çok görmüş ve çok okumuş. Faydalı olur zannederim. Daha önce de size bahsetmiştim ondan.

Sultan derhal emir verdi:
— Deli Derviş'i kurtarın.

Zindan işleriyle ilgilenen kumandan dışarı çıktı.
Diğerleri de bildikleri isimleri tek tek saydılaMISıllaıı katibine not aldırdı. Sonra her birinin bulunduğu yere birci mektup yazılmasını ferman etti.
Mektup yazma işi bitince şehrin imarı hususundu bir müddet konuşuldu. Bu sırada teşrifatçılardan biri İçe prc\ Sul

ı

tana bir şeyler fısıldadı. Sultanın yüzünde şaşkın bir ifade belirdi. Bir müddet eli sakalında düşündükten sonra, yanında dikilip duran adama döndü :
— Getirilsin, diye emretti.
Kumandanlarına haberi verdi:
— Moğol Hükümdarı Cengiz Han bir takım hediyelerle elçiler göndermiş. Demek Cengiz Han bizden iyice korkar. Hele gelsinler de ne istediklerini öğrenelim.
Sözün burasında dışardan gür bir ses duyuldu :
— Asya Hakimi, Moğol Hakanı Cengiz Han'ın elçileri, büyük Harzem Ülkesi Sultanı, îskender-i Sani, İslâmm çekilmiş kılıcı, hasmetlû, sevketlû, devletlû Şah Alaüddin Muhammed tarafından huzura kabul edilme şerefine erdiler...
Kapı açıldı. Teşrifatçı eşikte belirdi. Birkaç adım ilerledi. Peşinden gelen adamı işaret ederek:
— Moğol Hanı Cengiz'in elçisi ve mutemedi Danişmend Hacip, diye tanıttı. Danişmend Hacip ellerini göğsünde kavuşturdu .
— Selâmünaleyküm...
Sultan selâma selâmla mukabele etti:
— Vealeykümselâm elçi, hoş sefa geldin.
, Danişmend Hacip Sultanın eteğini öptü, beyleri selâmladı. Gösterilen yere bağdaş kurup oturdu. Maiyeti de iki yana dizildiler. Daha arkadan gelenler ipekli bohçalara sarih kıymetli eşyaları Sultanın ayaklan dibine yığdılar. Kıymetli taşlar ve ipeklilerden küçücük bir tepe meydana geldi. Sultan memnun memnun gülümsedi. Danişmend Hacip'e :
— Seni tanıyorum galiba, dedi.
— Beli Sultanım, Irgiz Irmağı kıyısında sizinle tanışmak şerefine nail olmuştum. Cuci Han'ın elçisi olarak barış dileğine gelmiştim.
. — Hatırladım şimdi, yine aynı dilekle mi geldin yoksa?.

— Evet, Sultanım ayan oldu.
— Demek Cengiz Han'ı temsil edersin.
— Beli...
— Ne diler?...
— Hakanım muharebe olsun istemez.
— Oldu bile...
— Bir yanlış değerlendirmeden ileri gelen üzücü hadiseyi unutmaya hazırdır Tekerrür etmediği takdirde mesele kalma-yacaktır.
— Moğollar yurdumuzun hudutlarına girmezlerse teker-rür etmesi için sebep kalmaz.
— Cengiz Han da böyle düşünür.
Sultan Muhammed sesini yükseltti.
— O düşüncesini kendine saklasın, ben düşündüğümü söylüyorum.
— Düşünceniz Han'ımızca makbuldür Sultanım.
— Öyleyse anlaştık demektir. Azmadıkça belâsını bul-maz.
Cengiz Han'ın elçisi belli belirsiz gülümsedi:
— Doğru söylersiniz Sultanım.
— Pekâlâ elçi, çıkabilirsin...
Elçi ayağa kalktı. Elini koynuna sokup bir mektup çıkar-dı. Öptü, basma koydu. Sonra Sultana uzattı:
— Hakanımızın selâmlarıyla birlikte bir de namesi v;ır. Sultanım, ülkeniz hudutları içinde ticaret yapma izni ister, mu-vafakat ederseniz dostluğumuz perçinleşecektir.
Sultan, kâtibine işaret etti. Kâtip mektubu alıp açtı. Oku-maya başladı.
Tatlı bir dille yazılmıştı. Selâm kelâmdan K>nn basanla-rım sıralıyor, Harzem Şahı Muhammed'in namı» duyduğunu, bundan memnun olduğunu bildiriyordu. Dostluklarının ebedi-leşme® için her iki ülkeye mensup tacirlerin rahatça ticaret yapmalarına izin istiyordu. Kendisi tereddütsüz bu izni verin hazırdı. ,

Sultan Alaüddin Muhammed düşünmeye lüzum görmeden kararını bildirdi:
— Pekâlâ, git Han'ına söyle, ticarete müsaadem vardır. Ülkemin herhangi bir şehrine gidip ticaret yapmakta Moğollar serbesttir. Size mühürlü bir kâğıt vereceğim.
Hemen yazdırdı. Mühürledikten sonra elçiye uzattı.
— Al bunu. Daha sonra kâtibim mukabil namemi sana verecektir. Han'ına götürürsün. Şimdi istirahat et ve emrimi bekle.
— Emriniz başım üstüne Sultanım.
— Gidebilirsiniz.
Danişmend Hacip maiyetini alarak çıktı.

H ARZ E M HEYETİ .

Harzem Şahı Muhammed, Cengiz'in gönderdiği elçilerden hemen sonra mukabil bir elçi kafilesi çıkardı. Başlarında Sultan Muhammed'in vezirlerinden Bahaüddin-i Razi bulunuyordu. Deli Derviş de heyette yer almıştı. 1216 yılında Pekin'de Cengiz bu iyi niyet heyetini kabul etti. İzaz ve ikramda bulundu. İki devlet arasındaki kardeşlikten bahsederek Sultan Muhammed'i övdü.

Ama bütün bunları o kadar müstehziyane bir tavırla yapıyordu ki, Bahaüddin-i Razi'nin içine bir şüphe girmişti. Cengiz Han'ı bazı küçük hesapların peşinde bulmuştu. Bu hesapların ne olduğunu kestirmesi mümkün olmadı. Ancak teşhisini Harzem Şahı'na aynen bildirdi.

Eğer Sultan Bahaüddin-i Razi'nin endişeleriyle meşgul olacak vakti bulmuş olsaydı, herhalde bütün bir Harzem Ülkesini yakan ateşi zamanında söndiirebilecekti. Ne var ki bir vehim olarak kabul etti ve üstünde durmadı. Öte yandan Cengiz Han'ın tacirleri casusluklarına bütün yurt sathında devam ediyorlardı.

Yıllar yılların peşinde takıldı aktı. Sultan, büyük bir ordu

hazırlayarak yürüdü. Niyeti Halife Nâsır'ı yola getirmekti. Bu işi hallettikten sonra da zengin yecüc-mecüc ülkesine saldırmayı düşünüyordu.

Ama Tavşan yılının (1219) kışı çok ağır bastırdı. Ağır ve zamansız. İran dağlarında Harzem Ordusu mahsur kaldı. Sultan Muhammed korkarak çekildi. Yüce Allah, Halifeye karşı çıkmasını istemiyor mu idi?... Yanlış bir iş yapmak üzere mi bulunuyordu?...

Geriye döndü. Ordusu çok zayiat vermişti. Buhara'ya gitti. Yorgun ve bitkin, şehre girdi. Halk Sultanı ve ordusunu alkışlamak için evlerinin kapısına çıkmaya bile zahmet etmemişti. Buna çok kızdı. Askerine evlere girmelerini, sağlam bütün erkekleri sokağa çıkarmalarını ve insafsızca kırbaçlamalarını emretti.

Bu vahşet tam üç gün devam etti. Askerler halka zulmettiler. Nihayet Celaledd in ve Temür Melik'in sabırları taştı. İkisi birden Sultanın huzuruna çıktılar. Temür Melik önce söz aldı:

— Ne haldir Sultanım, dedi. Kendi teb'amızı kendi ellerimizle ezeriz. Cengiz Tatarı şehri alsa başka bir muamele mi edecekti sanırsın? Bu milletten iyilikten başka ne gördük? Vergiler onların sırtında, askerlik onların sırtında, iş .onların sırtında, savaş onların sırtında. Üstelik zulmetmek!... Reva mıdır? Müslümanca bir iş midir?...

Sultan hiddetle Temür Melik'e baktı. Çok ağır bir şey söylemeğe hazırlanmıştı. Ancak oğlunun bakışlarıyla karşılaştı.

Kararlı ve sertti. Bocaladı. Başını önüne indirdi.

— Kırbaçlamayı durdurtunuz, diye mırıldandı. Başını elleri arasına alarak düşünceye daldı...

YİNE SARİ ÇADIR...

Yine sarı çadır... İçinde yine Cengiz Han'la Şaman... Konuşuyorlardı. Cengiz sinirli sinirli dolaşıyor, kaftanının etekleri savruluyordu:

— Beni oyalar mısın nedir? Kaç yıl önce yıldızların bizden yana olmadığını söyleyerek Harzem Ülkesine karşı girişeceğim savaşı önledin. Ondan sonra da hep yıldızlar aleyhimize çalıştı. Oysa girdiğim bütün savaşları kazandım.

Şaman korkuyla titredi. Cengiz gerçi kendisine dokunmaya cüret edemezdi, ama, büinmez ki... İstese yine de bir emriyle başını gövdesinden ayırabilirdi. Birkaç adım attı. Cengiz Han-ın karşısına geçip durdu. "

— Muvaffakiyetinizden gayrı bir isteğimiz mi var? Dedi. Kaç senedir yıldızlar Harzem Ülkesine saldırmamızı istemiyor. Yıldızlar istemeyince ben ne yapabilirim? Doğru okuyorum. Ama bu gece yine bir kere daha danışacağım.

Cengiz alev alev yanan gözlerini Şaman'a dikti:

— Danış Şaman, danış ve yıldızların muvafakatini al, yoksa yıldızlara da savaş açacağım.

Şaman korkuyla geriledi :

— Ağzından yel alsın büyük Kaan, bu nasıl söz?...

— Böyle işte, sabrım taştı, Harzem'in zenginliklerine konmak için daha fazla bekleyemem. Ömrümün yavaş yavaş söndüğünü hissediyorum. İhtiyarlamaktayım. Kanım damarlarım-

da kuruyor. Senin salaklar ise hâlâ ebedî yaşamanın ilâcını bulamamış.

İhtiyarı yakasından tutup sarstı:

— Şaman Şaman! Bu gece yıldızların muvafakatini almazsan kendini yok bil.

Şaman'ın hayret ve korkudan ağzı açık kaldı. Sarı, küçük dişleri göründü. Alt dudağı çenesine doğru sarktı. Elleri çaresizlikle iki yanma açıldı.

— Deneyeceğim büyük Kaan, diye inledi.

— Şimdi hemen git ve dene.

Şaman çıktı.

Cengiz bir süre toprağı tekmeleyerek dolaştı. Bütün sinirleri üstünde idi. Söyleniyordu:

— Bir sürü budala, bir sürü sersem. Bilmem başlarında benim gibi bir büyük Kaan olmasa halleri ne olacaktı? Köle tipli insanlar. Ellerinden bir şey gelmez budalalar.

Kumandanlardan Kurt Cebe Noyan içeri girdi. Dizini yere

vurarak Kaanı selâmladı:
— Ne istersin Kurt Cebe?
— Sağlığınızı Sultanım. Bir de askerin arzusunu bildirmeye geldim.
— Asker ne ister?...
—- Buralar artık kısırlaştı. Sürülerimiz çayırları bitirdi. Arazi çıplak kaldı, derler. Asker nicedir koyunlarını yer. Sonra sıra atlara gelecek. Bu felâkete düşmeden evvel bir sefere çıkmayı düşünmüyor musunuz?...
— Cengiz'in gözleri parladı:
— İşte tatlı bir haber Cebe, dedi. Asker ne kadar aç olu düşmana o kadar büyük iştahla saldırır. Orduyu hazırla, yakın da seferimiz olacaktır. Harzem ellerini fethe gidiyoruz.
Kurt Cebe'nin bakışlarında şimşekler çaktı.
— Çok güzel büyük Kaan, yalnız yıldızlar ne der?...
— Ne diyecekler, yıldızlar kuvvetten yanadır. Ama bizinv

sersem Şamanlar onları yanlış okumakta inat ederler. Baş Şamanı gönderdim. Yıldızlardan müsaade getirecek.
— Çok güzel, çok güzel!...
Cengiz Han sırıttı. Sonra kahkahalarla güldü. Cebe şaşırdı. Kaan'ın gülüşü çok iğreti ve yapmacık oluyordu. Sanki yalnız dudakları büzülüyor, yüzü yine asık kalıyordu. Bu durum Kaan'a korkunç bir görünüş veriyordu.

— Önce nereye saldırmayı düşünüyorsunuz?...
Cengiz tereddüt etmeden cevap verdi:
— Otrar'a, derler ki orası çok zengindir. Taş üstünde taş bırakmayacağım Cebe, silip süpüreceğim. Yakında Harzemli kızlar sarı çadırımda oynayacaklar.
Cebe kalktı. Yavaş yavaş dışarı süzüldü. Kapıda Şamanla karşılaştı. Bakıştılar. Cebe sordu:

— Yıldızlardan ne haber?
Şaman acele acele cevap verdi:
— Şimdi konuştum Cebe Noyan, iyi şeyler söylerler. Sefere -çıkmanın vaktidir.
— Şimdi mi konuştun?...
— Evet şimdi.
Kurt Cebe başını göğe kaldırdı. Güneş pırıl ?pırıldı. Şaman'a döndü :
— Yemin ederim gökte güneşten başka bir şey yok, sen yıldızları nereden buldun?...
Bu, Şamanın aklına hiç gelmemişti. Şaşırdı, sendeledi. Cevap vermeden çadırın kapısından ayrıldı. Koşarak uzaklaştı.
Kurt Cebe peşinden bir kahkaha attı:
— Sersemler, bizi kandırmaktan başka işe yaramazsınız.

Yürümeye hazırlanırken bir kadın önünü kesti:

— Cebe Noyan...

— Evet...

— Kaanımla görüşmek isterim.

— Niçin?... Kaan düşünüyor...

—- Bizi de düşünmek zorundadır. Kocam bana eziyet eder. Onu söyleyeceğim.

— Kimin karışısın?...

— Kumandan Tokuçar Noyan'ın...

Çadırın kapısı aralandı. Cengiz'in ince kafası göründü. Sonra da heybetli vücudu meydana çıktı:

— Sen mi konuşursun kadın?...

Kadın kendini Kaanm ayakları dibine attı:

— Ne olur kurtarınız beni ulu Kaan!.. Kocam olacak. Tokuçar günde üç defa demir sopayla döver, dayanamıyorum, kurtarın.

— Demek Tokuçar Bahadır'ın karışısın.

— Keşke olmasaydım...

— Bundan sonra olmayacaksın kadın...

Bakmadan seslendi:

— Nöbetçi...

— Emret büyük Kaan.

— Al şu kadını sana verdim, sonra da boynunu vur.

Kadın cıyak cıyak bağırdı. Beddualar etti. Ama kimse dinlemedi. Sesi gittikçe zayıfladı. Nihayet söndü.

Cengiz, Cebe ile gözgöze geldi. Bir el işaretiyle içeri çağırdı. Hiç bir şey olmamış gibi sözü baştan aldı.

— Otrar'a saldıracağım Cebe, daha doğrusu bunun için seni göndermeyi düşünürüm. Otrar fazla dayanamaz. Casuslarımız şimdiye kadar iyi faaliyet gösterdi. Şeririn zayıf noktalarını tespit ettiler. Halkı hazırladılar. Kıpçaklan Türkmenlere karşı kışkırttılar. Halktan bazıları hakimiyetimiz altında di
ha rahat yaşayacaklarına inandırıldılar. Adeta gitmemizi dört gözle bekliyorlar.

— Ne düşünürsünüz?...

— Önce tacir kılıklı birkaç yüz kişiyi içeri sokıu^ğım. Dedelerle gidecekler. Tabiî develerin üstü kıymetli mallarla dolu

olacak. Ucuz fiyata halka dağıtacaklar. Buna karşılık malûmat alacaklar ve halkın itimadını kazanacaklar:

— Yine casus göndereceksiniz.

— Evet yine casus. Bu işler böyledir Cebe. Hile harbi kazanan en tesirli silâhtır. Bunu ben herkesten iyi kullanıyorum hepsi bu. Gelmiş geçmiş bütün kumandanların hepsinden daha iyi... Gidince işgale hazır bir şehir bulacaksın.

Cengiz Han ellerini tavana doğru kaldırdı. Yumruklarım sıktı:

— Ben her zaman haklıyım. Şu kadını cellada teslim ederken de haklıydım. Tokuçar Bahadır iyi bir kumandan. Böylezıpçıktı bir kadınla beyni bulansın istemiyorum. Onu böyle bir belâdan kurtanrken askerin de gönlünü yapmış oldum. Benim gibi düşünen bir Kaan kolay yıkılmaz Cebe Noyan.

Cebe bunun zulüm olduğunu elbet biliyordu. Ama söyleyemezdi. O takdirde kendi boynu da vurulurdu. Tasdik etti:

— Doğrusunuz büyük Kaan.

— Şimdi git, asker içine yay; yakında seferimiz var. Sabredip atlarını yemesinler. Aç dursunlar, ama binek hayvanlarınıyemesinler. Yakında bol otlağı ve sürüsü olan ellere gideceğiz.

OT R AR'D A BİR KERVAN

Otrar şehri huduttaki ilk müslüman şehri idi. Mamurdu. Büyük hanları, hamamları, camileri, çeşmeleri vardı. Çin'e gidenler, Çin'den gelenler uzun zaman burada kalır, dinlenirlerdi.

Büyük pazaryerleri vardı. Tacirler bağıra - çağıra eşyalarını bu pazar yerlerinde satar, yahut beğendikleri şeylerle de-* ğiştirirlerdi-

Moğol kervanı şehre girdiği zaman doğruca pazar yerine gitmedi. Kervanbaşı Tığın her büyük evin önüne develerini çöktürdü. Adamlarına şöyle bağırttı:

— Duyduk duymadık demeyin, Cengiz Han Ülkesinden büyük bir kervan gelmiştir. Aradığınız bütün mallar burada. Frenk bezleri, Çin ipeklileri, Moğol testileri. Ne dilerseniz çok ucuza bulabilirsiniz. Gelin alın!...

Evlerden uğrayan halk bir anda kervanın etrafına birikiyor, hayran bakışlarla seyrediyorlardı.

Moğol kervanının şehre gelişi dilden dile, anında yayıldı.

Öyle ki kervan, daha pazar yerine varmadan halk yığın yığın oldu. Yollar kesildi, kalabalık mahşeri bir hal aldı.

Sokaklar ana - baba gününe dönmüştü. Askerler halkı dağıtmak için ne kadar uğraştılarsa da muvaffak olamadılar. Nihayet işi oluruna bıraktılar.

Kervan pazar yerine ulaştı. Zorlukla kendisine bir yer açarak kondu. Mallarını indirdi. Çadırlar kurdu. • »

Halk akın akın gelip alışveriş yaptı. Hattâ ucuz bulunca memleket tüccarları da almaya kalkıştılar. Sonra bunlan halka yüksek fiyatla satacaklardı.

Şehrin valisi İnalcık Hayır Han harekete geçti. Tüccarın

Moğol kervanından mal almasını yasakladı. Ucuz satışlardan halk istifade etmeliydi.

Bu karar Moğolları çok kızdırdı. Çünkü Moğol kervanının başı Tıgm, daha kervan gelmeden Ortar tacirleriyle anlaşmıştı. Malın çoğunu tüccarlara satmak istiyordu. Tüccardan tutacağı casuslar hem daha işe yarar, hem de halk idareye karşı bir memnuniyetsizlik duyardı. Bu hesaplar Otrar Valisinin emriyle alt-üst oluyordu.

Otrar tacirlerini kışkırttılar ve ayaklanmalarına sebep oldular. Hem de kendi mallarını yağma etmelerini öğütlediler...

Tacirler halkı coşturdu. Birlikte Moğol kervanına saldırdılar. Bütün malı yağmaladılar. Büyük hadiseler oldu. Pazaryerindeki çadırlar ateşe verildi. İnalcık Hayır Han isyanı güçlükle bastırdı. Moğol tacirlere zararlarının ödeneceği yolunda söz verdi. Ama kervanbaşı Tığın, Cengiz Han'dan aldığı emir muvacehesinde hareket ederek zararın ödenmesini değil malının geri verilmesini istediğini bildirdi.

İnalcık Han bunun mümkün olamayacağını, ama dilerse zararın iki mislini başka mallarla karşılayabileceğini, bu miktarı tesbitte kendilerinin'serbest olduğunu ifade etti.

Tığın kızmış gibi yaparak ayağını hırsla döşemeye vurdu. İnalcık Han'ı tahrik etmek için yüzüne karşı şöyle haykırdı:

— Sen Han değil çoban bile olamazsın!...

İnalcık Han renkten renge girdi. Gözleri hırstan karardı. Hiddetle yerinden fırladı:

— Behey nadan! Diye gürledi. Zararınız ödenecek deriz, kanmazsınız, özür dileriz inanmazsınız. Sizin hakkınız kılıçtır...

Tığın küstah bir tavırla meydan okudu :

— Bizi sen değil, senin Sultanın bile korkutamaz.

Bu söz valinin cinlerini beynine çıkardı:

— Hepsini cellâda verin, diye bağırdı...

İşin şakaya gelmediğini anlayan Tıgm yalvarmaya, canını kurtarmak için diller dökmeye başladı. Ama karar verilmişti. Vali bu karardan dönmüyordu.

Bu sefer ümitsiz bir cüretle tehdide yeltendi. Cengiz'in şehre gireceğini, her tarafı ateşe vereceğini söyledi.

Vah buna da aldırmadı. Kervan mensuplarının başı uçuruldu. Yalnız bir tanesi canını kurtarabildi. Cafer Hoca. Onu da müslüman olduğu için bağışladılar. Moğolistan'a dönmeye niyetli olduğunu bildirdi ama, nereye gideceği hakkında katî bir söz söylemekten de çekindi.

Serbest kaldığının akşamı ise kendine bir at temin ederek şehirden sıvıştı.

CAFER HOCA

Atını çatlatırcasına sürmeye devam eden Cafer Hoca ilk at değiştirme menziline ulaştığı zaman yıkılacak gibi yorgundu. Ama Otrar'da Moğol kervanı'nm uğradığı felâketi efendisi Cengiz Han'a bir an önce ulaştırması gerekiyordu.

Menzil kumandanı Moğol subayına kısaca durumu izah ederek dinlenmiş bir at temin etti. Süratle stepte koşturmaya başladı.

Cengiz Han vaktiyle her konaklık mesafeye at değiştirme istasyonu koymakla çok akıllılık etmişti. Eğer bu yapılmamış olsaydı Cafer Hoca çok vakit kaybedecek, haberi geciktirmek zorunda kalacaktı.

«Kuşdak» denen ordugâha vardığı zaman vakit akşama yakındı. Tam dört gün hiç dinlenmeden yol almıştı. Bitkindi. Yıkıldı yıkılacak bir hali vardı. Birkaç askerin yardımıyla atından inebildi...

* — Beni Kaan'a götürün, diye mırıldandı.

Hemen götürdüler. Cengiz Han bir keçenin üstünde oturuyor, yemek yiyordu. Otrar'a gönderdiği kervanın tercümanı Cafer Hoca'yı karşısında görünce mütereddit bakışlarla süzdü. Halinden herşeyi anladı. Buz gibi bir sesle:

— Hepsini mi öldürdüler?...

Diye sordu. Cafer Hoca başını sallayarak tasdik etti.

— Peki sen nasıl kurtuldun?...

— Müslüman olduğum için bıraktılar...

Cengiz Han'ın gözlerinde bir donukluk belirdi:

- Demek müslüman olduğun için... Anlat, herşeyi en ince teferruatına kadar bilmek istiyorum.

Cafer Hoca olup bitenleri bir bir hikâye etti. Zaman zaman nefes almak için durarak bir saat kadar anlattı. Cengiz'in sarı yüzü, giderek daha da sarardı. Atmaca gözleri bulutlandı. Lokma ağzından yere düştü.

— Bütün bunları yanlarına koymayacağım, diye hırıldadı. Ama önce, bir elçi daha gönderip Harzem Şah'tan özür dilemesini isteyeceğim. Böylece dünyaya onu rezil ettikten sonra besbeter bir hale getirmek için ordularımı harekete geçireceğim. Melül olma Cafer Hoca, yıldızlar bu yıl bizden yana, Şaman söyledi. Savaşacağız. Arkadaşlarımızın intikamını alacağız,

Cafer Hoca sesini çıkarmadı. Bunlarla kader birliği ettiği güne lanet ediyordu. Ama Cengiz'in hizmetine bir girenin bir daha çıkması mümkün değildi, öküzün boynuzuna girse bulur buluşturur, boynunu vurdururdu.

Derin bir nefes bıraktı. Cengiz Han delici bakışlarla Cafer Hoca'ya baktı:

— Ne o! Memnun olmuş görünmüyorsun?..

Cafer Hoca başını kaldırdı. Gerçekten memnun olmadığını söyleyemezdi.

— Siz iyisini bilirsiniz büyük Kaan, dedi.

— Elbette ben iyisini bilirim. İyisini bilmesem, güneşin bile hakim olamadığı bunca ülkeye hâkim olabilir miydim? İyisini bilirim ve bunu bilmek sayesinde Harzem Ülkesini atımın ayakları altında ezeceğim. Gidebilirsin...

Cafer Hoca çıktı. Çadırına giderken Cengiz Han'ın deli olup olmadığını düşünüyordu ...

Moğolistan'da bu işler olurken Semerkant'a mektup geldi. Mektup, Otrar valisi İnalcık Hayır Han'dan geliyordu. Sultan Alaüddin Muhammed'e hitaben yazılmıştı. Yaptıklarını mazur göstermeye çalışıyor, başka türlü davranması halinde Sultanın haşmetini zedelemekten çekindiğini anlatıyordu.

Kâtip mektubu okumayı bitirince Sultan Muhammed çık-

masını işaret etti. Sessizce odayı terketti. Harzem Şahı iki eliyle sakalını çekiştirdi. Uzun uzun düşündü. Neden sonra ayağa kalktı. Altın çıngırağı birkaç kere salladı, içeri giren nöbetçiye bakmadan emretti:

— Atımı hazırlasınlar. Nöbetçi selâm alıp çıktı. Birazdan tekrar gelip atının hazır olduğu haberini verdi. Sultan dışarı çıktı. Maiyetinin de hazırlanmış olduğunu gördü. Elinin tersiyle maiyetini istemediğini belirttikten sonra atına atladı. Şehrin ortasına doğru dörtnala sürdü.

Sıkıntılı idi. Biriyle dertleşmek ihtiyacını duyuyor, ancak bu birinin kim olabileceğini kestiremiyordu.

Halk, Sultanı görünce kenara çekiliyordu. Buna bir zaman dikkat etmedi. Sonra farkına vardı. Halk kendisinden korkuyor ve çekiniyordu demek!... Oysa bir sultan ancak sevilmeli, sayılmalıydı...

Ne yapmıştı ki teb'ası böyle bir korku hissine kapılmıştı. Hak etmeyene zulmettiğini hatırlamıyordu. Yoksa kendisinin haberi olmadan zulmedenler mi vardı?...

Cengiz Han da çok olmaya başlamıştı. Neydi o göstermelik kervanlar? Sanki onlardan daha iyileri Harzem'de yokmuş gibi. Gerçekten yoktu belki de. Öyle ya, Harzem Şahı, Cengiz Han gibi Çin Ülkesinin zenginliklerini ele geçirmiş değildi ki... Çin'i fethetmek hiç de fena olmayacaktı. Madem Bağdat'ı alamamıştı, bunu deneyebilirdi...

Bunun için de önce Cengiz'i sindirmesi gerekiyordu. Çünkü Cengiz Çin Ülkesinin hemen yarısından çoğunu elinde bulunduruyordu.

Kervanın yağmalanmasına, adamlarının öldürülmesine ne diyecekti? Savaşa nıı kalkışacaktı? Belki de aynı hareketle mukabele eder, Harzem kervanlarını yağmalardı.

Bu intikam yolu şüphesiz ihtimallerin en basiti idi. Cengiz böyle basit intikamlar peşinde koşacak adam değildi. Öyleyse tehlike çanları çalmaya başlamış demekti. Asker toplamanın zamanı gelmişti.

İnalcık Hayır Han kervan mensuplarını öldürmekle iyi yapmamıştı elbette. Ama bir şey diyemezdi. Onu azlettiği takdirde- annesi ile arası açılacaktı. Çünkü İnalcık Hayır Han annesinin yeğeni oluyordu. Şimdilik Türkân Hatun'la çatışmayı göze alabilecek kuvveti kendinde göremiyordu.

En iyisi hadiselerin gelişmesini beklemekti. Cengiz Han'-ın nasıl davranacağını öğrendikten sonra kendisi de durumunu ayarlardı. Yine de asker toplasa fena olmayacaktı. Hemen saraya dönüp bu hususta emrini vermeliydi.

Temür Melik'le Celâleddin ihtimal bu hareketin de aleyhine geçecek, Cengiz Han'a karşı çıkmanın ölümden farksız olduğunu iddia edeceklerdi olsundu. İşini onlara sorup yapacak değildi. Namıyla, şanıyln bütün Harzem Ülkesinin tek hâkimi idi. Dilediği zaman istişaresini yapar, ama mutlaka son kararı kendisi verirdi...

— Saraya dönmeliyim, diye mırıldandı. Atının başını çevirdi...

— O ne!...

— Beş atlı birbirlerine yakın bir halde önünde duruyor, yolu kapamış bulunuyorlardı. Sinsi bakışlarından iyi niyette olmadıkları belli oluyordu. Buna nasıl cüret edebilir, Sultanın yolunu nasıl kesebilirlerdi?...

Etrafına bakındı. Tenha ara sokakların birinde bulunuyordu.

Dik dik önündekilere baktı. Eli belli beiirsiniz beline doğrır kaydı.

— Kimsiniz?... Diye bağırdı.

Hiçbir cevap alamayınca endişesi bir kat daha arttı.

Cengiz Han'ın adamları olmalıydı, intikamını bu kadtl müthiş mi almak istiyordu?...

— Kimsiniz bre?...

Yine cevap alamadı. Adamlar sanki dillerini yutmuşlardı. Sadece yavaş ya\%ş yaklaşıyorlardı.

— Savulun!...

Diye gürledi. Kılıcını çekti. Atının gemini kıstı. Üzengile rin üstünde doğruldu:

— Savulun!...

Adamlar savulmadılar. Yaklaşmakta devam ettiler. Sultan beş kişi ile pekâla baş edebilirdi. Kollarında bu kuvveti hissediyordu. Bileğini bükecek yiğidin yörede mevcut olmadığına inanıyordu.

Ama payitahtta bir Sultana sardırabilecek kadar gözüdönmüş bu beş adam kimdi?... Niçin kendisini öldürmek istiyorlardı?... Kimden emir almışlardı?...

Bunlar şimdilik Sultan'a meçhuldü... Zaten üstünde düşünecek vakti de yoktu. Kafası yapacağı mücadele için çalışma-

lıydı. Bu badireden bir an evvel kurtulması lâzımdı.
Hücuma geçti. İlk vuruşta en öndekini yaraladı. Ama çemberi yaramadı. Adamların tam ortasına düştü. Kılıcını süratle işletmeğe koyuldu. Hırsından soluyordu :
— Bre vicdansızlar! Siz bir Sultanın kolayca öldürülebileceğini mi sanırsınız? Alın!...
Biri yıkıldı. Şimdi önünde dört kişi vardı. Büyük bir cesaret ve kuvvetle dövüşüyordu. Soğukkanlı idi. Kazanacağına da yüzde yüz inanıyordu.
Lakin beş kişinin daha ardına geçtiğini farkedince sarardı. Çevrilmişti. Kurtuluş ümidi gittikçe zayıflıyordu. Yahut büsbütün yok oluyordu. Devriyelerden biri rastgelmezse mahvolup gidecekti.
Kılıç şakırtıları sessiz sokağı doldurmuştu. Bir kişi, on kişiyle dövüşmek zorunda idi. Yine de cesaretini kaybetmiyor, öldürücü darbelerle etrafına kimseyi yaklaştırmıyordu.
O sırada Temür Melik, Ceiâleddin ve Sarı Lagod şehir içinde geziniyorlardı. Avdan yeni dönmüşlerdi. Karınları açtı. Ama mevzu yiyecek üstüne değil, savaş üstüne idi. Son hadiseyi bilmedikleri için de oldukça iyimserdiler.
Ceiâleddin :
— Cengiz Han'la iyi münasebetlere geçtik ama bunun ne-

reye kadar gideceği hiç belli olmaz. Moğol Sultanı delinin biri. Ne zaman ne karar vereceği anlaşılmıyor. Bizimle iyi münasebetlere girişmesini de bir türlü anlıyamadım. Oysa ordusuna ta--arruz etmiştik.
Temür Melik gülerek arkadaşına baktı.
— Cengiz intikam almak için acele etmez
Sarı Lagod susuyordu. Demindenberi kulağına bazı sesler geldiği için yanılıp yanılmadığını kontrol ediyor, bütün dikkatini sesin geldiği yana vermiş bulunuyordu.
Nihayet aldanmadığına kanaat getirdi:
— Bir şeyler duyuyor musunuz?... Diye sordu.
Durdular. Temür Melik :
— Sahiden... Kılıç şakırtılarına benzeyen sesler geliyor. Neyin nesi acaba? Hele bir bakalım.
Atlarını süratlendirdiler. Kılıç şakırtılarının geldiği yana doğru doludizgin sürdüler.
Birazdan kavga yerine varmış bulunuyorlardı. İlk anda Sultanı tanıyamadılar. Etrafını çeviren sürüyü görünce Temür Melik yere bir tükürük attı :
— Namertler, diye bağırdı. Erkekliği çuvala mı koydunuz?...
Temür Melik'in hazmedemediği, bunca kalabalığın bir adama saldırmış olmasıydı.
Sultan Alaüddin Muhammed güç durumda bulunuyordu. Adamakıllı sıkışmıştı. Hasımları üstünlüklerini giderek daha ?çok hissettiriyorlardı.

— Urun bre!...

Diye bağırdı.. Üç arkadaş bu sesi tanıdılar. Aynı anda dudaklarından :

— Sultan!... sözü döküldü. Daha fazla bekli
üste kuvvetli naralar atarak fırladılar.

— Savulua>!...

— Savulun!...

— Savulun!...

I

Şimşek gibi çaktılar. Adamlar bir an neye uğradıklarım anlayamadılar. Kendilerine geldikleri zaman sadece dört kişi kaldıklarını gördüler. Ama mücadeleden kaçmadılar. Sanki tamamı ölmeden kaçmamaya yeminli idiler.

Sultan, üç kişinin imdadına koştuğunu görünce derin bir nefes aldı. Kılıcını daha coşkun bir kuvvetle işletmeye koyuldu :

— Urun yiğitler, koman aslanlar!...

— Vur Sultanım, vur Şahım!...

— Vur baba vur!...

Padişah oğlunu o zaman tanıdı.

— Sen misin Celaleddin?..

— Benim Sultanım!...

—Zamanında yetiştin, az daha geç kalsan babasız ve Sultansız kalacaktın...

— Allah korusun.

Kavga uzun sürmedi. Süremezdi. Üç arkadaş Sultanlarına yapılan taarruzu ve hele böyle bir cüreti affetmezlerdi. İnadına adamlar da kaçmadılar. On kişi öldürücü yaralar alarak yere serildi. Meraklarını giderecek bir kişi bile kalmamıştı. Lâkin hepsi aynı şeyi düşünüyordu. Cengiz...

VERGİ MEMURU VE TELLAL

Bulamça Köyü ekili tarlaları, küçük deresi ve çalışan halkı ile tanınmış bir köydü. Otrar'a hayli yakındı. Hududun tam üstünde bulunuyordu. Yazın köy kadınları ve kızları dere kenarında çamaşır yıkar, bir yandan da ekinlerinden söz ederlerdi.

Erkekler sabahın köründen akşamın geç saatlerine kadar tarlalarda çalışıyorlardı. Kimisi ormandan odun kesip Otrar'da satardı.

1219 yılı Bulamça köylüsünün kara kara düşünmeye başladığı verimsiz yıllardan biri idi. Ekim yapıldıktan hemen sonra başgösteren ve günlerce süren şiddetli kuraklık tarlaları kasıp kavurmuştu. Sanki güneş Mahşer günü gelmiş gibi bir mızrak boyu alçalmıştı. Değil ekinler, ağaçlar bile kuruyordu. Köylü bu yıl ekinden yana çok yoksuldu. Seneye nasıl çıkacaklarını bilemiyorlardı. Umumî neşe, yerini ye'se terketmiş, istediği kadar yiyecek bulamayan köy çocuklarına bir suskunluk gelmişti.

Kimsenin yüzü gülmüyor, kimse eski neşesine dönemiyordu.

Sultan Alaüddin Muhammed'in vergi memurlarının koy köy dolaşıp iki yıl sonrasının vergilerini tahsile gayret cttikicimi, bu küskünlük içinde duyunca Bulamçalılar tepeden tırnağa titrediler... Nasıl titremesinlerdi ki, yıllık vergiyi bile zor denk leştirmiş, çoluk - çocuğun açlığı pahasına vatan borçlarını ödemişlerdi. Gerçekten iki yıl sonrasının vergisini alacak olurlarsa açlıktan ölecekler demekti.

Anlaşılan Sultanın kafası kızgındı. Bir suikaste uğradığı haberi Bulamça'ya kadar gelmişti. Bu yüzden binlerce insanın tevkif edildiğini duymuşlardı. Ama yine de mesele aydınlığa kavuşamamıştı. Söylentilere inanmak gerekirse işin ucu varıp Türkân Hatun'a dayanmış, Sultan annesine diş geçiremediği için daha fazla araştırma yaptırmamıştı. Galiba Türkân Hatun bir an evvel Sultan Muhammed ölsün, Padişahlık Ozlak Şah'a geçsin istemişti. Şehzade henüz küçük olduğu için memleketi vasî sıfatıyla Türkân Hatun yönetecekti.

Neyse Sultan Muhammed bu badireyi savuşturmuş bulunuyordu ama bu vergi işini de nereden çıkarmıştı?... Hem de iki yıl sonrası için. Savaş bile beklense halkın verecek fazla bir şeyi yoktu.

Korktukları sıcak bir yaz günü başlarına geldi. Süslü elbiseler içinde aşırı şişman, iri elâ gözlü hain bakışlı bir tahsildar, yanında yirmi kadar silâhlı seçme asker bulunduğu halde köye girdi. Haber Bulamça'da hızla yayıldı. Tahsildarı görmek isteyen çocuklar koştular. lahsiUarın hain bakışlarıyla gözleri karşılaşınca, hemen kuytulara çekildiler ve ancak korka korka elli metre kadar ardından yürüyebildiler.

Haberin yayılmasıyla birlikte köy içinde bir velveledir kopmuştu. Hiç kimse iki yıl sonrasının vergisini vermeye muktedir olmadığından, karara herkes isyan ediyordu

- Bu nasıl iştir ki, biz, kendi rızkımızı düşünürken Sultan iki yıl sonrasının vergisini ister? Her namuslu Harzemli gibi bir tamam yıHık vergimizi yatırmışız. Bunun dışında bizim devlete verecek tek tane buğdayımız bile yoktur.

— Allah için benim durumum hepinizden besbeter. Hasta karım bu yıl çalışamadı. Tarlada sağlam kalan ekinleri bile rü/gfır savurdu. Aç kalma pahasına senelik vergiyi yatırdım. İ\ kot budayı, on kot arpayı bir tamam verdim. Bundan basilimi isterlerse alîinlar!...

— Sultan son zamanlarda çok değişti derler. Eski halımselim lıaüni kaybetmiş, bir parçalayıcı kartal gibi olmuş derler, inanır mıyım?... Sultanım her zaman iyidir, hoştur, müşfiktir. Milletini canı gibi sever. Askerin önünde aslanlar gibi savaşır. Ama bu karar onun tarafından alınmışsa!..

Bir yandan konuşuyor, bir yandan vergi memuru ve maiyetinin ardından gidiyorlardı. Herkesin ruhu sıkılıyordu. Adım-

ları mecalsizdi.
İri yapılı, hain bakışlı tahsildar durdu. Onun durduğunu gören köylüler de durdular. Yanaşmaya cesaretleri yoktu.
Adam eliyle bir işaret yaparak yanına toplanmalarını istedi. Çekine çekine seğirttiler. Üstten aşağı köylüleri süzdü. Çatlak bir sesle konuşmaya başladı:
— Bakınız itiraz istemem ha!... Harzem Şahı Sultan Ala-üddin Muhammed'in tahsildarıyım.
Elini koynuna sokup bir ferman çıkardı.
— İşte burada herşey yazılı. Siz vatansever köylüler olarak iki yıl sonrasının vergilerini de vereceksiniz. Hiç birinizden daha iki yıl vergi alınmayacak... Sultan sözünden dönmez. Rahat edeceksiniz.
Hiç kimse yerinden kımıldamadı. Kimse konuşmaya istekli görünmedi. Tahsildar birkaç adım attı. Köylüler gerilediler. Güldü :
— Korkmanız için sebep yok canım!... Sadece bir vergi memuruyum. Burada Sultanı temsilen bulunuyorum. Banı vereceğiniz kot kot buğdaylar, arpalar Sultana verilmiş olu vur Vergisini en önde verme şerefine ermek isteyen bir adım öne çıksın...
Hiçbiri o şerefe nail olmayı istemedi. Boş gözlerle bakmaya devam ettiler.
Tahsildar kızmaya başlıyordu :
— Anlaşıldı, siz de diğer köylerdeki inatçı keçilerdensiniz, onları yola getirdiğim gibi sizi de yola getirmesini Inlirim. Canınız bir parça yanacak belki ama, günah benden gitti...

Fırladı. En yakınmdakine ulaştı, yakasından tutup silkeledi.
— Adın ne senin?...
Bu yaşlı bir adamdı. İsmini sanki hatırlıyamıyormuş gibi ?sakalını kaşıdı, başını oynattı:
— Sadi, dedi.
Tahsildar elinde uzun bir liste tutan adamına döndü :
— Bak bakalım, Sadi isimli ihtiyarın vergisi ne kadar?
Adam listeden okudu :
— Bir yıllık altı kot buğday, iki kot arpa. Vergi iki yıllık 'olacağına göre iki misli tahsil edilecek.
Tahsildar hain bakışlarını ihtiyarın çipil gözlerine dikti.
İhtiyar Sadi başını iki yana salladı:
— Yok ki...
— Yok mu?...
— Yok ya!...
— Aç mı duruyorsun?..
— Bir iki ay sonra aç durmak zorunda kalacağız, hepimiz.
Köylü bir ağızdan tasdik etti:
— İhtiyar doğru söylüyor.
Askerlerden biri hışımla çıkıştı:

— Susun!...

Ürkerek birbirlerine sokuldular.

Tahsildar ihtiyarın yakasını daha kuvvetle sıktı:

— Söyle bakalım, ekinleri nereye gömdün?..

İhtiyar gülüyordu:

— Hiç bir yere...

— Söyle "diyorum......

— Söyledim ya, hiçbir yere.

— Söylemezsen seni gömeceğim, Sultanın emri var.

İhtiyar Sadi dik dik baktı:

— Sultan vergi vermeye buğdayı olmayanı gömün mü «dedi?..

Vergi memuru ayağını hiddetle toprağa vurdu :

— Bu topraklar Sultanındır, anladın mı? Sultanındır bu topraklar...

İhtiyar mırıldandı:

— Mülk Alfanındır...

— Ne... ne dedin?... Sultanın değil mi?.

— Olabilir, ama önce Allahın. O Sultanlar Sultanı, o yüceler yücesi verdiği bunca nimetin kirasını istemez. Buğdayın, arpanın, yulafın, meyvenin vergisini istemez. Oysa Harzem Şahı Muhâmmed kanımızla suladığımız bu topraklara sahip çıkar, üstelik iki yıl sonrası için de vergi ister.

Bu sözlerin manasını anlamak için arif olmaya ihtiyaç yoktu ya nedense vergi memuruna çok çapraşık gelmişti. İhtiyarı yere yuvarlamak için itti. Fakat yaşlı bir çınar gibi yerinden kımıldamadığını gördü. Sanki toprağa kök salmıştı. Gülüyordu :

— Nice düşman erleri beni yıkamadı, şimdi dost bellediğimiz kişiler yıkmayı dener!.

Bakışlarını tahsildarın gözlerinin içine mıhladı:

— Bak evlât, dedi. Karşındaki yaşlı adam bu devletin temel taşı olmuştur. Vücudumda kılıç kesmedik, ok değmedik yer yoktur. Sen dünkü çocuk, geldin sataşırsın. Bilirim Sultan fermanı taşırsın. Ama kişi biraz saygılı olamaz mı?...

Vergi memuru bocaladı, afalladı, belli etmemek için askere sert bir emir verdi:

— Ne bakıyorsunuz bre?.. Hâlâ söyletecek misiniz?.. Sultana hakaret ettiğini duymaz mısınız?..

Askerler tereddüt ettiler. Tahsildar büsbütün çileden çıktı :

— Hepinizi astıracağım, diye homurdandı.

Can korkusu galip geldi. İhtiyar Sadi'nin üstüne atllddtr. Bayıltıncaya kadar tekmelediler.

Sonra sıra diğerlerine geldi. İtiraz edeni yıktılar yere. Dayaktan korkan kilerinin anahtarını teslim etti.

Tahsildar maiyeti köyden ayrılırken ihtiyar Sadi yen' veni kendine gelmeye başlamıştı. İlk sözü şu oldu :

—• Cengiz Han gelecekmiş, bizi esir edecekmiş, zulmedecekmiş, şehrin müdafaası için vergi vermeliymişiz... Niçin?.. Cengiz denen Moğol Hanı bunlardan daha az mı merhametlidir sanki!...

* * *

Ertesi gün köye bir kafile daha geldi. En önde kırmızı esvaplar giymiş elinde boru taşıyan bir adam gidiyordu. Hepsi de atlı idiler...

Köylü bir gün önce başlarına gelen felâketin tekrarlanacağından korktuğu için kuytu yerlere sindi. Korkuyla, kuşkuyla gözetlemeye başladılar.

Kırmızı esvaplı adam atını köy meydanının tam ortasında durdurdu. Elindeki koca boruyu kalın dudaklarına dayadı:

— Duyduk duymadık demeyin. On sekiz yaşından elli yaşına kadar kılıç tutabilen herkes atıyla yemiyle, kücıyla, ok ve yayıyla birikte en geç on güne kadar Otrar'a inecektir... Sultanımız efendimiz mukaddes cihad ilân etti. Moğollara karşı memleketimizin mübarek topraklarını savunacağız. Duyduk duymadık demeyin...

Köylü, kırmızı esvaplının yeni bir vergi için değil de başka bir iş için geldiğini anlayınca yavaş yavaş toplandı. Çocuklar kırmızı esvaplı adama iyice sokuldular. O bağırmasını sürdürdü ...

— Duyduk duymadık demeyin. Şehrimizi korumak için mukaddes cihad ilân edilmiştir. Dinini, milletini, Sultanını seven herkes, on sekiz yaşından...

Hiç kimse dinlemedi gerisini. Bağrışmalar başladı. Tellâlın: sesi boğuldu. Her kafadan bir ses çıkıyordu :

— Moğollar gelecekmiş, gelsinler; şimdiki idareden daha zalim bir idare mi getirecekler?..

— Biz askere gitmeyiz Arkada kalanlar açlıktan ölür.

—? Askere gidelim, ülkemizi koruyalım ama, bu ülke kimin? Sultan Muhammedin mi, bizim mi?.. Dün Sultanın ülkesi idi, malının öşrünü istiyordu. İhtiyar Sadi'yi ayaklarının altında çiğnediler. Bugün başı sıkışırca asker istiyor...

— Kim gelirse gelsin, biz zaten sağlığımızda öldük...

Askerler araya girdi. Ellerindeki uzun çubuklarla halkı tehdit ettiler. Tellâl tekrar bağırmaya koyuldu :

— Duyduk duymadık demeyin...

SAVAŞ KARARI

'Cengiz Han kızgındı. Üstü nadide yiyecekler ve güney ülkelerden geime meyvalarla süslü sofraya elini bile uzatmamıştı.

Sofranın etrafı dolu idi. Moğol Beylerinden başka bir de Çinli elçi vardı. Men - Huıı adlı bu elçi elindeki kâğıda bazı notlar almakla meşguldü. (Bu notlar günümüze kadar gelmiştir.)

Cengiz Han, sadece şarap içiyordu. İran'dan hususî olarak getirttiği bu içkiyi çok severdi. Kımıza tercih ederdi.

Durgundu. Bıyıkları çenesinin altına doğru intizamsız bir şekilde sarkmıştı. Her ağzını kımıldatışta uçları oynuyor, zelzeleye tutulmuş gibi titriyorlardı.

Çadırın içinde bir ehil panter dolaşıyor, sık sık Cengiz Han'ın bacaklarına başını sürtüyordu. Cengiz bu hayvanı çok severdi. Bunun gibi üç panteri daha vardı. Zaman zaman birkaç esiri panterlerin önüne attırır, kendinden geçercesine coşarak bu vahşeti seyrederdi. Cengiz'in avdan ve savaştan sonra gelen bir eğlencesi de bu idi...

Beyler konuşmuyorlardı. Önlerindeki taze tay ve kah tinden tıkmıyor, bol bol şarap yudumluyorlardı.

Nihayet Cengiz Han sofradan kalktı. İki yanında iki alını kaplan heykeli bulunan tahtına kuruldu. Bu hareket ziyafetin bittiğini gösteriyordu.

Kumandanlar da kalktılar. Çinli hizmetkârlar her zaman ki gibi sessiz hareketlerle sofrayı topladılar.

Herkes dikkatle Cengiz Han'a bakıyordu. Buraya mühim kararlar almak için toplandıklarını biliyorlardı. Herhalde Kaan yeni akınlara yönelecekti. Acaba bu sefer hangi bedbaht ülke yanacak, hangi talihsiz Sultanın başı düşürülecekti?..

Nihayet ağır ağır konuşmaya başladı:

— Kahraman Moğol Kumandanları... Çin hükümdarının elçisi Bahadır Men-Hun... Kral Burka'nın elçisi Aşıgabu Noyan... dinleyiniz. Harzem Şahı adamlarımı öldürttü... hem de ticaret için gitmiş masum adamlarımı. Alçaklık etti. Cezalandırmaya karar verdim. Nasıl davranalım?..

Bir sessizlik oldu. Cebe Noyan'm gür sesi bu sessizlik içinde patladı:

— Bir memlekette tacirler öldürülür, eşyaları yağmalanırsa o memleketin cezalandırılması şart oldu demektir. Hemen ordularım Harzem Ülkesi üstüne şevket taş üstüne taş bırakmayalım. Sultanı sakalından sürüyelim.

Tokuçar Noyan bu fikirde değildi:

— Cebe Noyan heyecanla söz eder, dedi. Oysa meselenin heyecana değil, mantığa ihtiyacı vardır. Ben derim ki Harzem Sultanına bir imkân daha tanıyalım. Bir elçi gönderip özür dilemesini isteyelim. Tacirlerimizi katleden vali Hayır Hanı bize teslim etmesini söyleyelim. Yapmazsa icabına bakılır.

— Cengiz, önce Cebe'ye baktı:

— Senden beklediğim konuşmayı yaptın Cebe, dedi.

Sonra Tokuçar'a baktı :

— Sen de beklediğim konuşmayı yaptın Tokuçar, dedi.

Sonra hepsine birden hitap etti:

— Kurt Cebe gençtir, heyecanlıdır, atılgandır; onun için savaş taraftarıdır. Tokuçar ise oldukça yaşlıdır ve tecrübelidir,

mantığıyla muhakeme etmeye alışmıştır, onun için Harzem Sultanına bir imkân daha tanımak ister. Peki rey ne cihettedir?..

Eller kalktı. Savaşmak isteyenler çoğunlukta idi. Ama Cengiz Han başını salladı:

— Hayır dostlarım, dedi. Şimdi savaş vakti değildir. Oğlumuz Cuci yola çıkmış bulunuyor. Yakında burada olacak. O zaman harekete geçeceğiz. O zamana kadar ise Tokuçar'ın söylediğini yapacağız.

Başını arkaya doğru çevirip seslendi:

— Danişmend Hacip...

Danişmend Hacip tahtın ardını dolanarak öne çıktı. Dizini yere koydu.

— Buyur Büyük Kaan...

— Hemen Harzem Şahına bir mektup yaz. Münasip bir elçi heyeti seçerek gönder. De ki: Hayır Han'ı bize teslim etsin. Tacirlerimizi öldürdükleri için de kendisi özür dilesin... Ancak böyle davranırsa affını düşünebiliriz. Yoksa savaş olacak...

— Başüstüne Büyük Kaan...

— Derhal yaz ve getir, mühürleyeyim. Ondan sonra da süratle Semerkant'a gönderirsin.

Tekrar kumandanlarına döndü:

— Aldığımız karar üzere hareket etmediğim için darılmayınız. Bilirim hepiniz benim uğruma ölüme atılacak insanlarsınız. Kaanınız iyiliğinizden, başarınızdan başka şey düşünmez. Böyle hareket etmenin daha münasip olacağını zannederim. Yakında gönlünüzü müslüman ülkelerinde dilediğiniz gibi eğlendireceksiniz. Hiç endişeniz olmasın. Harzem Şahmın cevabı ne olursa olsun savaş kararımız değişmeyecektir.

Cebe Noyan bu konuşmadan heyecanlandı. Ayağa fırladı. Moğolların harp narasını attı: «

— Lu!... Lu!... Lu!... Lu!...

Diğer kumandanlar ve Cengiz Han da buna k.ıiıMı. Ç.ulırın içi bir müddet bu seslerle uğuldadı...

— Lu!... Lu!... Lu!... Lu!...

Kazıklara bağlı savaş atları bu sesleri duyunca eşindiler. Sonra da uzun uzun kişneyerek gürültüye iştirak ettiler.

SON ELÇİNİN AKIBETİ

Moğol elçisi maiyetiyle Semerkant'a girerken şehrin kalın bir surla çevrilmekte olduğunu gördü. Ustalar, çıraklar, ameleler ölesiye çalışıyor, on iki fersahlık koca bir hisarı tamamlamak için insanüstü bir gayret sarfediyorlardı. Elçi kendi ken-

dine güldü. Harzem hazırlanıyordu. Ama bu muhkem taş duvarlar Moğolların gücü karşısında dayanamayacaktı. Savaşta kale pek işe yaramazdı. İçinde, canını feda etmeye yeminli asker gerekti.

Harzem'de işte bu yoktu. Sultanın gaddarca harketleri halkı bıktırmıştı. Elçi de pekâlâ bunu biliyordu.

Sultan Alaüddin Muhammed, Moğol elçilerinin geldiği haberini duyunca memnun oldu. Besbelli Cengiz Han kendisinden çekiniyordu. Yoksa niçin elçi gönderecekti? Doğrudan ordularını üstüne sevketmesi lâzımdı.

Kıpçak Hanlarıyla toplantısını mahsustan uzatarak elçileri bir hayli bekletti. Sonra mağrur bir tavırla kabul etti. Cellâtlarını tahtının iki yanına dizmişti. Elçiye gözdağı vermek istiyordu.

Elçi dimdik içeri girdi. Bir defa bile başını eğmedi. Sultan kızmakla birlikte adamın bütün söylediklerini sükûnetle dinledi. Elçi sözlerini şöyle bitirdi:

— Tacirlerimizin öldürülmesi Büyük Kaanımrzın hışmını galeyana getirdi. Bu hışma uğramanız halinde ülkeniz başınıza yıkılır. Şimdi Hayır Han'ı kendi elleriyle cezalandırmak üzere ister, sonra da bu hadise yüzünden özür beyan etmenizi emreder.

Son cümle Harzem Şah'ı Muhammed'i çileden çıkarmaya

yetmişti. Zaten elçi söze başladığından beri tahrikkâr bir lisan kullanmaya bilhassa dikkat ediyordu. Ayağa fırladı:

— Bre nadan! Diye gürledi. Senin uyuz Kaanm kim oluyor ki bana emir verebilsin?.. Haddine mi düşmüş Yıkıl!.

Adam kıpırdamadı bile. Küstahça dudak büktü:

— Tacirlerimizi öldürdünüz, diye devam etti. Moğol kanı Otrar'a aktı, onları müslüman kanıyla yıkayacağız.

Kıpçak Hanlarından Tonguç, hiddetle yerinden fırladı. Kimsenin mani olmasına kalmadan keskin hançerini sapına kadar elçinin böğrüne sapladı...

— Geber!...

Temür Melik yerinden sıçrayarak Tonguç Han'ı sımsıkı tuttu ama, artık çok geçti. Elçi yerde can çekişiyordu. Kıymetli Buhara halıları kana boyanmıştı. Elçinin maiyeti geri geri çekilerek saraydan çıktı. Atlandıkları gibi şehri terkettiler. Kötü haberi bir an evvel Cengiz Han'a ulaştırmak üzere mahmuzladılar.

Haber Cengiz Han'a ulaştığı zaman sendeledi. Bu kadarını beklemiyordu. Bu cüreti Harzem Şahının gösterebileceğine inanamıyordu.

Sonuna kadar açtığı çekik gözlerini, bir müddet haberi getiren adamların üstünde tuttu. Sonra hiç konuşmadan atına atladı. Süratle tepelere doğru sürdü.

Bir mağaranın önüne gelince durdu. Atından indi. Ellerini ağzında boru gibi tutarak seslendi:

—? Gökçe, Gökçe!...
İçerden zayıf, titrek bir ses geldi:
— Çok kızgınsın Temuçin?..
— Gökçe Ata, gel, Temuçin'in başına gelenleri^ namert Sultanın işine bak, elçilerimi öldürdü..

Çok yaşlı, sakalı hemen göbeğine kadar uzanan klM boylu, zayıf bir adam mağara ağzında belirdi. Çatal Uf dal pari dayanıyordu.

Bu adam meşhur Moğol bilgini Gökçe idi. Herkes kendisine hürmet gösterir, herkes kendisinden çekinirdi. İstediği zaman istediği yere yıldırımlar gönderebildiğine inanılırdı. Gök Tanrı ile irtibatı olduğu söylenirdi.
Cengiz Han Samanlardan çok bu adamdan çekinir, en sıkışık zamanlarında ondan yardım istemeye koşardı.
— Ne yapacağız Gökçe Ata?
Gökçe gülümsedi:
— Sen ki ülkesinde güneşin batmadığı bir hükümdarsın, sen ki bütün düşmanlarını dize getirmiş bir Kaansm, nasıl olur da benim gibi aciz ihtiyardan yardım istersin Temuçin?
— Bunları söylemenin ne lüzumu var Gökçe Ata, manevî oğlun sıkışık durumda. Harzem meydan okur. Karşı çıkmak gerekmez mi?...
Gökçe bir süre düşündükten sonra :
— Anlat hele, dedi.
Birlikte mağaraya girdiler. Bir köşesinde ateş yanıyordu. Ehil bir kurt ateşin önünde yatmakta idi. On iki yaşlarında bir çocuk onunla oynuyordu.
Gökçe çenesiyle bunları işaret etti:
— Dostlarım, dedi. İkisini de evlât edindim. Başka kimsem yok.
— Ben kimsen değil miyim Gökçe Ata?.
— Her zaman yanıbaşımda olacaklara ihtiyacım var. Birinin nefes alması lâzım.
Yüzünü Cengiz Han'a çevirdi:
— Hadi şimdi anlat ...
Cengiz anlatmağa başladı. Uzun uzun, bütün teferruatıyla...
Gökçe düşünceye daldı.
Neden sonra başını kaldırdı. Gözlerini ateşe dikti. Göz bebekleri büyüdükçe büyüdü. Sanki bütün yüzü gözden ibaret kaldı. Parladı, gözbebeklerinin içinde ateşler oynaştı. Kollarını ateşe doğru uzattı:

— Ateş, ateş, ateş, diye inledi. Her taraf ateş. Dünya alev alev yanıyor. Her yer. Otrar, Buhara, Semerkant, bütün Batı ülkeleri. Kan, çağlayanlar gibi... Cesetler, cesetler...

Gözlerini ağır ağır ateşten aldı.
— Bütün Harzem'e hakim olacaksın Temuçin, ama tarih seni ebediyen mahkûm edecek.
Cengiz Han titredi:
— Ama niçin?..
— Çünkü zulmedeceksin, mamur şehirleri yıkacaksın, âlimleri öldüreceksin, nice büyük bilginlerin göznuru döktüğü büyük eserleri yakacaksın...
— Yapmam bütün bunları...
— Elinde değil, ruhundaki şeytan tatmin olmak ister!
Cengiz ayağa kalktı. Gerçekti Gökçe'nin söyledikleri. Ruhundaki şeytan tatmin olmak istiyordu. Bir ay kan dökmese çıldırma derecesine gelirdi. Baş kesmeli, kan dökmeliydi.
Yavaşça dışarı süzüldü. Atına atladı. Süratle tepeden aşağı inerek çadırına kapandı.

BU ÇUKURLARA GÖMÜLÜRSÜNÜZ...

Savaş hazırlığı Harzem ülkesinin her yanında sürdürülüyordu. Şehirlerin etrafına derin çukurlar kazılıyor, kaleler tamir ediliyordu. Yol boylarına gözcüler çıkarılmıştı. Kimsede neşeden eser yoktu. Herkes asık suratla kendine verilen görevi yapmaya çalışıyordu.
Ülkenin her tarafını tarayan vergi memurları halktan iki yıl sonrasının vergilerini de zor kullanarak alıyorlardı. Bu tarz vergi toplama, umumî bir nefret doğurmuş, halkı devletten soğutmuştu.
Harzem Şahı Muhammed'in belki memurlarının yaptığı zulümden haberi yoktu. Ama güngün milletinin kendisine küskünlüğü belirginleşiyordu.Buna umumî sıkıntının sebep olduğunu sanıyor, zafer kazanınca herşeyin düzeleceğine inanıyordu ...
Semerkant karınca yuvasına benzemişti. Köylerden toplanan sanatkâr ve esirler arasından seçilen kuvvetli ameleler şehri kalın duvarlarla çevirmiş, etrafına derin hendekler açmışlardı.
Sultan çalışmalardan memnundu. Sık sık kale dışına çıkıyor, çalışmaları bizzat kontrol ediyordu.

Bir keresinde hendek açan amelelerin yavaş çalıştıklarını farkedince kızdı:
— Çabuk olun, diye bağırdı. Yoksa Moğollar yarı kalmış kanallarınızı leşlerinizle doldurur.

Bu tehdit hepsini hızlandırmaya kâfi geldi...
Bir yandan da şehir kumandanları asker toplamaya devam •ediyorlardı. Halk yığınları silâhları ve atlarıyla akın akın şehre geliyor, ilgili makamlara müracaat ederek adlarını yazdırıyordu. Uzun listeler meydana gelmişti.

Atlı ekçu birlikleri ile yaya mızrakçı birlikleri kuruldu. Herşey hızlandı. Moğollar beklenmeye başlandı.

Harzem Şahı ilk iş olarak Moğol hududu üstünde bulunan bütün köyleri yaktırdı ve sakinlerini başka yerlere iskân etti.

Böylece; Cengiz'in buraları istilâ etmesi halinde, barınacak yurt ve yiyecek bulabilmesinin önüne geçmiş oluyordu.

Ama bu köylerde oturanların büyük kısmı çok kızdı. Yerleştirildikleri köyleri beğenmediler. Kaçtılar. Karahitay bölgesini geçip Cengiz ordusuna iltihak ettiler.

Sultanın bundan hiç haberi olmadı. Ona verilen rapor, köylerin yakıldığı ve halkın yakın köylerde iskân edildiği şeklinde oldu.

Nihayet Cengiz'in ordusunu yürüttüğü, bazı hudut köylerini aştığı ve süratle Otrar'a yaklaştığı haberi her yana di, çığ gibi büyüyerek yayıldığı her yere korku saldı.

1220 yılı başı Semerkant'da harp faaliyetlerinin en çok ke safet kazandığı günlere rastladı.

Şah bütün kumandanlarını büyük sarayda toplayarak durum hakkında bilgi verdi ve yapılması gereken ordu.

Herkes bir fikirle çıktı, düşündüğünü söyledi.

Bu sırada Kıpçak Hanlarından biri söz alarak konuşmaya başladı:

— Sultanım, Cengiz Han bu toprakları bilme/, ama kendi topraklarını avucunun içi gibi bilir. Bırakalım memleket içine kadar girsin. Nasılsa boğacağız.

Başka bir Kıpçak Hanı tasdik etti:

— Arkadaşım doğru söyler, hattâ, kale bedenlerine kadar

gelsinler. Hele Buhara ve Semerkant'm surları çok muhkem. Değil bir Cengiz, bin Cengiz birleşse yine de bir şey yapamaz.

Temür Melik bu kadarını hazmedemedi. Hiddetle oturduğu yerden bağırdı :

— İhanettir!..

Sultan Muhammed ona döndü :

— Nedir ihanet olan?..

— Kıpçak Hanının sözleri... Besbelli ihanettir. Yoksa hiç bir akıl sahibi düşmanın kale önüne kadar gelmesini tavsiye edemez. Moğol lan tanıyanlar bilir. Geçtikleri yerlerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş komazlar. Bunlar Harzem halkına zulmettirmeyi nasıl teklif edebilirler?..

— Peki, senin fikrin nedir?..

— Karılar gibi kale arkalarına saklanmaya tenezzül etmem, boş durmaktansa düşmanla vuruşmayı yeğ tutarım. Candan geçmeyenin aramızda işi yoktur.

— İyi ama Cuci Hanın askeriyle dövüşürken hiç te savaş taraftarı değildin!..

Temür Melik acı acı güldü:

— Evet, dedi. Uyuyan yılanı uyandırma taraftarı değildim. Cengiz bize henüz diş bilemiyordu, ısırmayı ise belki hiç düşünmüyordu. Saldırdık, kervanını yağmaladık, aldırmaz göründü. Elçilerini öldürdük. Adeta bir savaşı zorla davet ettik, istekli göründük. Savaş taraflısı Kıpçak Hanları şimdi de kaleden çıkmamamızı tavsiye ederler. Kurbanlık koyun gibi Moğol kılıcı önüne Harzem Ülkesini yatırmaya çalışırlar. Bunun ihanetten başka adı var mı?..

Sultan münakaşanın önüne geçmek için alelacele oğluna döndü:

— Sen de ne dersin Celâleddin?..

Celâleddin hürmetle doğruldu :

— Kalede durulmaz Sultanım, düşmanı sahrada savaşmaya mecbur edelim. Kazanma şansımız artar. Kaleye ka-

panacak asker ne kadar kuvvetli olursa olsun uzun bir muhasaraya tahammül edemez. Zaten yiyeceğimiz mahdut, suyumuz da öyle...

— Yani aşağı yukarı Temür Melik gibi düşünürsün...

Celâleddin başını indirdi Sultan gürledi:

— Siz birbirinizden ayrı şeyler düşünmez misiniz hiç?: Beyinleriniz yapışık mıdır? İkiniz de sahrada dövüşmek istersiniz demek?..

Temür Melik atıldı:

— Evet Sultanım, sahrada dövüşmek isteriz. Çünkü ancak sahrada galip gelebileceğimize inanırız. Moğolların kalecivarına gelmesini beklemek, ölümümüzü beklemeye eştir. Biz müdafaada kalmamalı, saldırmalıyız. Bir asker kendini müdafaayı düşünürse mağlubiyete hazır demektir.

Kıpçak Hanlarından biri sözü Temür Melik'ten kaptı:

— Olmaz öyle şey! Cengiz'e saldırmak akıl kârı değildir. Sen Sultanımızı tehlikenin kucağına atarsın. Biz razı gelemeyiz. Mühim olan Sultanımızın hayatıdır. Gerekirse dağlara çekilir, oradan Gazne'ye gider, yeni kuvvetler toplayarak Cengiz'e tekrar sakhrabiliriz.

Temür Melik müstehzi bir tavırla konuşana döndü :

— Ya!., dedi. Sorabilir miyim acaba, mevcut askerle şehri müdafaa edemeyen bir Sultan ve sayın Kıpçak Hanları nasıl olurda Gazne'den yeni bir ordu toplayarak Cengiz'i mağlûp etmeyi düşünebilirler? Doğrusu hayret!..

Sultan Alâüddin Muhammed hiddetle doğruldu. Kürklü kaftanının önünü topladı. Kıpkırmızı olmuştu :

— Demek ille de sahradj vuruşmak istersiniz Temür Melik, git bin kişi al, Cengiz Hanın ordugâhını ara, bul ver. Ondan sonra Hocent kalesine git. Seni oraya kumandan tayin ettim.

Temür Melik zerre kadar tereddüt etmeden elini koyup eğildi:

— Emriniz başım üstüne Sultanım.

Celâleddin'in önünde bir an durdu.
— Hakkını helâl et kardeşim.
Celûleddin çok sevdiği arkadaşının boynuna sarıldı. Gözleri yaşlarla dolmuştu. Böyle bir harekâtın intihar demek olduğunu iyi biliyordu.
— Ben de geleceğim diye fısıldadı.
Tcmür Melik :
— Senin yerin babanın yanıdır, dedi. Alçak ruhlardan koru onu.
Ve sert adımlarla salonu terketti.
Üç gün sonra Sultan tekrar kurultayı topladı. Şehre yakın mahallelerde küçük atlı bazı süvarilerin görüldüğü haberi gelmişti. Beylerine sordu :
— Ne tedbir gerek?..
Herkes susuyordu. Parmağını Celâleddin'e dikti:
— Sen ne düşünürsün?..
Celâîeddin dalgın dalgın cevap verdi:
— Ordunun kaleye kapanmasında fayda yoktur.
— Hâlâ aynı fikirdesin yani...
— Evet...,
Bir şey söylemedi. Gözlerini Beylerin, Hanların, kumandanların üstünde dolaştırdı. Bir daha baktı. Aradığını bulamamıştı.
— Temür Melik nerede?..
— Yanına bin kişi alıp Cengiz Han'ın ordugâhını basmasını emretmiştiniz, unuttunuz mu?..
Sultan derin bir pişmanlık duydu :
— Hemen hareket etmesini de söylememiştik ya, diye mırıldandı.
Temür Melik'in yokluğunu şiddetle hissediyordu...

BİR GECE

Cengiz Han çadırların kaldırılmasını, askerin harekete hazır bulundurulmasını emretti. Kendi de doru atına binerek karısı Burte'ye gitti.
Burte ilk karısı idi. İhtiyarlamış ve oldukça şişmanlamıştı. Çadırın dışında bir keçe üstüne oturuyordu. Gözleri yıldızlarda, gençliğini arar gibi İsrarla bakıyordu. Birden nal sesleri duyup başını çevirdi. Cengiz Hanı karşısında görünce dizini yere koydu:
— Büyük Kaan, diye mırıldandı.
Cengiz Han atından indi. Burte'nin yanma oturdu.
Bir müddet birlikte yıldızları seyrettiler. Sonra kadın sordu :
— Neden gece vakti çadırları toplatıyorsun, Büyük Kaan?..
— Çünkü bu gece benim için uğurlu bir gece.

— Annen seni bu gece mi doğurmuş?..
— Yok, annemin beni doğurduğu geceye ancak Ifuıei ederim. Oysa bu gece çok sevinçli bir gecem.
— Hiç bilmiyordum.
— Neyi?..
—? Dünyaya gelmekten memnun olmadığını < I) la kını» sürüsü kadar askerin var, bunlar bir işaretinle BteiC İtilir. lif, görmediğin ülkelerin var. Bilmediğin toprakların tahibiıin Karıların, çocukların var. Kolay kolay kimsenin

cağı işler yaptın. Yine de halinden memnun değil misin?..

Başını iki yana salladı: ?

— Değilim Burte! Halimden memnun değilim. Saydıklarının hepsi var ama. ölümce var. İnsan ölmek için doğduktan sonra, bütün bunlar iieve yarar?

— Koca cihangir iramaen korkar oldu demek?..

— Alay etme^Brart^, sen anlamazsan beni başka kimse anlamaz. İlk kaj^M'a, acı günlerde ortağım oldun. Bilki, ölümü her hatirJawCjs Isocan, rüzgârda titreyen yapraklar gibi titrer. önünd&^g£Waüftüğüm tek kaledir bu. Öleceğim, evet. Büyük/fskenh?rzxme öldü. öleceğim. Benim budala bilginler bir tdrlü ÖKime çare bulamadı.

^ Gözleri daldı. Uzun uzun göğe baktı. Her taraf yarı gün-'4Ü2 gibiydi. Ayın etrafında büyüleyici bir parlaklık halelenmişti.

— Bu gece uğur gecem, diye konuştu neden sonra. Uğur gecem bu gece, Burte. Niçin biliyor musun?..

Burte duyduklarından allak - bullak ve şaşkındı:

— Niçin?..

— Eski günleri düşünsene. Yirmi yıl öncesini. Evet tam yirmi yıl önce, yine böyle pınl pırıl bir gece idi. Güzel, çok güzel bir şey olmuştu. O gece ay yine böyle parlaktı. Yıldızlar gökte salkım salkımdı. Her taraf gündüz gibi aydınlanmıştı. Etrafımda küçük bir müfreze vardı henüz. Babamın ölümü içimi dağlardı. Anne ayrılığı kalbimi yakardı. Gençtim, dinçtim, kuvvetli idim. Av yapıyordum. Tıpkı şu ovanın sonunda başlayan uzun ağaçlıklı orman gibi bir ormanın içinde, vahşî hayvanları takip etmekten yorulmuş adamlarımla birlikte mola vermiştim. Dinleniyorduk.

Birden bir kadın çığlığı duyarak yerimden fırlamıştım. Kılıcımı sıyırdığım gibi atımın sırtına atlamıştım.

Burte büyülenmişti sanki, nefes almaktan bile korkarak kocasını dinliyordu...

Yavaş yavaş anlamaya başlamıştı. Kaanın Sustuğunu görünce kendisi anlatmaya koyuldu : j}jQk£

— Beni kaçırmak isteyen üç kişinin ortaimayıldırım gibi düşmüştün. Adamlar neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Kısa za-

manda ikisini yere sermiş, öbürünü kaçırtmıştın. Ay ışığı altında bakışmıştık. Gepegenç taze bir genç kızdım o zamanlar.

Başını salladı:

— Yıllar yılların üstüne binip aktı, İrgiz Irmağı gibi, çağlayarak aktı. Fakat sessiz bir çağlayışla... Ne hazin... Saçlarımda ilk aklar belirmeden üstüme başka kadınlar aldın. Sıkılmış paçavra gibi kenara fırlattın Burte'ni. Dayanmaya çalıştım. İçim kan ağladı, bağrıma taş bastım. En çok üzüldüğüm günü biliyor musun? Kulan Hatunu aldığın gündü. Gençti, güzeldi. Büsbütün beni unutacağından korkup günlerce ağladım. Haklıydım, gerçekten de unuttun beni. Bazen haftalar, bazen aylar geçti, çadırıma uğramadm, bir haberci olsun gönderip hatırımı sordurmadın. Benim kötü günlerimi paylaşan Burte ne yapıyor? Diye meraklanmadın...

Gözlerinden sicim sicim yaş aktı. Dizlerine damladı. Pörsük elinin arkasıyla sildi yanaklarını.

— Çok acı çektim Büyük Kaan. Ama basanların bu acıma merhem oluyordu. Gök Tanrıya hep senin için yalvarıyordum.

Cengiz Han karısının ellerini avuçlarına aldı:

— Burte, dedi. Seni hiç unutmadım. KuMfei Hatun kı/:ır diye yanma gelmeye çekindim. Yoksa benim dert orl sensin. Aklımdan nasıl silebilirdim? Bütün kadınlarım bil na, sen bir yana Burte, Gök Tanrı hepsinin belâsını versin.

Birden şiddetli gürültüler duydu :

— Kaan nerede? Kaan nerede?.. Bağrışmaları kul geldi. Kılıç şakırtıları arasında Kurt Cebe'nin sesini tamdı. Şimşek gibi yerinden fırladı. Bir sıçrayışta atına ıtkdl.

— Lu... Lu... Lu!...

Diye bir nara attı. Seslendiler:

— Büyük Kaan!...

— Geldim.

— Basıldık!..

— Albız götüresi, basıldık ha! Toplanın.

Borular öttü. Kılıçlar sakırdadı... Oklar vızladı...

— Vurun!...

— Daire şeklinde toplanın..

— Yıkın namertleri...

— Savulun!

Gür, erkek bir ses, bütün sesleri bastırdı:

— Vurun Türkmen aslanları!

Sarı Lagod'un narası bunu takip ederek çınladı:

— Vur Temür Melik!.

— Vur kartalım!..

Moğollar o zaman baskıncıları tanıdı. Cengiz Han dişlerk

ni sıktı.
— Harzemliler, diye mırıldandı. Adamlarına emretti:
— Çevirin etraflarını. Hepsini kılıçtan geçirin.
Kurt Cebe, Temür Melik'in payına düşmüştü. İkisi de kıyasıya bir dövüşün içinde idiler. Ustalıkla kılıç kullanıyor, bir-. birlerini avlamaya çalışıyorlardı.
Kurt Cebe ilk defa böyle kuvvetli bir düşmanla karşılaştığı m kendi kendine itiraf ederken Temür Melik de ayni şeyi düşü-. nüyordu.
Cebe bildiği kadarıyla Harzem dilini konuşmaya çalıştı,
— Kimsin?..
— Bana Temür Melik derler...
— Şu meşhur Türkmen!...
— İyi bildin.
— Bana da Kurt Cebe derler.
— Duydum ki yiğitmişsin..
— Namımız öyle çıktı.

- Yiğitliğin masum çocuklarla, zavallı ihtiyarlan kılıçlamak imiş!...
Kurt Cebe bir kahkaha attı:
— O işi hiç yaptığımı hatırlamıyorum ama, bu gidişle yapacağım galiba...
— Yakışır sana!.
— Açık verdin delikanlı al!
Temür Melik atını süratle yana sürüp kurtuldu. Mukabil taarruza geçti.
— Beceremedin Cebe Noyan, sen de bunu kabul et!
Ama o da aldırmadı.
— Bırrr, dedi. Oldukça kurnaz.
Yarım saat kadar çarpıştılar. İkisi de yorgun düşmüş fakat netice alınamamıştı. Şaşkındılar. Böyle zorlu düşmanla karşılaştıklarını hatırlamıyorlar, birbirlerini takdir ediyorlardı. Temür Melik bunu söylemekten çekinmedi.
— İyi kılıç kullanıyorsun Cebe Noyan.
— Sen de iyisin Temür Melik.
— Düşünürüm, senin gibi biri bu çakal sürülerinin arasına nereden düştü?..
Kurt Cebe cevap yerine şiddetle kılıcım indirdi.
— Şunu al da yine düşün!
Fakat kılıç takatsiz inmişti .Temür Melik kolayca savdı. Hiç bir şey olmamış gibi konuşmasını sürdürdü :
— Gerçekten hayretteyim. Moğolların içinde senin gibileri de çıkıyor demek?..
— Moğol ordusu silme benim gibüerle doludur delikanlı
— Bunu, cesetlerinizi saymaya başlayınca anlarsın.
— Sağ kurtulacağını mı sanırsın?.
Temür Melik bir fırsatını bulup etrafına bakındı. Ark;ı>'

lan yapacaklarını yapmış, üçer beşer ormana doğru çekilmeye başlamışlardı.

— Allah'ın izniyle Kurt Cebe, ben yapacağımı yaptım, yakında yine karşılaşacağız.

- 163 -

Süratle atının gemini çekti.

— Hey!, nereye?...

— Allahaısmarladık Cebe Noyan, yakında görüşeceğiz...

Cebe atım Temür'ün peşinden sürdü. Bir müddet gitti. Nihayet peşinde kimsenin olmadığım farketti. Durdu:

— Lanet sizin gibi askere, diye ardına doğru bağırdı. Gerçekten marifetimiz, çocukları ve müdafaasız ihtiyarları öldürmek midir? Niçin takip etmeyiz?..

Kimse cevap vermedi. Geri döndü. Sualini Cengiz Han'a haykırdı:

— Niçin takip etmiyoruz?..

Cengiz hırsından titriyordu.

— Heyecanlanma, dedi. Bunlar az bir kuvvet, herhalde Harzem ordusunun öncüleri. Şimdi asıl kuvvet üstümüze gelecek. Bu küçük kuvveti takip edip onların ağına mı düşelim?

Cebe Noyan'ın aklı o zaman başına geldi. Takdirle Kaana baktı.

— Dosdoğru lâf edersin, dedi .Gerçekten bunlar öncü olmalı. Harzem Şahı iyi düşündü, bizi peşlerinden sürükleyip tuzağa düşürmeyi kurdu.

— Evet iyi! Ama bu oyuna gelecek kim?

— Ne düşünürsün büyük Kaan?.

Cengiz Han başını kaldırdı. Etrafına birikmiş kumandanlara baktı. Sakalını çekiştirdi. Çekik gözlerini göğe çevirdi:

— Bu gece uğurlu bir gece, dedi. Yirmi yıl önce uğurlu olduğu gibi yine de uğurlu. Orduyu nizama sokun. Harzem ordusunun saldıracağını sanırım. Bizi iyi kıstırdı. Bu fırsatı değerlendirecektir. Hepinizden sebat ve cesaret beklerim. Doğrusu Harzem Şahı Muhammed'in bu kadar çabuk hareket edebileceğini sanmıyordum. Yavaş davranmak aleyhimize oldu. Hayatımda ilk defa bir savaş hatası işledim. Bu da...

Sonumuz olabilir, diyecekti ama, kumandanlarının cesareti kırılmasın diye vaz geçti. Onun yerine şunları söyledi:

- 164 _

— Bu da cesaretiniz ve kahramanlığınız sayesinde bertaraf edilecektir. Pek durun, yağma bizi bekliyor..

— Lu!.. Lu!.. Lu!...

Bu sesler çekilmekte olan Temür Melik ve arkadaşlarının kulaklarına kadar ulaştı.

— Çakal ulumalarını duyuyor musun Lagod?

Sarı Lagod mahmuzlarını bir kere daha şakırdatarak vurdu.

— Duymaz olur muyum dedi. Ama anlamadığım bir nok-

ta var. Niçin peşimizden gelmediler?..

— Korktuklarından diye cevap verdi Temür Melik. Bizi öncü kuvvet sanmışlardır. Harzem ordusunun orman içinde pusu kurduğu zehabına kapılmışlardır. Keşke böyle olsa...

Sesinde teessüf ve kırıklık vardı :

— Keşke, diye devam etti. Cengiz zannettiğimiz kadar cesur değildir. Büyüttük, efsaneleştirdik. O kadar bahsettik ki, halkı korkuttuk. Görmedikleri düşmandan kaçacak duruma geldiler. Harzem Şahı da aynı korkuya kapıldı. Bizimle birlikte gelip baskına iştirak etse ne iyi olacaktı .Şuracıkta Moğol ordusunu imha edebilecektik.

Sarı Lagod sordu :

—Gerçekten bizim Sultan korkuyor mu dersin?

Temür Melik herşeye rağmen Harzem Şahı'na korkak diyemiyordu.

— Korkmaz o, sadece Kıpçak Hanlarına uydu. Hâlâ b sinden niçin çekindiğini anlamış değilim. O bir kadın, sen kml retli bir Sultansın. Çekinecek ne var? Bir türlü anlamanı \m ı oldu olacak. Bari şehirlerini müdafaa etse, sanmıyorum. Kıp çaklara uyup çekilecektir. İran dağlarına belki. Oradan da Hindistan'a geçmeyi hayalliyordur ihtimal. Ama Cengiz Han'ın oğlu Cuci o yolu çoktan tıkamıştır.

— Nereden biliyorsun?.

— Bunu bilmek için birkaç yıl askcı İdari ı .....Imak yeter. Cengiz aptal değildir. Yok, o belki aklUl d |ildil

yanında gerçekten değerli kumandanlar vardır. Kurt Cebe'yi tanıyor musun?.

— Namını duyardım.

— Ben yakından tanıdım, hem de çok yakından. İyi bir silâhşor, akıllı bir düşman. Bir daha karşı karşıya gelmeyi ne kadar isterdim.

Temür Melik'in Cebe ile vuruştuğunu Lagod anlamıştı.

— Yenişemediniz mi? Diye sordu.

— Yenişemedik. Zaman yoktu ki, kuvvet muvazenesi de yoktu. Baskını verdikten sonra kararlaştırmış olduğumuz gibi muntazam müfrezeler halinde ormana çekilmek zorunda idik. Sizin çekilmeye başladığınızı gördüm. Kavga yarım kaldı. Bir daha nerede karşılaşırız Allah bilir..

— Bu muharebe çok sürer mi dersin?..

— Çok sürer mi? Ne bileyim. Ama ihtimal vermiyorum. Cengiz Han bizden azlıktır. Şiddetli vuracak ki kuvvetleri yıpranmadan neticeye ulaşsın.

— Bizim yenileceğimizi mi söylemek istiyoısun?..

Temür Melik bir an sustu. Atının yelesine bir şaplak indirdi.

— Deeeh! Diye bağırdı. Sonra cevap verdi:

— Cesur ve akıllı kumandanlardan mahrum asker ne ka-

dar kalabalık olursa olsun, çapulcu sürüsünden farksızdır.

— Celaleddin var ya...

—? Babasının aksine hareket edemez. Etmek istese bile yapamaz bunu.

— Niçin?..

— Sultan emrine karşı çıkanın cezası tektir. İsterse bu Sultanın öz oğlu olsun.

— İdam!

— En azından zindan. Beni aylarca çürütmedi mi?...

— Celaleddin ölümden mi korkacak?.

— Hayır, ölümden korkmaz. Ama babasını Kıpçak Han-

barının eline bırakırsa daha feci akıbetler doğuracağını bilir. Yanında kalıp ikaz vazifesini yapmalı hiç olmazsa.

Sarı Lagod cevap vermedi...

Ay, ağaçların yapraklan arasından süzülerek yolu aydınlatıyordu. Uzaktan bahar böceklerinin mırıltılan aksediyor, bazan bir kurt bazan bir çakal uluması geliyordu.

Yollar ıssız ve sessizdi...

BU DÜŞMANDAN KAÇMAKTIR...

Harzem Şahı Alaüddin Muhammed, sarayının arz odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Yanında kimse yoktu. Halinden, tavrından birilerini beklediği anlaşılıyordu.

Sabah olmak üzere idi. Ay henüz batmış, fecir ağarmaya yüz tutmuştu. Semerkant uyumuyordu. Ne zamandır geceleri de uyanıktı. Baskın endişesi gözlerde uyku bırakmamıştı. Harıl harıl çalışıyor, surlar kuvvetlendiriliyordu.

Pencereye gitti. Atlas perdeyi aralayıp dışarıya baktı. Koca bir bahçe gözünün önünde uzanıyordu. Daha yeni ikmal edilen büyük caminin hayal meyal farkedilen minareleri semaya doğru kollarını açmış bir meleği andırıyordu.

Birden kapı açıldı. Harzem Şahı yavaş yavaş döndü. Kapının önünde bekleyen sekiz nöbetçiden biri idi giren. Ellerini göğsünde kavuşturdu :

— Tonguç Han emrinizi bekler Sultanım.

Sultan Muhammed sinek kovar gibi bir el harekeli yaptı.

— Gelsin.

Tonguç Han girdi. Selâm vererek Sultanın yanımı yürüdü,

— Allah devletinizi uzun etsin Sultanım.

— Ne kadar uzun olsa sonumuz ölüm değil muin I Han?..

—• Allah geçinden versin haşmetlüm. Biz

— Kendinize başka bir Sultan bulur.unu Bu ı olmamış mıdır? Ozlak Şah iyi bir Sultan OİUI ••mumı

Tonguç Han'ın yüzünde endişeli çizgiler belirdi:

— Biz Sultanımızdan razıyız, Allah da razı olsun.

— Bırak beylik lâfları Tonguç Han, şu duruma bir çare bulmak gerek. Derler ki Cengiz Han çok yakınlarda Otrar üstüne yürürmüş. Önce orayı alıp Hayır Han'ı cezalandıracakmış. Ondan sonra sıra Semerkant'a, Buhara'ya, Kurgan'a ve diğerlerine gelecek.

— Allah korur.

— Koruyalım diye Allah bizi bu ülkenin başına getirdi, kullarını emrimiz altına verdi. Peki biz ne yaptık?..

— Devleti büyüttük efendimiz.

— Yetti mi?.. Büyüyen devletin dertleri de büyür. Köklü tedbirler alacağımıza kolay yollardan halktan vergi almayı yeğ saydık. Kendimizi beslemeyi düşünürken, halkın açlıktan kırılması vız geldi. Ülkemi bana güllük gülistanlık gösterdiler. Çekilen açlıkları, eziyetleri hep sakladılar. Bunu niçin yaptınız Tonguç Han?..

Tonguç susuyordu. Ne dese fayda etmeyeceğini biliyordu. Sultana bir şeyler olmuştu. Önüne bakmayı tercih etti.

— Milletimiz aç gezerken ben yemekten patlıyordum, milletim ızdırap çekerken ben zevkten kıvranıyordum, milletim toprak bulamazken ben hanlarıma şehirler ihsan ediyorum... Şimdi o hanlar nerede? Niçin hepsi bir yana savuşur?

— Buradayız Sultanım.

Alaüddin Muhammed parmağını Tonguç'un göğsüne dikti.

— Sen hurdasın, ya arkadaşların? Diğer beyler, kumandanlar?...

— Hepsi şehirlerin müdafaasına koştular.

— Güldürme... Hepsi kalın surların ardına saklanıp canlarını kurtarmak için tedbire koştular. Doğrusu bu değilmi?

Cevap vermedi, veremedi. Bakışlarını indirdi...

— Niçin susarsın Tonguç Han?.. Doğru değil mi söylediklerim?..

— Sultanım beylerinize neden kızarsınız? Hepsi iyi kumandanlardır. Şehirler müdafaa ister, askerin başına kumandan gerek. Göreceksiniz Cengiz'in askerlerine kan kusturacaklardır. Şehre saldırmayacak bile..

— Dua edelim de öyle olsun. Yoksa bu adamlar kaleden dışarı adım bile atmazlar...

Bir zaman sustular. Sonra Alaüddin Muhammed sordu :

— Semerkant'da mı kalalım, yoksa Buhara'da mı? Ne dersin?

Tonguç zaten bu soruyu bekliyordu. Heyecanla konuşmaya girdi :

— Semerkant'ın surları maşallah sağlam, Cengiz buradan yüzgeri etmek zorunda. Ordunuzu peşinize takıp buradan çıkmalısınız. Bir miktar asker de Buhara'dan alırsınız. Buhara'da yüz bin kahraman var. Şehrin müdafaası için elli bin asker yeterlidir. Gerisini peşinize takar İran'a gidersiniz. Oradan taze

kuvvetler toplayıp Cengiz Hanın karşısına çıkarsınız. Eminim Cengiz güneşe yakalanmış bir avuç kar gibi eriyecektir.

— İnşallah!.

— İnanınız Sultanım. Burada durmanızda tehlike vardır. Allah göstermesin mübarek bedeninize bir kaza erişirse başsız ordu ne yapar? Felâketin büyüğü kalmaktır. Mutlaka bu şehri terketmelisiniz. 4

Alaüddin Muhammed bir müddet düşündü. Sakalından ;ık kıllar kopardı.

— Demek gitmeliyim öyle mi?..

— Mutlaka gitmelisiniz. Biz kanımızın son damla.m ı dar şehri müdafaa edeceğiz. Yakında zafer haberimi/ İçini rûra garkedecektir. Sadık Kıpçak kulların her fedakarlığı yaparak, ..

Sultan bir el hareketiyle sözünü kesti:

— Hangi Kıpçak fedakârlığından ba nun I Han?.. Bilmez misin ki Otrar'a göndeı ni bin ;ıilı Kıpçak ihanet ederek düşman saflarına katildi

Kıpçak Hanı sapsarı oldu :

— Şey, efendimiz, Siz... siz bunu biliyor muydunuz?..

Sultan Alaüddin hırsla ayağına vurdu :

— Bre! sen bizi ahmak mı sanırsın?.

Kapıyı gösterdi:

— Defol!...

Kıpçak Hanı titrenerek geri geri çıkarken Alaüddin Muhammed şöyle mırıldanıyordu:

«— Şu adi ruhların aşağılıklarını gördükten sonra bile fazileti anlayamamışsan ey gafil! Seni bu gafletten kim uyandı-?rabilir?»

Bir müddet daha pencere önünde kaldı. Sabah ezanı verilmeye başlamıştı. Yanık bir ses perde perde semaya yükseliyordu. Huşu içinde diz çöktü.

Az sonra imam gelecek ve sabah namazını kıldıracaktı. Bir türlü karar veremiyordu. Gitmek veya kalmak arasında bocalıyordu. Çıkıp gitse canını kurtaracaktı ama, ülkesiz bir Sultan olmaktan kurtulamayacaktı. Kıpçakların bir kısmının ihanetini aklı almıyordu. Seneler senesi ekmeğini yedikleri bir devlete nasıl ihanet edebilmişler, nasıl bir putperestin saflarına iltihak edebilmişlerdi? Söylendiği gibi Cengiz Han'ın üstünde ?sihirli bir tüy mü vardı ki, gören ondan yana oluyordu?..

İmam içeri girince düşüncelerini böldü.

— Selâmünaleyküın büyük Sultan...

Sultan sıçradı :

— Sen misin Kadızade? Vealeykümselâm.

— Bcndenizim Sultanım, ömrünüze duacıyım.

— Abdestim var, namazı kılalım...

Sünneti kıldılar. Uzun uzun teşbih çektiler. Kadızade imam oldu, farzı kıldırdı. Dua ettiler. Muzaffer olmak için Allaha yalvardılar.

Dua bitti. Ayağa kalktılar. Sultan bir kere de derdini imama açmak istedi:

— Dinle, sen Allanın sevgili bir kulusun. İyi dinle... Derler ki, ben şehri terkedip peşime takacağım askerle birlikte Bağdat'a gideyim. Oradan da bir miktar alayım ve Iran dağlarına çekileyim. Taze kuvvet toplayıp tekrar döneyim. Cengiz'in ordularını yıldırım gibi vurayım. Ne dersin7

imam tereddüt etmeden cevap verdi:

— Buna düşmandan kaçmak derler Sultanım.

Sultan yerinden sıçradı:

— Bu nasıl söz?...

— Gerçeği söylerim.

— Haklısın ama, çare de yok galiba?..

— Niçin Sultanım? Daha yüz yüze gelmediğiniz bir düşmanın önünden niçin kaçmak istersiniz? Hele çarpışın. Haktealâ ne gösterir? Belki Ceng'z Han kaçar. Belli olur mu?

— Cengiz çok kuvvetli derler...

— Yıllarca aralarında bulundum. Kuvvetlidir, cesurdur, .ama sizin kadar çokluk değildir. Cesaretle iş görür. Aynı cesareti gösterebildiğimiz takdirde mağlûbiyet için sebep kalmaz. Ben bu memleketin ekmeğini yemiş evet zindanda bile olsa ekmeğini yemiş bir kişi olarak hisseme düşeni yapmaya hazırım. Bu topraklar müslümanların kanıyla sulanmıştır. Sultanım, bu topraklar yeniden kan dökmeydfteğer.

İmamın sözlerini Sultan makul buluyordu. Ne var ki şehirden çıkma fikri bir türlü kafasından silinmiyordu.

— Düşüneyim, dedi.

İmam çıktı. Sultan yine yalnız kaldı. Uzun uzun düşündü. Sonunda tekrar Tonguç'u çağırttı. Yeniden görüştü. Ton Han şehri terketmesi için türlü diller döktü, ölümden hah Korkuttu. Çıkıp gitmeye razı etti.

Semerkant'ı müdafaa etmek için toplanmış bini ölüme hazırlanırken, bunların başında bulunm Sul tan Muharnmed peşine muhafızlarını da terk etti. Kumandan kaçınca asker n ddin

hem babasını takip ediyor, hem iki gözü iki çeşme ağlıyordu. Son bir defa daha Semerkant'a baktı. Gözlerini buğulayan yaşı elinin tersiyle sildi, isyanla söylendi:

— Ama niçin, niçin muharebeden kaçıyoruz?

Dağlar taşlar konuşmuyordu ki, cevap versin. Babası ise and içmiş gibi susuyordu.

OTRAR DÜŞTÜ...

— Otrar düştü...
— Otrar düştü...
— Otrar Cengiz kuvvetlerinin eline geçti...
— İnalcık Hayır Han katledildi...

Buhara sokaklarında bağrışmalar ayyuka çıkmıştı. Umumî telâş bir kat daha artmış, heyecan biraz daha yükselmişti. Herkes birbirine meselenin mahiyetini soruyordu :

— Nasıl olmuş nasıl?..

— Küçük atlı Tatarlar bir kere sur önünde görülmüş, bir* de şehir içinde... Herkesi katletmişler. Ellerine geçirdiklerini kazığa vurmuşlar.

— Doğru mu söylüyorsun? Ne vahşet!..

— Vahşilerden vahşet beklenir, ama bir şey söyleyeyim mi sana dostum, biz buna lâyıkız.

— Ne halse buraya da gelirler mi dersin?..

— Pek yakında...

— Ya!..

— Ama kanımızın son damlasına kadar şehri müdafaa edeceğiz.

— Kanımızın son damlasına kadar mı, niçin?..

— Niçini var mı? Memleketimizdir.

— Harzem Şahı Muhammet'in memleketi değil midir?.,

— Onun da tabiî...

— Niçin kaçtı öyleyse?..

— Düşmanı basacaktır belki de...

— Üstelik elli bin askeri de peşinden sürükledi. Kaçmak için plânlar düşünür de, düşmanla vuruşmayı hiç düşünmez, ne hazin!...

— Bizim görevimiz düşmanla vuruşmaktır.

—• Doğru mahkûmuz, liyakatsiz kumandanların idare ettiği asker ölüme mahkûmdur.

— Herkes fikir yürütüyordu. Kimsenin kimseyi pek dinlediği yoktu. Herkes kendi fikirlerini umuma hâkim kılmaya çalışıyordu.

Buhara beylerinin toplantısı uzun sürdü. Bir türlü karara varılamadı. Ertesi gün toplanılmak üzere dağıldılar.

Ertesi gün cuma idi. Birlikte cuma namazını eda ettikten sonra imamın candan yaptığı duaya âmin dediler. Sonra da toplantı salonuna gittiler.

Nişabur Han söze başladı:

— Büyük Hanlar, ulu beyler. Biz Harzem Ülkesinin mesulleri olarak burada toplandık. Dün kötü bir haber geldi. Otrar düşmüştür. Kahramanca müdafaa edildi ama, büyük kuvvetler önünde yine dayanamadı. Cengiz, koca şehri yaktı. Harabezara çevirdi. Yarm Buhara'ya da savaşla girerse aynı şeyi yapacak. Oysa bu şehir yaşamalıdır. İlim merkezidir, âlim barınağıdır. Bunu yaşatmak zorundayız. Sultanımız burasını bize güvenerek

terketti. Yeni ordular toplayarak Cengiz'i vurmaya gitti. Şimdi kendi fikrimi söylüyorum. CenŞiz'in şehri tahrip etmemesinin tek yolu vardır. O da ..

Bir an sustu. Söyleyeceği müthiş sözü geciktirdi. Sanki dudaklarını yakmasından korkuyordu. Nihayet söyledi :

— Şehri teslim etmeliyiz...

— Ne!...

Söz, bir kısım beylerin üstünde şok tesiri yaptı Ak nktllı bir pirîfânî genç bir delikanlı gibi yerinden sıçradı

— Ne söylediklerinin farkında mısın? Yol
lar gibi sen de ihanet içinde mi bulunursun?..

Kıpçak Hanı Nişabur meydan okur gibi h;ıktı :

— Söylediklerimin tamamen farkındayım ihtiyar, sen toy bir delikanlı kadar heyecanlısın. Kanın damarlannın içinde hâlâ sıcak dolaşır, onun için lüzumsuz şeyler söylersin.

İhtiyar kıpkırmızı olmuştu. Beylere döndü :

— Bakın a beyler! Bu unvanı size kazandıran bir ülkeyi düşman eline teslim etmek isterler, siz ise susarsınız.

— Asla!...

— Başka çare var oh?..

İhtiyar hiddetle bağırdı:

— Var...

— Neyse söyle...

— Dövüşeceğiz, kanımızın son damlasına kadar...

— Ne dediğinin ya farkında değilsin, ya da Cengiz Hanı tanımıyorsun.Karşı gelenleri affettiği görülmemiştir. Ben Cengiz'i tanıdım. Ne kadar zalim olduğunu yakından gördüm. Memlekete ayak bastıktan sonra herşeyi, heryeri yağma edecektir. Eüerine geçeni öldürecekler, şehri baştan başa yıkacaklardır. Bunu mu istiyoruz?

Yaşlı bey hiddetinden titriyordu :

— Ne dersin? Diye gürledi. Niçin teslim olmaktan bahsedersin? Vuruşmayı niçin aklına getirmezsin?. Buhara sağlam bir şehirdir. Kolay yıkılmayacak kaleleri vardır. Askerlerimizin maneviyatı yüksektir. Bütün bunlar dururken teslim olmak akla gelir mi? Bu ihanetin ta kendisi değil midir?..

— Başka çare yek...

İhtiyar daha beter bir hiddetle Nişabur Hanı yakasından tuttu :

— Bre!.. Kahpeliğin varsa kendine sakla, bir milletin başına çorap örmene müsaade edemem.

Nişabur Han silkindi:

— Çek elini ihtiyar, kendini öldürtmek mi istiyorsun?..

— Keşke... şu sözlerini duyacağıma, keşke ölmüş olsaydım. Ne acı! Yıllarca ekmeğini yediğin bir memlekete ihaneti düşünürsün..

— Sadece gerçekleri kabul ederim.

— Tek ok bile atmadan düşmana teslim olmak gerçek ha!...

— Gerçek tabiî. Tek bir ok atmak eğer binlerce insanın hayatına mal olacaksa, neye yarar?..

İhtiyar hepsinin yüzüne küçümser bakışlarla baktı:

— Ölmesini bilmeyen yaşamaya lâyık değildir, dedi.

Sert adımlarla toplantıyı terketti.

Kıpçak Hanlarının çoğunluğu teslim taraftan idi. Buna mukabil Türkmenler, kanlarının son damlasına kadar vuruşmak istiyorlardı. Aralarında ihtilâf çıktı. Sonunda Türkmenler bir avuç kuvvetle iç kaleye kapandılar. Hiç değilse burasını müdafaa edecek, ölünceye kadar Cengiz'in eline geçmeyeceklerdi.

Bu yolda Kur'ana el basarak yemin ettiler.

HOCENT KALESİ KUMANDANI...

Temür Melik sıkılıyordu. Felâketler öncesi insanın içini ürperten bir sıkıntı idi bu. Hiçbir yerde rahat edemiyordu. Cengiz'e verdiği baskından sonra doğruca Hocent kalesine gelmiş, kumandanlığı eline almıştı.

Askeri azdı. Ama buna aldırdığı yoktu. Hocent nehir kıyısında idi. Bir yandan akan coşkun nehir kıvrılarak kalenin •öbür yanına dolanıyordu. Cengiz'in büyük oğlu Cuci Han'ın yakınlarında olduğunu biliyordu. Her ihtimale karşı hazırlıklı idi. Hocent'in kara ile bitişik olan kısmınına okçular yerleştirmiş, mancınıklar koydurmuştu.

Hava sisli idi. Akşam henüz olmuştu. Temür Melik kale burçlarının birinde akşam namazını kılmış Allah'a uzun uzun yalvardıktan sonra burçları dolaşmaya çıkmıştı.

Nöbetçilerin şakalaşmalarını duyuyordu. Maneviyatları iyi idi. Sevinmesi lâzımdı. Ama içi sıkılıyordu yine.

Otrar'ın düştüğünü ve Sultan Alaüddin Muhammed'in maîyetiyle birlikte kayıplara karıştığını duyduğu zaman yüreği birden kabarmış, asker içinde ağlamak istemediği için odasına kapanmıştı. Doya doya, kana kana ağlamıştı yalnız başına. Hayatında ağlamadığı şekilde ağlamıştı. Yün yatağını yumruklamış, hırsını bununla da alamayarak kıymetli bir Çin vazosunu duvara fırlatmıştı.

Ne olurdu Sultan hücum etseydi? Ne olurdu canının derdine düşmeseydi? Ne olurdu Kıpçak Hanlarının sözlerini dinlemedeydi?..

Sıkılıyordu. Bütün bunlar daha da bunaltıyordu Temür Melik'i...

Bir nöbetçinin yanından geçerken hatırını sordu:

— Nasılsın kardeşim?...
Nöbetçi gözünü kırpıştırarak baktı. Kale kumandanını tanıdı. Toparlandı:
— Duacınızım Beyim...
— Milletinin duacısı ol.
Yürüdü. Nöbetçi hayretle arkasından bakakaldı. Olanları anlatmak için arkadaşlarına seslendi.
Temür Melik ufka baktı. Her taraf sessizdi. Ama düşmanın pek uzakta olmadığını hissediyordu. Hislerinde aldanmazdı. Acaba bir baskın verse miydi? Ama yerlerini bilmiyordu ki. Aklına geldi. Alelacele aşağı indi. Atının hazırlanmasını emretti. Sonra Sarı Lagod'u buldu.
?— Haydi gidiyoruz...
Sarı Lagod sormadı bile. Onun peşinden seve seve ölüme bile gitmeyi çoktan göze almıştı. Sorup da ne yapacaktı.'...
Atlandılar. Sür'atle kaleden çıktılar. Ağaçlıksız sahrayı geçtiler. Ormanlık bölgeyi arkada bıraktılar. Ve Temür Melik aradığım buluverdi.
—? Bak şuraya!
San Lagod gösterilen istikamete dikkatle baktı. Bazı pırıltılar farkeder gibi oldu. Yanıp sönen bu ışıklar, acaba ne idi?..
Tek kelime ile cevap verdi:
— Gördüm.
— Cuci Hani
— Kim?..
— Cengiz'in oğlu Cuci... Bu kadar yakınımızda ı
Zavallı güzel Otrar. Düşman eline geçti şimdi. Y;ıkıp vık. mışlar, taş üstünde taş komamışlar. İnalcık Hayır ll;m"ı < \-uy.w kimbilir kendi usulüyle nasıl cezalandırmıştır? Kazığa mı oturt tu, kulağına erimiş gümüş mü akıttı?. ttib;ıılı l>.-vlnı boyla

ı U

öldürmek adetidir. Karşısına geçip kahkahalar atar. Daha adilerini ise kaplanlarına parçalatır. Korkunç!.
— Çok...
— Bir baskına ne dersin?..
San Lagod tereddüt etmedi...
— Ben varım.
— Ben de...
Geri döndüler. Asker zaten hazırdı. Kısa bir emir verdi:
— Bin kişi atlansın.
Kaleyi süratle terkettiler. Gürültü yapmamaya çalışarak ormanı geçtiler. Nal sesleri duyulmasın diye atların ayaklarına, keçe bağlanmıştı. Hayaletler ordusu gibi sessizce ilerliyorlardı.
Ordugâha nazır bir tepenin üstünde Temür Melik atlılarını durdurdu. Sıraya soktu. Yüzer kişilik bölüklere ayırdı, önce. Sarı Lagod beş koldan hücuma geçecekti. Kendisi ondan yanm saat sonra saldıracaktı. Ne kadar kırabüirlerse kârdı. Deneye-

ceklerdi.
San Lagod'un sırtını sıvazladı.
— Göreyim seni, şimdiye kadar yaptıklanna bir yenisini daha ekle. Büyüklüğün sonu yoktur.
Sarı Lagod'un gözlerinin içi gülüyordu.
— Utandınyorsun beni Temür Melik. Sana rastladığım geceyi yaradana şükran. Şimdi hâlâ gelip geçenleri soymakla, meşgul olacaktım.
Kucaklaştılar.
— Hakkını helâl et...
— Helâl hibe olsun, sen de helâl et!
— Ananın ak sütü gibi...
San Lagod başa geçti :
— Yürüyün aslanlarını. Cuci'mn başına yıldırım gibi ine-_ Um...
Ordugâha daldılar...
Cuci Han çadınnda şarap içmekle meşguldü, Kumandan-..

larını toplamıştı Bir yandan da konuşuyorlar, savaş stratejisini tesbite çalışıyorlardı.
Sert gürültüler ve kılıç sesleriyle sıçradılar. Cuci Han gözlerini kısarak beylerine baktı:
— Ne oluyor?..
Bir asker içeri daldı.
— Basıldık!...
Cuci elindeki altın şarap tasını fırlattı. Hiddetle soludu:
— Kim cüret eder buna?..
— Bilmiyoruz...
Kumandanlara ateş saçan gözlerini çevirdi:
— Askerin başına geçin, toparlayın, tek birini sağ korsanız karşıma çıkmayın...
Kendi de atlandı. Karanlıkta vuruşanların içine daldı.
— Toplan borusu çalınsın, bunlar çapulcu sürüsü değil, muntazam kuvvetler.
Bir nara çınladı:
— Savulun!...
Cuci Han kısık bir kahkaha attı:
— Türkmenler, dedi, Harzem'in uşakları!
Sesinin yettiği kadar bağıdı:
— Sağ komayın Moğol aslanları, vurun!
Sarı Lagod'un sesi daha da yüksek çıktı:
— Sarı belâlara nefes aldırmayın kardeşlerim, gebertin!..
Kılıç şakırtıları, at kişnemeleri iniltiler, küfürler birbirine karıştı.
Zaman zaman :
— Allah Allah, nidası yankılandı.
Zaman zaman:
— Lu!... Lu!... Lu!... ulumalan çınladı.

Temür Melik durumu tepeden gözlüyordu. Fakai kin&bktl görebüdiği bir şey yoktu. Ama arkadaşlarının sı ı İnden işlerin yolunda gittiğini anlıyordu.

Kararlaştırılan zaman gelince adamlarına Hurini verdi
- 17!»

— Yallah hücuuum!...

Tepeden indiler. Harp naraları atarak, «Allah Allah» diye bağırarak «Allahüekber Allahüekber!...» diye tekbirler getirerek dövüşe katıldılar. Cuci Han'ın kuvvetleri şaşırdı, bocaladı. Düşmanı çok kalabalık zannetmişlerdi. Karanlıkta sayılarını tesbit etmek mümkün olmuyordu. Cuci Han avazı çıktığı kadar bağırdı:

— Geri çekilin, geri çekilin!...

Vuruşa vuruşa çekilmeye başladılar. Temür Melik peşlerini bir süre bırakmadı.

— Yürüyün, zafer bizimdir...

Esir almadılar. Alıp nereye götüreceklerdi? Bir de onların karnını doyurmak gerekti. Oysa kalede fazla yiyecek yoktu. Ellerine geçen pirinç çuvallarını atlarının terkisine bağladılar. Moğol çadırlarını ateşe verdiler. Sabaha karşı kaleye döndüler..

CUCİ HAN KIZIYOR...

Cuci Hanın elinde on bin atlı vardı. Oysa Temür Melik bin kişi ile saldırmıştı. Bunu hiçbir zaman öğrenemedi. Düşmanı çok kalabalık sandı. Hemen kurultayı topladı. Öfkeden bıyıkları titriyor, gözleri fıldır fıldır dönüyordu.

— Ne biçim iş? Diye kükredi. Düşman içimize kadar giriyor da ondan sonra haberimiz oluyor. Beşyüz maktul, bir o kadar da yaralı verdik. Harzemlilerin cesaretsiz olduğunu sanmakla hazâ gaflet ettik. Nasıl kumandanlarsınız? Nöbetçileriniz neredeydi? Niçin zamanında işin farkında olamadılar?..

Hiçbir cevap alamadı. Herkes Cuci Han'ın öfkesinden korktuğu için susuyordu. O hırsla devam etti:

— Yiyeceğimizin çoğunu fötürdüler. Aç kalmaya mahkûm olduk. Bulun geceki nöbetçileri ve hepsinin boynunu vurun...

Kumandanlardan birine döndü :

— Ugedey Noyan, derhal adamlarından seçeceğin bil yeti babama gönder. Onbin asker çıkarsın. Süratle Yiyecek bulmak için civar köylere saldıracağımızı bildil Eli* mize ne geçerse kârdır. Durma, hemen dediklerimi yerim

Ugedey Noyan yerinden fırladı. Söylenen Ki ı askerin içine doğru yürüdü.

Cuci Han öfkesini alamamıştı. Ban du:

_ İHI

— Uyuyorsunuz, hepiniz uyuyorsunuz, Size güvenmekle aptallık ettiğimi anlıyorum.

Çadırın kapısını gösterdi:
— Çıkın dışarı!

* * *

Cengiz Han, oğlunun başarısızlığını duyunca küplere bindi:
— Hay beceriksiz salak oğlan! Diye böğürdü. Sonra bir müddet gezinerek düşündü. Burka'yı çağırdı. Çok uzun boylu, kalın yapılı bir Tatardı Burka. Dizini yere vurup Kaanı selâmladı.
— Geldim Büyük Kaan.
— Oğlum Cuci Han bozguna uğramış Burka. Bir avuç Türkmenin koruduğu Hocent'i alamamış. Benden imdat ister. Yanına on bin atlı al ve yardıma git. Peşinden hiç ayrılma. Adeta gölgesiymişsin gibi her yerde oğlumu takip et. Bu kaçıncı aptallığı çok oldu gayrı, dünyada fazladır. Hocent alındıktan sonra bildiğin gibi yaparsın.

Adamın dudaklarında sinsi bir tebessüm dolaştı: ,
— Anladım Büyük Kaan...
— On bin asker al ve hemen yola çık...

Adam kalktı. Asker içine girdi. İstediklerini ayırdı. Hareketlerini seyreden Kaanı elini kaldırarak selâmladı. «İleri» emrini verdi.
Cengiz, Burka'nın ardından bir zaman baktı. Onu bazı kumandanlarını ortadan kaldırmak için kullanırdı. Kaana ölesiye sadıktı.
Temür Melik Cuci Han'ın babasından yardım istediğini öğrenmekte gecikmemişti. Hemen kararını verdi. Bu sefer yanına iki bin atlı aldı. Hocent'e gelen tek yolun üstünde pusu kurdu.

Günlerce bekledi. Ama beklediği bir türlü gelmiyordu. Askerde sabırsızlık alâmetleri belirmeye başlamıştı. Sabrın patlama noktasına geldiği bir gün, beklenen haberi getirdiler.
— Geliyorlar!..
Haber Temür Melik'i çok sevindirdi. Bu kadar bekledikten sonra eli boş dönmek askerin moralini bozardı. Yerinden fırladı. Gülerek San Lagod'a baktı:
— Geliyorlarmış, dedi.
Sarı Lagod kılıcını okşadı:
— Hele gelsinler...

Kuvvetlerini geçidin iki yanındaki ormanlık bölgeye giz-

ledi. Bir kola yine Sarı Lagod'u kumandan yaptı. Diğer kolu kendisi idare edecekti.

Fazla beklemelerine lüzum kalmadan düşman göründü. Fakat Burka kurnaz davranmış, beşyüz kişilik bir öncü kuvvet çıkarmıştı.

Temür Melik'in keyfi kaçtı. Taarruz etmezse görülebilirdi. Bir an tereddüt ettikten sonra kararını verdi:

— Haydaaa!.. —

Düşmanın üstüne atıldılar. Aynı anda Sarı Lagod da adamlarını harekete geçirdi:

— Davranın yallah!...

Düşman neye uğradığını şaşırdı. Toparlanmasına vakit kalmadan Türkmen kılıçlan altında can verdi.

Kati netice alındıktan biraz sonra Moğol kuvvetinin İm yük kısmı da göründü. Ama bunlar olup bitenlerden habttdtl olmuş, tedbirlerini almışlardı. Harp nizamı ile yürüyorlardı. Burka burnundan soluyor, en önde at sürüyordu TmbüI Melik:

— Geri çekilin diye emretti. Baskın suya dUfülUftü «erci ama, düşman öncü kolu tamamen imha edilmişti Allan da yedeğe alarak süratle çekildiler. Moftollaım hayvanları yor-

gun olduğu için Türkmenlere yetişemezlerdi. Rahatlıkla kaleye girdiler. Moğol kumandanı Burka yumruklarını sıkarak kaleye doğru salladı:

— Hepinizi kılıçtan geçireceğim! diye bağırdı. Asık bir yüzle Cuci Han'ın huzuruna çıktı.

* * *

Buhara halkı o sabah yine erkenden sokağa dökülmüştü. Şehirde ne zamandır derin bir sükûnet hüküm sürüyordu. Cengiz ve ordularının pek yakınlarda olduğunu biliyorlardı. Hatta bazı düşman birlikleri Buhara civarında görülmeye başlamıştı.

Artık pazarlar kurulmuyor, sergiler açılmıyordu. Halk, alış - veriş yapmaz olmuştu. Birkaç kuruşu olan kötü günler için saklıyordu. Şehri korumaya azimli kişiler askeri iaşe etmek için avuç açarak dileniyorlardı da bu birikmiş paralardan bir kuruş bile alamıyordu. Zenginler mal derdinde, fakirler can derdinde idi. Gerçi memleket derdinde olanlar da vardı. Bunlar halk arasına çıkıyor, müdafaa için yardım istiyorlardı.

Deli Derviş yamalı cübbesini savura savura sağa - sola sekiyor, çıplak ayaklarının parçalanmasına aldırmadan yardım toplamak için çırpınıyordu.

Buhara zenginlerinden Hacı Zeyyad'a yaklaştı:

— Efendi Hazretleri, dedi. Şehrin müdafaası için askerin erzağı yok. Ya biraz yiyecek veya birkaç kuruş verseniz.

Zeyyad şöyle bir baktı. Burnunun ucuna konan bir sineği kovar gibi elini salladı:

— Allah versin, dedi.

Derviş gitmedi.

— Bana Deli Derviş derler. Otrar'da yıllarca zindanda kaldım. Bu devletin nimetinden çok eziyetini tattım. Ama müslümanlar kurtuluş bekler. Otrar'ın yanışını, İnalcık Hayır Han'ın öldürülüşünü dehşetle gördüm. Müslümanların kılıçtan geçirilmesine şahit oldum. AHaha andolsun ki, o zaman ölüm-

den başka şey düşünmedim. Kendimi Moğolların önüne attım. Elime geçenin boğazını sıktım. Tartakladılar, yaraladılar, öldü diye şehir dışına attılar. Ama ölme mistim. Lanet olsun bana, ölümü bile beceremedim. Buhara'ya geldim. Bu şehrin Otrar gibi düşman eline geçmesine gönlüm elvermez, ölmeyi yeğ sayarım. Gel yardım et bize, kendini ateşe attığının farkında değilsin. Moğolların zulmünü bilmiyorsun. Bir gelirlerse ne malın kalır, ne namusun!...

Zeyyad homurdandı:

— Git başımdan be...

— Ölüme gidiyorsun, farkında değilsin, tahmin edemediğin felâketleri elinle hazırlıyorsun, gaflettesin...

— Defolacak mısın?..

— Niye? Para istedim diye mi kızdın? Verme istersen.. Yine de gel, bize katıl. İç kalede binlerce dindaşın var. Şehrini onlarla birlikte müdafaa et...

— Ben asker değüim, tüccarım.

— Öyleyse mesleğinle mütenasip olsun, para yardımı, yiyecek yardımı yap. •

— Git be adam.

Derviş ellerini semaya açtı:

— Rabbım rahatları için yurdunu ezdirmeyi göze alan bu kulların, her ne kadar bir yurt sahibi olmaya lâyık değillerse de, içlerinde bu şuura ermişlerin yüzü suyu hürmetine memleketi düşmandan koru...

Parmağını Zeyyad'a dikti:

— Bunlar ne yaptıklarını bilmiyorlar ya Rab!

Hacı Zeyyad adamakıllı köpürdü. Herşeyi kflbullenebilıı di ama, kendisine gafil denmesine tahammül edemezdi I İni detle fırladı:

— Çiğnerim billâh, diye bağırdı. Defol yol inerimi

Derviş alçak sesle mukabele etti :

— Yakında kendin çiğneneceksin ey flfUl

Uzaklaştı.

Sokaklar dolmuştu. El açmaya devam ediyordu. Akşama

kadar topladığı paralar bir avuç bile olmamıştı. Buğday ise sırtındaki küçük torbanın yarısına ulaşamamıştı. Melül melül iç kaleye döndü. Kumandanın huzuruna çıktı:

— Cesaretini yitirme, dedi. Bunlar bir sürü gafil, bir sürü ne yaptığını bilmez...

Kumandan başını salladı, acı ile yüzünü buruşturdu.

Yarım saat sonra gelen bir haberci Moğolların ordugâh kurmakla meşgul bulundukları haberini getirdi. Şehirde tam bir panik başladı. Halkın bir kısmı dövüşmek, bir kısmı teslim olmak istiyordu. Teslim olmak isteyenler Harzem Şahının adil olmayan idaresini ileri sürüyor, Cengiz'in ondan daha beter olmadığını iddia ediyorlardı. Diğerleri ise, idarede kusur bile etse bir müslümanla bir putperestin arasında büyük fark bulunduğunu, Moğolların zulmünün afâkı tuttuğunu söylüyorlardı.

İç kaledeki kahramanlar halk arasından beşbin kadar asker toplayabildiler. Bazıları kaçmak için hazırladığı, fakat Cengiz'in çabuk yetişmesiyle bir işe yaramayan atlarını kahramanlara lütfen verdiler. Beşbin atlı gece yansından biraz sonra kaleden çıktı, Moğol ordugâhına atıldılar.

Moğollar kalabalıklardı gerçi ama, üstlerine saldıran düşmanın sayısını bilmiyorlardı. Üstelik yorgundular. Bütün bunlara rağmen dövüşmeleri gerekti. Ancak böyle yapmadılar. Küçük atlarına atladıkları gibi ordugâhı terkettiler.

Buhara kumandanı İnanç Han düşmanı takip etmeyi yersiz saydı. Askerin er/ağı ;ı/ olduğu için çadırlara bırakılan gıda maddelerini elegeçirme sevdasına kapıldı. Askerlerine bu yolda emirler verdi.

Sabaha kadar yiyecekleri topladılar, atlara yüklediler. Kendileri yaya olarak, ancak güneş doğarken Buhara yoluna düştüler...

Uzaktan önce bir toz bulutu belirdi:, Yaklaştıkça büyüdü, yayıldı. İnanç Han şaşırdı. Düşman geri mi dönmüştü? Yoksa bir dost mu idi gelen?

Merak uzun sürmedi. Az sonra küçük atlılar gözükmüştü. Buhara kahramanları yaya idi. Buna rağmen arslanlar gibi vuTuştular...

Fakat Moğolların ardı arkası kesilmiyordu. Lu... Lu... Lu!... diye naralar atarak durmadan hücum tazeliyorlardı.

Kanlı bir savaş oldu. Meydan insan ve hayvan leşleriyle doldu. Buhara müdafilerinden pek azı Buhara'ya ulaşabildi. Kale kapılarını sıkı sıkıya kapadılar...

BUHARA YANIYOR...

İnanç Hanın beş bin askerinin çoğunun kılıçtan geçmesi ve pek azının Buhara'ya dönebilmesi şehir halkını adamakıllı

ürküttü. Halkın ileri gelenleri toplanarak bir kurultay kurdular. İnanç Han'ın askeri hatasının üstünde durmayarak düşmanın kuvvetinden bahsettiler. Onlara göre Cengiz'in ordusu tepelerdeki kum taneleri kadar, yerdeki karıncalar kadar çokluktu. Kesmekle bitmeyeceğinden yenilmesi mümkün değildi. Beşbin Buhara fedaisinin büyük kısmım bir anda kılıçtan geçiren düşmanın önünde durulabilir mi idi?..

Buna karşılık vatanperverler ne olursa olsun «müdafaasız teslim olmama taraftarı idiler. Cengiz'in askerlerini Buhara'yı yıkarken görmektense Ölmeyi tercih ettiklerini söylüyorlardı...

Dinletemediler. Teslim olmak isteyenler ağır bastı. Onlar hediye yüklü bir kervan donatarak süslü elbiseler giydiler... Canlarını bağışlaması şartıyla şehri teslim etmeye razı olduklarını Cengiz'e bildirmek için şehirden ayrıldılar.

Öbürleri ise şehri kanlarının son damlasına kadar müdafaa etmek için iç kalede bir avuç serdengeçtiye iltihak ettiler.

Toprak buram buram bahar kokuyordu. Yeni açmaya başl.tviin çiçekler yol boyu yabanî otlara karışmıştı. Cengiz Hanın ulırı güneş altında parlıyordu.

0 yılı felâketlerle başlamış, felâketlerle devam ediyordu,

«Müslümanların canı» denen, dünyanın bu en ileri, en mamur şehri Buhara'nm on iki kapısı düşman atlılarına açılmak üzere hazırlanıyordu.

Güneş müslümanlarm bu haline ağlar gibi bakıyordu sanki. Nereden nereye gelmiş, ne hallere düşmüşlerdi.

Birlikte hareket ettikleri zamanlar ne kuvvetli, ne yenilmezdiler. Sonra parça parça olmuşlardı. Onlar parçalandıkça düşman birleşmiş, Cengiz Han'ın kuvveti giderek artmıştı.

Birlik zafiyetten de gelse muvaffak olacaktı. Ayrılık kuvvetten de doğsa hezimete mahkûmdu. Bu değişmez bir kaide olarak tarih sayfalan arasına kazınmıştı.

Buhara heyeti Cengiz Han'ın çadırına ulaştığı zaman içlerinde pişmanlık hissi duyanlar az değildi. Ama bir kere bu yola girmiş bulunuyorlardı. Koparabilecekleri kadar taviz koparmak için çalışmak en iyi yoldu.

Danişmend Hacip heyeti çadırın kapısında karşılayarak Cengiz'in huzuruna götürdü. Ciddî bir tavırla Kaanm önünde dizini yere koydu.

*- Büyük Kaan, dedi. Buhara halkı temsilcileri ayağına yüz sürmek üzere huzurundalar.

Yüzü çok ender gülen Cengiz Han'ın dudakları sadistçe bir •tebessümle kıvrıldı:

— Baskın üçyüz kahramanımı götürdü, dedi.

Ses tonu buz gibiydi. Heyet mensupları titrediklerini settiler. Ümitsizce bakıştılar. En yaşlıları söz söyleme 11

tini gösterdi:

— Büyük Kaan, dedi. Biz Buhara halkı teouilcild Şehrimizin kalesi çok yüksek ve duvarları da sağlamdll içerde canını vermeye hazır kahramanlar vardır.

Cengiz Han insanın kemiklerini donduran bil rdu

— Onun için mi teslim olmak istersiniz''

Heyet başkanı duymamazlıktan geldi. D clil

— Erzağımız da boldur. Ne kad. İli blı urdu uluı sanız olunuz şehri alabilmeniz için yularca mu I Imcni/

I8!l

gerekecektir. Fakat biz beyhude yere kan aksın istemiyoruz. Şehri bazı şartlarla teslim etmeye geldik Çoluğu - çocuğu düşünmek zorundayız.

Cengiz Han homurdandı:

— Şartlan söyle ihtiyar.

— Şehir halkına ilişmeyeceksiniz ve dinimizde bizi serbest bırakacaksınız...

Cengiz Han tek tek elçilere baktı. Elini yana uzatıp Çinli kölenin uzattığı şarap kupasını aldı. Bir dikişte yuvarladı. Sonra elçilere çok tuhaf gelen bir sual sordu :

— Şarap içer misiniz?..

Hepsi aynı anda tiksintiyle cevap verdiler:

— Hayır...

Yüzünü buruşturdu :

— Öyleyse sizin dininizle bizim dinimizin bağdaşması mümkün değildir. Teslim olmak istiyorsunuz. Kabul ederim. Ancak mağlûpların şartı - şurtu olmaz. Ya yenilgiyi peşin kabullenir, kapılan açarsınız, veya dövüşü göze alır meydana çıkarsınız.

Heyet başkanı inler gibi mırıldandı:

— Kale duvarlarımız çok sağlamdır.

Cengiz Han hiddetle doğruldu. Ayağını hırsla yere vurdu :

— Bir kalenin sağlamlığı müdafilerinin cesaretiyle ölçülür. Görüyorum ki o müdafiler tek ok bile atmadan teslim olmak için can atarlar. Gidin, kalenin bütün kapılannı açın. Hakkınızdaki hükmü sonra vereceğim.

Bir an düşündükten sonra ilâve etti:

— Bu hükmün mümkün olduğu kadar mülayim olması için Şeytanımı kandırmaya çalışacağım.

Sinsice bir kere daha sırıttıktan sonra sırtını döndü.

Muhavere bitmişti. Buhara elçileri sakallarını tutmuş, endişe ile bakışıyorlardı. Şaşkınlıklanndan kurtulup çadırı terke! mek bile akıllarına gelmiyordu. Danişmend Hacip ak sakallı kafile başkanını kolundan çekmese, belki saatlerce orada dikilip duracaklardı.

Dışarı çıktıkları zaman havanın bulutlanmış olduğunu gördüler. Güneş bile bu manzarayı görmeye tahammül edememiş, kendini bulutların ardına saklamıştı. Gök ağlamaya hazırlanı-

yordu.

Kafile, Buhara'ya döndüğü zaman halk etraflarına birikti. Yüzlerine bakıp ne diyeceklerini anlamak mümkündü ama, sözlerinde belki bir ümit ışığı buluruz diye durmadan soruyorlardı :

— Ne haber?..

— Kaan ne dedi?..

— Bize ilişmeyecek mi?..

— Şehri yakmayacak mı?

— Camilerimizi yıkmayacak mı?..

— Kadınlarımızı tutmayacak mı?..

Kafile reisi ümitsizce başını salladı. Aslında herkesin beklediği cevabı verdi:

— Hiçbir taahüt altına girmiyor...

Ağızlarından korkulu bir hayret sayhası döküldü :

— Yaaa!...

İç kaleye kapanmış gönüllüler durumu öğrendikleri zaman* halkın arasında yine adamlar saldılar. Bunlar :

— Düşman namerttir diyorlardı. Kaldı ki hiçbir taahhüt altına girmedi. Hakkımızdaki karan sonra vereceğini ifade etti. Canları cehenneme. Biz kurbanlık koyun değiliz. Camileri m i/ in içinde şarap içmelerine nasıl göz yumarız?.. Kadınlarınıı/ı gözümüzün önünde oynatmalarına nasıl dayanırız? Çocukltri ' mızın kılıçlanmasına nasıl tahammül edebiliriz Yek teslim olmakla başımıza gelecekleri ellerimizle hazırlanır., oluru Bırakalım, vuruşup mertçe ölelim. Zelil yaşamak la dili ölmek evlâdır. İslâmlığa, insanlığa yakışan da budui

Ama dinletemiyorlardı. O gün sanki herk. lanmışü. Cengiz'in âlicenap ve barışsever olduftunu ki I bilecek kadar samimiyetsizleşmişlerdi.

Diyorlardı ki:

I'M

— Cengiz Han'ın yanında iki de müslüman Han vardır. Karluk Hükümdarı Arslan Hanla, Almalık Hükümdan Sugnak Tigin. Cengiz bize kıymak bile istese, bu Hanlar müsaade etmezler. Hayli de kuvvetlidirler. Elbette dindaşlarını korusalar .gerektir.

—? Etmeyin eylemeyin düşmana iltihak eden kim olursa olsun dost değildir. Onlar Cengiz'in istilâ ve yağmalarını kolaylaştıran basamaklardır sadece, bilerek veya bilmeyerek zalimin zulmüne ortak olmuşlardır. Güven olmaz. Gelin teslim olmayalım.

— Hayır, teslim olmak hepsinden iyidir. Arslan Han iyi bir müslümandır. Beş vakit namazında, niyazında adam; dindaşlannı ezdirmez, Cengiz'i frenler...

Yüklü bulutlar yağmur tanelerini şehrin üstüne serpiştirirken Buhara'nın oniki kapısı da düşman atlılarına açılıyordu.. Gök ağlıyor, melekler ağlıyor, basiret sahipleri ağlıyordu. Teslim

olma taraftan olmayanlar ne pahasına olursa olsun müdafaa ederek ölmeye bir kere daha karar vermiş, Şehristan denen yerde kurulmuş iç kaleye tekrar çekilmişlerdi. Kale bedenlerinde tertibat aldılar. Okçular yerleştirip, mancınıklar kurdular.

O gece şehre kimse girmedi. Halk geceyi sokakta geçirdi. Her an Cengiz ve ordusunu bekleyerek korkulu dakikalar yaşadı. Cengiz Han sanki bundan büyük zevk aldığını belirtmek için mahsus sabahı bekledi.

Şafakla birlikte yüz Moğol atlısı şehre girdi. Etrafı şöyle bir gözledikten sonra :

— Lu... Lu... Lu... Lu!... diye zafer naralan atarak Kaan'a koştular. Durumu bildirdiler. Kapıların açık tutulduğunu söylediler..

Cengiz çadırlarını toplattı. Acele hareket etmiyordu. Nasılsa kurbanlığın bıçak beklediğini biliyordu.

Yavaş yavaş şehre yaklaştılar.

Kaleden düşman atlılarını seyreden halkın kalbi ürperdi.

Çocuklu kadınlar »erkeklerin ayaklarına kapandılar :

— Ne olur bizi düşman eline teslim etmeyin, diye yalvardılar. Aldıkları cevap ise hep aynı oldu :

— Merak etmeyin, Cengiz âlicenaptır, yanında iki müslüman Han'ı da var bizi, korurlar...

Şehre yaklaşınca, Cengiz Han askerlerini durdurdu. Atının üstünde ayağa kalktı:

— Moğol arslanları, işte yenilmez Buhara! Tek ok bile atmadan, korkusundan kocakanlar gibi büzüldü. İstilâya açıldı. Yüzer kişilik kollar halinde ayrılın. Her kol bir mahalleyi işgal edecektir. Merkez benimle birlikte kalacak, konduğum yerde konacak, gittiğim yere korkusuzca gelecektir. Anlaşıldı mı?..

Meş'um karşılık geldi:

— Lu!... Lu!... Lu!... Lu!..

— Dinleyin. Yağma serbesttir. Şehrin en güzel kızlarım önce bana takdim edeceksiniz, bu töreyi bozan elimden kurtulamaz. Diğerleri sizindir. Yağmalayın, yakın, yıkın! Vuruşmadan teslim olmak neymiş anlatın. Düşmanın bile cesuru makbuldür.

— Lu!... Lu!... Lu!... Lu!...

— Dörtnaaaal, ileriiiü...

Atını mahmuzladı. Üstünde eğildi. Sonra birden durdu. Elini havaya kaldırıp şehrin kapılarını gösterdi:

— Hücuuum yiğitlerim!...

Moğol atlıları yıldırım gibi şehrin kapılarını geçtiler naraları atarak sokaklara dağıldılar.

Cengiz Han da biraz sonra kapıdan girdi. İki yanında, Bu haraTıiarın güvendiği müslüman Karluk ve Alnuılıl Hanlan vardı. Ardından Burak Hacip yürüyordu. Doru atını şehrin büyük meydanına sürdü. Halk toplanmıştı l

kapandılar. Affedilmeleri için ağlaya - sızlaya yuldular.

I II

Cengiz Han söylenenlerin gerçi tek kelimesini anlamıyordu ama, canları için alçalan bu insanların hareketlerini iyi değerlendiriyordu. Bir ara Danişmend Hacip'e sordu:

— Ne istiyor bunlar?...

— Affedilmeleri için yalvarıyorlar büyük Kaan!

— Yaaa!...

Bir an durdu. Bakışlarını esir halkın üstünde dolaştırdı. Sonra Danişmend Hacip'e döndü :

— Bunlar müslümandır öyle mi?..,

— Evet büyük Kaan...

— Kitaplarında düşmana silâh çekmeden teslim olmaları; hususunda bir emir var mı?..

— Yok...

— Öyle ya, sen de müslümansın, iyi bilirsin.

— Bilirim büyük Kaan...

— Peki ,kitaplannda böyle bir kayıt yoksa, niçin teslim oldular?..

Cengiz büyük meydanın tam ortasında durmuş konuşuyordu. Etrafı muhafızlanyla çevrilmişti. Yalınkılıç emir bekliyorlardı.

— Sor bakalım Danişmend Hacip, kitaplarında böyle birşey yazmıyorsa niçin teslim olurlar?

Danişmend Hacip kalabalığa döndü, Harzemce sordu :

— Büyük Cengiz Han, Kur'anda vuruşmadan teslim olmanızı emreden bir âyet olup olmadığım soruyor.

Halk uğultu halinde cevap verdi:

— Yoktur...

Danişmend Hacip tercüme etti:

— Yoktur derler büyük Kaan.

— Savaşmayı yasaklayan bir emir var mı?

Danişmend Hacip tercüme etti .Halk uğullu şeklinde cevap verdi:

— Aksine, dinimiz küffarla cihad'ı emreder.

Cengiz Han cevabı öğrenince kinle büzülmüş gözlerini ka-

labalığa dikti. Danişmend Hacip'e bakmadan emretti

— Niçin teslim olduklarını sor.

— Öyleyse niçin teslim oluyorsunuz?..

Şaşkınlık cevap vermelerine mani oluyordu.

— Niçin teslim oldunuz?

Herkese endişe hakim olmaya başlamıştı.

— Cevap vermiyorlar büyük Kaan!

— Çünkü bunun cevabı yoktur. Kimse korktuğunu itiraf etmek istemez.

Bu sırada koşa koşa bir Harzemli geldi. Danişmend Hacip'e doğru bağırdı:

— Askerleriniz şehri yağmalıyor, mani olunuz.

Danişmend Hacip Cengiz Han'a baktı.

— Şehir yağmalanıyormuş mani olmanızı istiyor.

4 Cengiz Han kısık gözlerle adamı süzdü. Ardında dikilen yalın kılıç muhafıza dönüp meş'um işareti verdi. Muhafızın kılıcı şimşek gibi bir hareketle kalkı, indi. Etrafa kan sıçradı. Baş bir yana, gövde bir yana düştü.

Cengiz Han bağırdı:

— Mağlûplar şikâyet etme hakkına sahip değildir.

Atını sürdü. Şehrin en büyük ibadethanesi Ulu Camiin k;ıpısına yaklaştı. Danişmend Hacip izahat veriyordu :

— Bu gördüğünüz bir camidir büyük Kaan. MÜSİÜmanUı bunun içinde ibadet ederler. Adına Ulu Cami derler. Bir eşi daha yeryüzünde yoktur.

Cengiz'in yüz çizgileri kasıldı :

— Burada ilk defa ben şarap içeceğim...

Karluk hükümdarı Arslan Han feryadı bt

— Aman büyük Kaan!...

Sert bir bakış fırlattı:

— Müslümanlığın mı incindi Arslan 11.m ' I meyi mi özlersin?

_ lifi

Arslan Han boynunu büktü. Canı dininden kıymetli gelmişti. Sesini çıkarmadı.

Buhara'nın sayılı ilim adamları camide toplanmıştı. Sanki bu bina kendilerini kurtaracaktı. «Allahın evidir» diyen koşmuştu .Aslında «Allahın evi» korunmak isterdi. Bu akülanna gelmiyordu. Ele kılıcı almadan taş duvarların kendilerini korumasını istiyorlardı. Daha doğrusu koruyamadıkları bir dinin koruyuculuğuna sığınıyorlardı.

Cengiz Han tereddüt etmeden atını kapıya sürdü. Buharalılarm dehşetle irkilip çekilmelerine aldırmadan içeri girdi. Korkudan iki yana açılan cemaatın arasında ilerledi. Mihraba vardı. Yüzünü cemaate çevirdi. Gözler alabildiğine açılmış, alabildiğine yüzler sararmıştı. Bazılarının yanaklarından artık çok geç kalmış pişmanlık yaşları süzülüyordu. Cengiz umursamadı bile. Hocalardan birine döndü. Sarığını işaret etti. Sordurdu.

— Başına niçin bu kadar bez sarmış?

— Bu din âlimidir...

— Gök Tann'yı bilir mi?.

— Tek Allah bilirler.

— Şu sarığı merak ettim yakından görmek istiyorum.

Bir müddet durdu, kısık gözlerini muhafızlarından birine çevirdi. Bir gözünü açıp kapadı.

Muhafız seri bir hareketle kılıcını salladı. Âlimin başı tanı omuz üstünden gövdeden ayrıldı. Yere yuvarlandı. Diğer-

leri bağrışarak gerilediler...
— Allahım!...
Cengiz Han'ın muhafızı eğildi. Boyun damarlarında hâlâ hayat kıpırtıları taşıyan kanlı başı kaldırarak sarığını giydirdi. [jyla Kaan'a uzattı...
Cengiz kesik başı aldı. Bir bilgin titizliğiyle inceledi. Ellen-in kanı sarığa sildi. Sonra camiin ortasına fırlattı attı.
— Alın bilgininizi!...

Atından indi. Şarap getirilmesini emretti. Karnı davul gibi şişinceye kadar içti.
Bu arada üç Moğol askeri yanlarında bir kızı sürükleyerek getirdiler. Kız direniyor, yürümek istemiyordu. Gözlerinden sicim gibi yaşlar boşanıyordu.
— Merhamet, merhamet ediniz!..
— Yürü! ...
Cengiz'in önüne getirdiler. Eğilip Kaan'ı selâmladılar.
— Büyük Kaanımız, siz bize Buhara'nın ambarlarını açtınız, aç kursağımıza yemek girdi, hayvanlarımız patlaymcaya kadar arpa yedi. Biz de size hediye getirdik.
Cengiz Han çekik gözlerini genç kıza dikti. Zavallıcık yaralı bir kuş gibi titriyordu.
— Niçin titriyor?...
— Siz büyük Kaan'ın karşısında titrememek kimin haddine düşmüş?
— Söyleyin raksetsin, belki beğenir haremime alırım.
Kılıçların ucuyla dürttüler.
— Oyna bakalım güvercinim.
Âlimler biraz daha geriledi. Cengiz Han bunu farketti.
— Şu müslüman bilginleri yaklaşsınlar. Kızın etrafında daire olsunlar. Seyretsinler emrediyorum.
Emir bilginlere anlatıldı. Birkaçı itaat ederek ilerledi. Anı.t çoğunluk olduğu yerde çakılmış gibi kaldı.
Cengiz Han hiddetle bağırdı:
— İlerleyin!...
Kimse kıpırdamadı: Çok acı bir şekilde aklan.Iı) I irini lıyor cezalarını takdir ediyorlardı. Aralarından fırladı:
— Burası ibadethanedir diye bağırdı. I
Cengiz Han, şehri teslim etmekle ne büyük Iı i .m ladık .Ölüm bizim için nimet oldu. Bu CM artl nıez. Emrini dinlemiyoruz. Lânel olsi olan İM.

askerlere lanet olsun bize!... Biz ki tek ok atmadan şehrin kapılarını açtık.
Cengiz Han açık bir Moğolca ile söylenen sözleri sonuna kadar gözünü kırpmadan dinledi. Hiçbir harekette bulunmadı. Uzun uzun konuşana baktı:

— Sana kim derler? diye sordu. Bizim dilimizi nereden öğrendin?.

— Bana Deli Derviş derler. Diyar diyar dolaşmış bir adamım. Senin ellerde yıllarca kaldım. Çin'i, Maçin'i gezdim. Çok zalim gördüm. Dünyadaki bütün zalimlerin en zalimi şu anda karşımda. Lanet sana, lanet zulmüne!...

Deli Derviş o anda ölümden başka bir şey düşünmüyordu. Nasılsa şehir teslim olmuştu. îç kalede düşmana karşı direnmekte olan yiğitler ise çabucak tükenecekti. Cengiz Han'ın yapacaklarını görmek için değil, müslüman âlimlerin haysiyetini kurtarmak için buraya koşmuştu.

Ondan cesaret alan bilginler kıpırdanmaya başladılar. Birkaçı:

— Lanet! Diye gürledi. Sonra bu umumî bir uğultu halinde kubbelerde çınladı:

— Lanet sana!...

Cengiz'in üstüne doğru yürüdüler.

Cengiz Han korkuyla sıçradı. Muhafızlar hemen çembere aldılar...

— Hepsini öldürün!...

Diye bağırdı. Kılıçlar, kılıçsız insanların başı üstünde dolaştı, ölüm makineleri kana bulandı. Yeşil Buhara halıları kızıla boyandı. Cengiz Han:

Kıza ilişmeyin, dedi.

Katliam kısa sürdü:

Tamam, haberi geldiği zaman caminin içi cesetlerle dolmuştu. Ortada kandan bir gölcük vardı. Beyaz kavuklar kırmızı lekelerle benek benekti...

Cengiz Han çok normal bir hadiseye şahit olmuş gibi baktı. Tekrar gözlerini genç kıza dikti:

—? Raksetsin...

Parmağını cesetlerin üstüne dikti:

— Şu hocaların cesetleri üstüne basa basa hem de...

İki asker genç kızı kollarından tutarak oraya sürdüler. Çıplak ayaklan cesetlere değdi. Kanla kızıllaştı. Ürperdi. İçerdekilerin arasında babasını araştırdı. Buldu. Cesedinin üstüne kapanmak için bir hareket yaptı. Sonra vazgeçti.

— Dinini korumasını bilmeyen, kızını korumasını da bilemedi, canını korumasını da... diye mırıldandı.

Başını dimdik tuttu. Bütün nefretini sesine vererek Cengiz Han'ın yüzüne haykırdı:

— İhtiyar çakal, Allah sana lanet etsin!

Cengiz, Burak Hacip'e sordu :

— Ne diyor bu?..

— Allah sana lanet etsin, diyor.

içten söyledin Burak Hacip, bu beddua seni de sarmışa benzer.

Cevap beklemeden yürüdü. İki adımda genç kızın yanma vardı. Kız korkuyla gerilemek istedi ama, mani oldular. Kolundan tuttu:

— Rakset!... •

Fınldak gibi çevirdi:

Yüzü pek nadir gülen Cengiz Han kahkahalar atıyordu

Genç kızın gözü Kaan'ın belindeki hançerde ıılı B atıldı. Kaan'ın belindeki altın saplı hançeri kavradı.

—? Al lanet olası!...

Hançer tutan elini süratle kaldırdı ama, tnd \> kasında tetikte duran kurnaz bir Moğol askeri bili ftini tutu tu.

Cengiz, ağzını kızın yanağına yapıştırdı çirdi. Var kuvvetiyle sıktı. Ağzının içi m l.lu Ti/ _ Uf

bir feryat camiin içinde çınladı. Cengiz Han dişleri sıkılı olduğu halde başını hızla çekti.

Ağzında koca bir et parçası vardı. Türkmen kızı acı ile bağırıyor, elini yanağına bastırmak istiyordu. Ama askerler iki kolunu da tutmuşlardı. Eti alınmış yerden elmacık kemiği görünüyordu. Kan sütun sütun çenesinden süzülüyor, fengi gittikçe saranyordu, irileşmiş kara gözleri Cengiz'in üstünden ayrılmıyordu.

Bir zaman öylece ayakta tuttular. Moğolların bile kanı donmuştu .Cengiz, ağzının içindeki et parçasını köpek ulumasını andırır sesler çıkararak sakız gibi çiğniyordu.

Nihayet genç kızın ayakları büküldü. İki asker kollarım bıraktılar. Külçe gibi yere yığıldı. Beyaz sarıkların arasına serildi kaldı.

O zaman Cengiz Han üstüne yürüdü. Hançerini tekrar kınından çıkardı. Baygın Türkmen kızının önünde diz çöktü. Bir çekişte göğsünü yırttı. Tam kalbinin üstüne hançerini sapladı... Aşağıya çekti. Sonra yana, sonra yukarıya ve tekrar yana. Bir dörtgen çizdi. Kan fışkırdı. Hançerinin ucunu kaldırdı. Kestiği parçayı tuttu, kenara fırlattı. Bir kan gölünün içinde genç kızın kalbi göründü. Son titreşimlerini yapıyordu. Elini daldırdı. Bir çekişte yerinden söktü. Genç kızın vücudu bir kere kasıldı. Baştan tırnağa kadar titredi. Sonra hareketsiz kaldı. Askerlerin zoraki kahkahaları arasında Cengiz ayağa kalktı. Hâlâ sımsıcaktı Türkmen kızının kalbi. Cengiz'in parmakları arasından kan sızıyordu.

Avucunu kastı, sıcak kalbi ağzına götürdü, dişleriyle ince parçalara ayırdı. Kubbeleri çın çın öttüren bir kahkaha daha attı.

Avluya çıktı. Meydanda toplanan askerlerine el salladı.

— Bütün müslümanları böyle cezalandıracağım, diye böl'.cıiilü. Ben Gök Tanrının müslümanları cezalandırmak için gön- ı büyük Moğol Hakanı'yım. Önümde her kuvvet yıkılma-

dı m.ılıvolmaya mahkûmdur. Ey askerlerim. İşte size Buhara

— Sultanım, haşmetlû Haızem Şahı, babacığım... Bu kaçış daha nereye kadar sürecek?

Harzem Şahı Alaüddin Muhâmmed dizginleri hafifçe çekerek atını yavaşlattı. Oğluna sert bir bakış fırlattı:

— Canımızı emniyette hissedene kadar...

— Memleketimizin üstünde düşman tepinirken, milletimizin sırtında kırbaç izleri çıkarken, bizim canımız çok mu kıy^ metli?..«

— Biz sağ olduktan sonra tekrar bir devlet kurabiliriz Celaleddin!

— Öyle mi Sultanım? Kurulmuş bir devleti, kendisi için can vermeye hazır bir milleti muhafaza etmekten kaçan bizler, yeni bir devlet kuracağız ha!

— Dilin bir yılanmkinden daha zehirli.

— Başka türlü olabilir mi? Kollarımı âdeta bağladınız bir emrinizle beni ardınızdan sürüklediniz, bırakın baı işlesin...

— İstersen gelmezsin, seni zorlayan yok.

— Öylesini istemiyorum Sultanım, Celaleddin bu âsi oldu dedirtmem. Ama düşmana karşı çıkfl
tek başıma geri döner, şehit oluncaya kadai rum, Hiç değilse şerefle ölürüm.

— Celaleddin, Celaleddin! Kader bi/. ' mı/
den ne gelir?...
•in

— Kader mi? O kimseye küsmez Sultanım. Biz kaderimizden mi kaçıyoruz şimdi?...

— Beli...

— Büyük hata. Küllî irade Allanın elindedir, cüz'î irade ise insanların. Biz bu cüz'î iradeyi büe istimal etmedik ki. Kaderimizin ne yolda tecelli edeceğini bile denemeye lüzum görmedik. Heyhat...

— Sen bir kumandan olamazsın sadece basit, cesur bir askersin, ömrün boyunca böyle oldun ve bundan sonra da böyle kalacaksın. Bak şu peşimden gelen binlerce atlıya, onların hayatından sorumluyum, sen bunları anhyamazsın.

Celaleddin sıra sıra gelen atlılara baktı:

— Neye yarar, dedi. Bir sürü atlı, ama şu anda kadınlardan farksız, düşmana bir kılıç darbesi bile vurmadan peşimizden kaçıyorlar. Ah!... kaçan bir şehzade olacağıma, vuruşarak ölen bir asker olmayı ne kadar isterdim.

— Kaçmıyoruz, müsait bir fırsat kollamak üzere çekiliyoruz.

— Öyleyse Seyhan'a doğru dönelim. Düşmanı o cenahta kıstıralım. Sandığımız kadar kalabalık değiller. Gelen haberlere

kulak verin, Temür Melik bir avuç yiğitle Cuci'ye kan kusturur. Buhara'da iç kaleye çekilmiş birkaç kahramanı teslim alamazlar.

— Peki, ne yapalım istiyorsun?

— Dönelim, Seyhan kıyılarında Cengiz'e bir baskın verelim. Elimizdeki kuvvetler iyi idare edildiği takdirde büyük işler başarabilecek kadar çokluktur.

— Derler ki, Cengiz'in elinde dörtyüz bin asker varmış...

— İnanmayınız, Cengiz'in elinde ancak yüz elli bin kişilik bir kuvvet vardır. Çoğunu şehirlerin muhasarası için taksim ıimistir. Bir merkeze yüklenirsek Moğol Kaanını da esir alabiliriz.

— Ne güzel hayâl.

Evet Sultanım, güzel bir hayâl... Lâkin hakikatleri hayâl görmek... İşte bu hiç güzel değil.

— Ne demek istersin? Kiminle konuştuğunun farkında mısın?..

— Farkındayım, ülkesiz, milletsiz bir Sultanla...

— Defol!...

— Müsaade edin Sultanım, şimdiye kadar sadık bir bendeniz olarak her emrinizi yerine getirdim. Peşinizde at uşağınız gibi dolaştım. Ama şimdi...

— Bırakacaksan bırak...

— Acı, işte bunu yapamıyorum; Sultanımsınız, babamsınız, bırakamam. Emredin istiyorum. Küçük bir kuvvet veriniz emrime. Düşmanın canına okurum. Allattın izniyle bunu yaparım.

— Hiç bir şey yapacak gücümüz yok şimdilik, sus ve bana itaat et.

—? Bari nereye gittiğimizi söyleyin?..

— Söyleyeyim, Tus'a gidiyoruz.

Celaleddin boynunu büktü. Ancak kendisinin işitebileceği kadar hafif bir sesle :

— Tus'a kaçıyoruz, diye mırıldandı.

Wet, kaçıyorlardı. Koca koca orduları bırakıp bir efsaneden kaçıyorlardı. Uzun zaman kaçacak, Tus'tan Devletabâd'a geçecek, orada Moğolların bir koluyla Celaleddin'in zorlaması yüzünden savaşacak, fakat ordu çok kötü idare edilmek yü/im den hcz'nıcte uğrayıp çekilecekti. Büyük bir kısmı dağıhı. Sultan, elinde kalan bir avuç sadık adamıyla Abiskun'ckı (I I Denizi) bir adaya sığınacak, lüks ve ihtişam içinde geçen gül rin ceremesini, yer yataklarında yatarak ödeyecekiı

Düşmanla savaşmayı göze alamayanların ihn-ı ionu olarak, bu hal tarihe böylece kazınıyordu.

BUHARA'D AN SEMERKANT'A...

Ejderha yılı (1220) ilkbaharında Cengiz Han, Semerkant'ı almak üzere Buhara'dan ayrılırken koca şehrin üstünde hâlâ dumanlar tütüyordu. İç kaleye kapanmış bir avuç kahramanın

teslim olmayışı Kaan'ın canını adamakıllı sıkmış son olarak ezeli taktiğine başvurup müslüman esirleri zincirlerle birbirlerine bağladıktan sonra, kaleye saldırtmıştı. İçerdekiler dindaşlarını öldürmek yerine kendileri ölmeyi tercih ettiler. Kapıları açtılar, İçkaleye düşman çığ gibi girdi. Hepsi kılıçtan geçirildi.

Cengiz Han tatmin olduğu için memnundu. Bir sabah ordusunu peşine taktığı gibi şehri terketti. Semerkant'a doğru yola çıktı.

Mcğol Ordusu Zirufşan ırmağını takip ederek yol üstünde bulunan Serepuy ve Dabussiye şehirlerini aldı. Elinde mühim miktarda bir esir kafilesiyle Semerkant'a ulaştı.

Şehir dışında Harzem Şahı Alaüddin Muhammed'in yazlık bir sarayı vardı. Sultan bazen avlanmak üzere kafileler tertipler, av mevsimi geçinceye kadar bu sarayda ikamet ederdi.

Cengiz Han bu saraya yerleşti. Her sabah saray penceresinden Semerkant'ın yüksek surlarını uzun uzun süzdü.

Kaba kuvvetle bu muhkem surları aşamayacağını çok iyi biliyordu. Hile yapacaktı. İçerdeki Kıpçaklardan bir kısmını kandırabilirse, Buhara'da olduğu gibi burada da kapılar kendili 'inden açılırdı.

I H iler ki: Eğer şehir kumandanlığı Temür Melik gibi cesur

bir askeri dahinin elinde bulunsaydı Semerkant en azından yiyecek stokları bitinceye kadar, yani bir, birbuçuk sene istilâcılara karşı koyabilir, hattâ zaman zaman yapılacak huruç hareketleriyle düşmanı kaçırabilirdi.

Ne var ki kale kumandanlığını Valide Sultan Türkân Hatun'un kardeşi Harzem Şah Muhammed'in dayısı Kıpçaklardan Turgay Han yapıyordu. Ne halk onu seviyordu, ne asker. Sadece etrafındaki birkaç dalkavuk tarafından destekleniyordu.

Şaşaadan başka şey düşünmezdi. İpeklilere vücudunu garkeder, her parmağına en az iki tane kıymetli taşlı altm yüzük takardı.

Halk içine çıkmayı zül sayar, askeri saraydan idare ederdi.

Cengiz Han bütün bunları biliyordu. Şehri içinden fethedecekti. Hele kuvvetlerini üç misli çok gösterecek bir hile düşünmüştü ki Turgay Han'ın görür görmez teslim olmak isteyeceğinden şüphe etmiyordu.

Bir kısım adamlarını gizli yollardan şehre sokarken bir yandan da bu düşüncesini tatbike geçti.

• Elindeki esirleri muntazam sıralar halinde dizdirdi ve her sıranın başına sancaklar diktirdi. Esirler gerçi birbirlerine bağlı idiler ama, uzaktan bakan birinin bunu farketmesi mümkün •değildi. Onun için Turgay Han zahmet edip saray burcuna çıktığında esirleri bile asker zannetti. Uzun bir hayret nidası çıkındı, düşünceli bir tavırla tekrar odasına döndü. Kumandanl. ti1 topladı.

— Düşman çokluk, diye konuştu. Mukavemet etmem mümkün görülmüyor. Eğer Cengiz Han'ı kızdınrsak Buhuru

gibi Semerkant'ı da yakar ve cümlemizi kılıçtan geçim
Türkmenlerden Balan Han sözün bitmesini bel n .ı\.ı jğa fırladı:

— Ne demek, diye bağırdı. Düşmanın azlığı İle çokluğu neden alâkadar etsin? Şehri müdafaa etmek üzere hurinin kanımızın son damlasına kadar müdafa

Ali Er I lan da bu fikirde idi. Halan 11 tun ionı ı
M

zü o aldı:

— Buhara teslim oldu, Cengiz'in yaptıkları meydanda... Gelen haberler tüyler ürpertici... Kuzu kuzu cellâda boynumuzu uzatmak, düşmanı gözümüzde büyütmek niçin? Şehri son ana kadar koruyacağız...

Turgay Han Kıpçak Hanlarına bir göz attı. Sonra Balan Han'a döndü:

— Halk dövüşmek istemese de mi?...

Balan Han başını salladı:

— Halk dövüşmek istemese de, evet. Halk niçin dövüşsün? Vergi verir yetmez mi? Dövüşmek askerin işidir. Kalede yeterince asker de vardır. Kaldı ki gerektiğinde halktan gönüllü toplayabiliriz. Kaledeki bütün sivil Türkmenler buna hazırdır.

— Konuştun mu onlarla?...

— Ben milletimi iyi tanırım Turgay Han.

Kıpçak Hanlarından biri araya girdi:

— Boş yere münakaşa ediyoruz. Balan Han ve Ali Er Han dövüşmek isterler, buyursunlar dövüşsünler, onları tutan yok ki!...

Ali Er Han hiddetle ayağa kalktı:

— Siz de karılar gibi oturup seyredin, mani olan mı var?

Diye bağırdı.

— Ne demek istiyorsun?...

— Şunu demek istiyorum ki, memleketimizin şehrimizin, halkımızın istiklâli tehdit altına iken kuzu kuzu teslim olmak isteyerek rahatını düşünenlerin varlığıyla kahroluyorum. Kadınlar bile bu kadar cesaretsiz değildir.

Kıpçak Hanı hançerini çekti:

— Sözünü geri al...

Ali Er Han da hançerine el attı:

— Peşine askerlerini takıp kaleden çıktığın ve düşman LUtUne atıldığın an, sözümü geri almaya hazırım.

*>imdi geri alacaksın.

gibi büyük ve muazzam bir şehrin kapılarını açtırdım, Sadakatinizi gösteriniz ve ölüme olsa dahi peşimden geliniz. Size yeni zaferler kazandıracağım.

Askerler he.g bir ağızdan bağırdılar :

— Peşindeyiz Büyük Kaan!...

— Şimdi büyük bir ateş yakınız. Bu ateş bir ev tutuştur-
mak suretiyle de yakılabilir. Ne kadar kitap bulursanız içine atınız. Kitabı kafalarda taşıyanları da alevlerin arasına atınız. Biz asker milletiz, ilim değil savaş gerekir.

— Lu!... Lu!... Lu!...

Haydi davranın aslanlarım...

t

'Su emir Danişmend Hacip'in yüzünü buruşturdu:

— Büyük Kaan, dedi. Biz göçebe bir milletiz. Ancak ilelebed böyle yaşayamayız. Buralar medeniyetin nimetlerine ermiş. Gelin bu kitapları yakmayalım, âlimlerden keseceğiniz kadarını zaten kestiniz, hiç değilse geri kalanını bağışlayın. Devlet işlerinde kullamrız. Kırbaç altında bas kaldıramaz size hizmet ederler. V ' *

Cengiz Han ters ters baktı:

— Onlardan yana mısın Hacip köpeği?..

— Haşa Büyük Kaan!..

— Sus öyleyse, bugün zırvalıyorsun, geçmiş hizmetlerin olmasaydı...

Sözünü tamamlamaya lüzum görmedi. Danişmend Hacip'in sararan yüzü, anladığını belli ediyordu.

Halk büyük meydanın ortasında ah-vah ederek ağlaşıyor, iç kaledeki bir avuç müslüman kanlarının son damlasını .ikiliyorlardı.

Şehir yer yer ateşe verilmişti Alevler sütun Ulun yül
liyor, sönen ideal ateşine inat, BUHARA Y i\l) OR du

Bir adım yaklaştı:

— Ben ancak erkeğe erkek derim...

— Sözünü geri al, diyorum.

Kıpçak Ham hırsla hançeri kaldırdı. Ama indirmeye vakit bulamadı. Arkadan uzanan çelik mengene gibi parmaklar bileğini kavradı. Hiddetle döndü. Balan Han'la yüzyüze geldi. Nefretle baktı:

— Köpek!...

Balan Han bileğini kıvırarak yüzünü yüzüne çevirdi. Serbest kalan eliyle şiddetli bir tokat çıkardı:

— Ahmak!

Araya girdiler. Gerçi Kıpçak Hanları çokluktu ama, iki Türkmenin pervasızlığını iyi biliyorlardı. Turgay Han işi tatlıya bağlamak için konuştu :

— Niçin çekişirsiniz. Biz buraya kavga etmeye değil, düşmandan korunma çarelerini araştırmaya geldik. Bu hususu tartışın.

Balan Han şöyle cevap verdi:

— Biraz evvel cesaretimizi gösterebileceğimiz söylenmişti. Biz cesaret gösterisi yapmak istemeyiz. Şehir muhasara edilmiş-

tir. Bu muhasaranın yarılması lâzım. Bunun için askerimin başına geçip Cengiz Han'ın ordugâhını basacağım...

Ali Er Han birkaç adımda Balan Han'ın yanına ulaştı. Elini omuzuna koydu, gözlerini Kıpçaklara dikti:

— Ben de kuvvetlerimi peşime takıp aynı şeyi yapacağım...

Şimdiye kadar hiç söz etmeyen Türkmen Beyi Ayhan da ayağa kalkıp onlara doğru yürüdü. Yanlarına geçti. Elini Balan Han'ın omuzuna koydu.

Zeaen fazla konuşmayı sevmezdi. Bazen günlerce ağzından lâf çıkmadığı olurdu. Ağızla söylemek yerine, iş becermekten hoşlanırdı. Başını iki kere müsbet mânâda salladı. Böylece iki Türkmen beyinin safında yer aldığını ifade etti.

Üçü birlikte saraydan ayrıldılar. Hemen askerlerini hazırladılar. Biner kişilik üç kol halinde şehirden süratle çıktılar...

Moğol ordugâhına vardıkları zaman şafak atmış, tanyeri kızıllaşmıştı.

Şiddetli bir muharebeye girdiler. Moğollar gerçekten kalabalıktı. Üç bin kişi onlar için hiç sayılırdı. Ancak yine de gerilemek zorunda kaldılar. Türkmen atlıları çok iyi vuruşuyor, üç kumandan ellerindeki kuvveti maharetle idare ediyorlardı.

Şiddetli muharebe bir saat kadar sürdü. Moğolların toparlanmaya başladığını gören Balan Han kuşatıldığını hisseder etmez çekilme emrini verdi. Ustaca bir manevra ile sıyrıldılar. Peşlerine takılan beşyüz kadar Moğol atlısını esir alarak şehre girdiler.

Kaledeki beylere bunun bir cesaret aşısı olacağını zannetmekle aldandıklarını tekrar toplandıkları zaman anladılar. Kıpçak Hanlarından bazıları gerçi savaşa yanaşmıştı ama, büyük kısmı hâlâ aleyhte idi. Müzakere gün boyunca devam ettikten başka geceyarısına kadar sürdü. Hiçbir netice alınamadı. Sonunda ümidini kesen Balan Han hiddetle yerinden fırladı:

— Korkaklar! diye bağırdı. İkinci defa huruç hareketi yapmaya hazırlanmak üzere askerlerinin başına gitti.

Sabaha herşey tam^pdı. Bu sefer kale halkından bir kısmı da gönüllü olarak muharebeye iştirak ediyordu. Ali Er Han ve Ayhan Bey de hazırdılar. Bunlardan başka iki Kıpçak Hanı da askerlerini hazırlamıştı.

Hepsi altıbin atlı olmuşlardı.

Umumî kumandayı Balan Han üstüne aldı. Temür Mclik'lc birlikte uzun yıllar kılıç sallamış tecrübeli bir askerdi l Hım gururuna mağlûp olmayıp maiyetini ona teslim ı büyük bir ihtimalle şehir kurtulabilecekti.

Cengiz Han zaten ikinci bir huruç hareketim bekliyordu. Hazırlanmıştı. Birinci baskının kendisine hayli puhulıyu mal olduğunu gördükten sonra tedbirini almıştı.

Hücum edenlerin önünde çekilme taktiği yaptı. Sağ ve sol kanat yerinde sayarken merkez alabildiğine gerilere gitti. Balan Han her ne kadar bunun bir harp taktiği olduğunu anladıysa da diğerlerine dinletemedi. Moğollar çekildikçe onlar yüklendiler. Akılları başlarına geldiği zaman ise sağ ve sol kanat arkadan sarkarak birleşmiş, müslümanlar çembere girmişti.

Buna rağmen cesaretlerini kaybetmediler. Arslanlar gibi vuruştular...

Moğollar vahşî naralar atarak küçük atlarının üstüne sinmiş, etrafında dönüp nara atıyorlardı:

— Lu!... Lu!... Lu!...

Balan Han coşmuştu:

— Allah... Allah... Allah!...

— Allahüekber, Allahüekber...

Turgay Han Kıpçak Hanları yanında olduğu halde sarayın en yüksek burcunda, elini gözünün üstüne siper etmiş bakıyordu.

— Halleri kötü, diye söylendi. Sonra yanındakine döndü :

— Yardıma ihtiyaçları var. Eğer yirmi bin kişi şehirden çıkarsa Moğollan dıştan çembere alabilir.

Kıpçak Hanı zehir gibi bir tebessümle mukabele etti.

— Yirmi bin kişiyi daha mı feda etmek istiyorsun? Yetmedi mi bu gözü dönmüş Türkmenler yüzünden harcadıklarımız?...

Turgay Han sesini kesti. Kıpçak Hanları homurdanmakta bir süre daha devam ettiler.

Derler ki: Kaleden bir miktar asker çıkıp Moğollan çevirse, Balan Han rahatlıkla çemberden kurtulabilecek ve belki Cengiz Han'ı bozguna uğratabilecekti.

Ama olmadı. Turgay Han çok yorgunmuş gibi tekrar odasına kapandı altın sırmalarla işlemeli sedire gerçekleri görmemek için uzandı gözlerini yumdu.

Muharebe ikindi vaktine kadar devam etti. Balan Han birkaç çemberi yarmaya muvaffak oldu. Düşmana büyük zayiatlar

verdirdi. Ama kesmekle bitmiyordu. Bir an geldi her tarafında düşman atlılarının kaynaştığını gördü. Arkadaşlarından kimsecikler kalmamıştı. Gözlerinden şimşekler çaktı. Kılıcını bırakmadı. Tam on iki yerinden yaralandı. Kan her tarafından ırmak olup aktı. Atının sırtı kızıla kesti. Yine kılıcı elinde vurdu... vurdu. Gözleri kararana kadar vurdu.

— Allah Allah sözü ağzından kan pıhtılarıyla birlikte donana kadar vurdu.

Yavaş yavaş atından kaydı yere yuvarlandı. Acı acı gülümsedi. Ağzından burnundan kan geldi. Son bir defa daha:

— Allah! dedi, sağ omuzu üstüne döndü. Öylece, ebediyete kadar devam edecek hayatın basamaklarına ilk adımını attı.

Kaleye sağ dönebilenlerin arasında Ali Er Han da vardı.

Hepsi bin kişi bile tutmazdı. Beş bin müslüman daha şehit olmuştu

İHANET ŞEBEKESİ...

Cengiz Han her zaman yanında gezdirdiği Çinli sanatkârları yanına çağırdı. Kısa adamlar boy boy önünde dizüdiler. Hepsi ayak uçlarına bakıyor, gözlerini kaldırmaya cesaret edemiyorlardı.

Cengiz Han toprağı tekmeledi. Ardından öfkeyle titreyen sesi çınladı:

— Nice durursunuz soysuz kısa boylulular, derhal harekete geçin, uzun mesafeye ok sürebilecek yaylar yapın. İki gün içinde bu iş tamamlanmadığı takdirde kendinizi yok bilin.

Adamlar bakışmaya bile cesaret edemediler. Boyun büktüler. Ürkek adımlarla sarayı terkettiler.

Şehir dışında, bir zamanlar Harzem Şahının yazlık köşkü olan sarayda bunlar olurken, şehir içinde de bir meclis aktedilmişti.

Kıpçak Hanları Turgay Han'ın önünde bağdaş kurmuş oturuyorlar, küstah biı tavırla lâf yarıştırıyorlardı. Aralannda Türkmenlerden eser yoktu. Cesaretleriyle tanınmış Kıpçaklardan da kimse yoktu. Hayatlarında yeyip, içip sefa sürmekten gayri şey düşünmemiş Hanlardı bunlar.

Biri bağıra bağıra konuşuyordu :

— Gördük bizimkilerin halini, sersemlik, hazâ sersemlik... Kaleden savaşmak için çıkmak akıl kârı mıdır? Bunca masumun ölümüne sebep oldular. Daha fazlasına müsaade ede- ni -viz. Bu şehirde yaşayan çocukların, kadınların mesuliyeti

var üstümüzde. Cengiz Han eğer zorla girecek olursa kadın demez, çocuk demez, yaşlı - genç demez, kılıçtan geçirir. Ben kendi hesabıma yapacağımı biliyorum.

Sordular:

— Ne yapacaksın?...

— Ne mi yapacağım? Bu durumda her akıllı adamın yapacağını...

— Yani dövüşecek misin?...

— Akıllı adamın yapacağını yapacağım dedim, delilik yapacağım demedim!...

Bir an sustu, sonra kararını şöyle açıkladı:

— Teslim olacağım...

Menfaatle gözü dönmemiş gençten biri ayağa fırladı:

— Buna ihanet derler...

Öbürü alayla gülümsedi:

— Adını ben takacak değilim, ne derlerse desinler, canım kıymetlidir, malım da kıymetlidir. Pisi pisine ölmek istemiyorum.

— Hain olarak yaşamak mı istiyorsun?...
— Neden hain olacakmışım? Cengiz Han'ın safında dövüşürüm gerekirse. Sanki Harzem Şahı bili ne verdi şimdiye kadar? Alnımızın teriyle kazandık.
Genç adam çıldıracak gibi oldu :
,— Utanmaz mısın?... Nasıl böyle konuşabilirsin? Harzem Şahı bize her istediğimizi verdi. Devletin en yüksek mevkilerine kadar yükseltti. Kusurlarımızı bile anasının hatırı i<,m görmezden geldi.
— Cengiz de ayni şeyleri yapar...
Genç adam yalvarır gibi etrafındakilere bakı
— Ne olur söyleyin, sizler böyle düşüBmüyorsunuz değil mi?...
Kimsede ses yoktu. Suskundular. Başlarını önlerine eğmiş, parmaklarına bakıyorlardı.

— Ne olur? Bana ihaneti düşünmediğinizi söyleyiniz...
Yaşlı Hanlardan biri nihayet başını kaldırdı. Genç adama baktı:
— Başka çare de yok, dedi.
Diğerleri tasdik ettiler:
— Evet, başka çare yok.
Bu sefer genç adam gözlerini Turgay Han'a çevirdi:
— Hiç değilse siz söyleyiniz, teslim olmayacağımızı, bir Han'a yakışır şekilde, kanınızın son damlasına kadar vuruşacağınızı söyleyiniz...
Turgay Han başını iki yana salladı:
— Kararı kurultay alır delikanlı, dedi. Başka çare yok derlerse buna mecburuz demektir.
— Yani şehri müdafaa etmeden düşmana teslim edeceksiniz! ...
— Müdafaa edenlerin halini gördük.
— Yiğitçe öldüler...
— Sadece öldüler...
Genç adam öfkeden kıpkırmızı olmuştu. Adımlarını vura vura kapıya yürüdü. Bir an durdu. Geriye baktı. İçerdekileri tek tek süzdü. Tükürür gibi:
— Yazık, dedi. Bir ihanet şebekesinin içine düşmüşüm meğer!...
Hızla yürüdü. Kaleyi müdafaaya kararlı bir avuç Türkmen'e katıldı.
— Sizinleyim, diye bağırdı. Kanımın son damlasını bu mukaddes topraklar için akıtacağım; mertçe, bir asker gibi.
Kucakladılar. Durumu Ali Er Han'a bildirdiler. Omuzundan hafif yaralı idi. Yatıyordu. Sevinçle doğruldu :
— Gel kardeşim, dedi. Bizim meselemiz ırk değildir, şu .1 cult memleket bizden fedakârlık bekliyor, buna hazır olmak m,

— Hazırım ben!...
— Ben de... Biz hepimiz hazırız...
Gözlerini boşluğa kaldırdı:
— Keşke bütün Semerkant hazır olsa...
Heyhat! Bütün Semerkant hazır değildi. Müdafaanın lüzumsuzluğunda birleşenler vardı. Bir memleketin müdafaası, %ir dinin yücelmesi için ölümü nimet sayanlara mukabil, ölümü hiçlik olarak görüp ölümden korkanlar vardı.
Bunlar Hazret-i Resulûllah'ın yıllar yılı hudut boylarında Mekke'de, Uhud'da dövüştüğünü görmezden geliyorlar. Bunlar «cihad» farizasına sırt çeviriyorlardı. Bunlar «kim kuvvetliyse ondan yanayım» idare-i maslahatçı felsefeyle alçahyorlardı.
Gece yansı bir baskın yapacaklarım yayarak kuvvetlerini peşlerine takıp kaleyi terkettiler. Gittiler Cengiz Han'ın ayaklarına kapandılar.
— Biz, dediler, Kıpçak Hanları olarak tarafınızda şerefle •dövüşmek için iltihak ediyoruz, abdi - âcizleri kabul buyur.
Cengiz Han sırıttı. Umursamaz bir tavırla Turgay Han'ın başına ayağını bastı.
— Bu baş önümde eğildiği müddetçe omuzlarda kalacaktır. Kabul ettim, dedi.
Çok sevindiler. Kahramanca ölmektense rezilce yaşamaya can attılar. Bir can uğruna Cengiz'in emriyle üstlerindeki ll.n zem kumandanı kıyafetini tereddütsüz sırtlarından çıkararak ateşe attılar. Moğollar gibi giyindüer. Eğri kısa kılıçlar kuşan dılar. Başlarını Moğollar gibi tepeden tıraş ettirdiler, uçlarını ördüler.
Bir anda milliyet değiştirdiler, gayeyi tersyüz ettileı < engiz Han'ın saflarında kardeşlerine kılıç çekmek için dizildiler.
Ne acı!...

* *

«.'inli sanatkârlar üçüncü güne kalmadan yaptıkları u/un ? İli kirişleri Cengiz Han'a sundulai

— İşte Büyük Kaan, dediler: Bu kirişler sayesinde alevli okları Semerkant'ın göbeğine düşürebilirsiniz. Ama onların oku bize ulaşamaz.
Han sevindi. Sanatkârları mükâfatlandırdı.
Ertesi sabah hücumu bizzat idare etti. Uzun menzilli oklarla şehre alev yağdırdı. Birçok yerleri tutuşturdu. Gaziler yangın söndürmek için canla başla çalıştılar.

Ama Kıpçakların karşı tarafa geçişi maneviyatları üstünde menfi bir tesir yapmıştı. Sıkıntı fırtına gibi her safın içinde esiyordu. Ağızlan bıçak açmıyordu.

Moğol ordusunun uzun menzilli alevli okları her yanı tutuşturuyor; insanlar tutuşuyor, evler tutuşuyor, bahçeler tutuşuyordu.

Yine de gönüllerinde taşıdıkları alev gazileri canla başla çalıştırıyordu. Su kovaları elden ele dolaşıyordu. Eteğinden tutuşan insanlar canlı çıralar halinde alev alev yanıyorlardı.

Birkaç kere huruç hareketine kalktılar. Moğollar kalenin eteklerine kadar sokulmuştu. Hemen etrafını alıp kılıçtan geçirdiler. Ne içerden, ne dışardan kuş uçurtmuyorlardı. Kale bedeni civarında akşama kadar kum gibi, karınca sürüsü gibi Moğol askeri kaynadı.

Gece olunca şehrin ileri gelenleri toplandılar. Uzun uzun durumu tartıştılar. Kaledeki kuvvet hayli azalmıştı. Mukavemet gittikçe güçleşiyordu. Uzun menzilli oklarla şehrin üstüne alevler yağdırıyorlardı. Beklemekte fayda yoktu. Teslim olmalıydılar. O takdirde belki masum insanların katlini önleyebilirlerdi.

Kalenin teslimi kararlaştırıldı. Birkaçı ağladı .birkaçı feryat etti. Ama kaleyi teslim etmemek kimsenin aklına gelmedi. Yalnız Ali Er Han ve maiyetindeki bin kadar süvari... Geceyansı bu kararın alındığını öğrenince gizlice kaleden çıktılar. Moğolların üstüne aslanlar gibi atıldılar. Cengiz Han'ı bile şaşkına çeviren bir celâdetle çemberi yardılar. Orman içlerine doğru ;ıt kopardılar...

Sabah erkenden bir kafile Semerkant'tan çıktı. Cengiz'in sarayına vardı. Huzuruna alındılar. Teslim olmak istediklerini bildirdiler.

Cengiz Han gözlerini kısarak uzun uzun baktı. Sonra sordu:

— Niçin teslim olmak istersiniz?

En yaşlı olanı cevap verdi:

— Gazabınızdan emin olmak için. Şehir halkını öldürmeyeceğinize söz verirseniz kapılar açılacaktır.

Cengiz bu sefer daha uzun baktı. Kendi kendine bir şeyler geveledi:

— Yani şehir halkını kılıçtan geçirmememi istersiniz.

—r Evet Büyük Kaan...

— Müsterih olun, şehir halkını kılıçtan geçirmeyeceğini.

Yer öptüler, sevinerek döndüler. Feci müjdeyi ahaliye bildirdiler. Kimisi ah vah etti, kimisi sevindi, Bazıları da kale burçlarından kendini boşluğa bıraktı. Cengiz'in zulmünden korkup Cehennemi niçin tercih ettiler, bilinmez...

Kuşatmanın altıncı günü idi. Şehrin bütün kapılan açılmıştı. Moğol askerleri başlarında Cengiz olduğu halde meşhur naralarını atarak Harzem Ülkesinin payitahtına girdiler...

— Lu!... Lu!... Lu!... Sesleri âfâkı tuttu. Kalplere korku saldı. Şair o günün o saatlerini hayalledi. Gözleri buğulandı, içi kan ağladı:

- «Koskoca bir âlem çökmüş yıkılmış,
Camilerin, türbelerin yıkılmış,
Meydanlara kara putlar dikilmiş,
Buhara der, Semerkant der ağlarım...»

Cengiz Han ahaliyi büyük meydana topladı. Her kını evlerinde birini saklarsa acımadan öldürüleceğini bildirdi. Halkı yüzer kişilik kafilelere ayırdı. Şehir dışına çıkardı. Ellerine kazma - kürekler vererek geniş kanallar açtırdı.

Kanal bitince genç birine emretti.

1 — Gir kanala ve boylu boyunca yat.

Delikanlı söyleneni aynen yaptı. Cengiz diğerlerine döndü:

— Örtün üstünü!

Örtmeye başladılar. İhtiyar biri saflardan fırladı, toprağa kapandı:

— Oğlum!

I Bağırmaz olaydı. Baba kalbi bu, nasıl bağırmaz! Cengiz Han sinsi sinsi güldü :

— Babası mısın? diye sordu. S-.v

— Evet.

— Güzeel! Öyleyse olunu çok seviyorsun.

— Canımdan çok.

lj — Memleketini de seviyor musun?...

|> — Seviyorum. H_

— Seviyorsan bu hal ne! Oğlunun mezarı kapanırken fırlıyorsun da, memleketinin mezara gömülmesini kenardan niçin

I seyrediyorsun?

Ne denirdi buna?... İhtiyar hiçbir şey diyemedi. Cengiz kükredi:

— Eline küreği al ihtiyar, oğlunu sen gömeceksin...

I Gözyaşları sakalından aşağı kuru topraklara süzülüyordu.

— Bağışla Büyük Kaan.

— Çabuk!...

— Büyük Kaan!...

I — Çabuk dedim.

Ucu kurşunlu kırbaç kalktı, indi. İhtiyarın gömleği yırtıldı. Kabarcıklar çıktı...

— Çabuk...

I — Çabuk!...

— Bunu yapamazsınız, diye isyan etti nihayet, bizi kılıçtan işeyeceğinize söz vermiştiniz.

.k iiğle güneşinin buruşturduğu hurma yapraklarım bile

titreten histerik bir kahkaha duyuldu. Ardından Cengiz Han'ın sesi:

— Ben sizi kılıçtan geçirmeyeceğime söz vermiştim Sözümdeyim. Tek kişi kılıçtan geçirilmeyecek.

Parmağını açık çukurlara çevirdi:

— Hepiniz buraya diri diri gömüleceksiniz.

Feryatlar ayyuka çıktı, iniltiler nokta nokta toprağa aktı. Gövdeler gövdelerin üstüne yığıldı. Baba oğlunu, oğul babasını gömdü...

* * *

Derler ki: Orada hâlâ feryatlar duyulur. Allah'a yakın olanlar o feryatları duyar tüyleri ürperir.

Kıpçak Hanlarının akıbeti malûm. Şehir dışına bir yere toplu olarak çadır kurmaları emredildi. Bir geceyansı Moğol müfrezesi baskın verdi. Çoluğu - çocuğu ile bütün Kıpçaklar kılıçtan geçirildiler.

İçlerinde Harzem Şah'ı Alaüddin Muhammed'in dayısı Turgay Han da dahil olmâk*üzere...

Hainler de gafiller de cezalarını buldu böylece. Anuı meıkant bir daha Harztm'in payitahtı olamadı.

Şairin içinde dert oldu kaldı:

«Buhara der, Semerkant der ağlarım,
Herde benim Ural, Altay dağlarım!...'»